

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

NUŠA JANEČEK

mentor: red. prof. dr. Anton Grizold

somentor: mag. Iztok Prezelj

PAKT STABILNOSTI IN VKLJUČEVANJE SLOVENIJE V OBNOVO
JUGOVZHODNEGA DELA EVROPE

diplomsko delo

Ljubljana 2003

KAZALO

1. UVOD	1
2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR	3
2.1. PREDMET PROUČEVANJA	3
2.2. CILJ PROUČEVANJA	3
2.3. HIPOTEZE	3
2.4. UPORABLJENE METODE	4
2.5. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	5
2.5.1. VARNOST	5
2.5.2. ETNIČNI KONFLIKT	7
2.5.3. OPREDELITEV REGIJE JUGOVZHODNE EVROPE	7
2.5.3.1. Geografska opredelitev	8
2.5.3.2. Politična opredelitev	9
3. JUGOVZHODNA EVROPA KOT VIR NESTABILNOSTI IN OGROŽANJA MEDNARODNE VARNOSTI	11
3.1. KONEC HLADNE VOJNE	11
3.2. NESTABILNOST REGIJE JUGOVZHODNE EVROPE PO ZAUSTAVITVI SPOPADOV V NEKDANJI JUGOSLAVIJI	14
4. PREDHODNICE PAKTA STABILNOSTI	17
4.1. POBUDA ZA SODELOVANJE V JUGOVZHODNI EVROPI	17
4.2. POBUDA ROYAUMONT	19
5. PAKT STABILNOSTI ZA JUGOVZHODNO EVROPO	21
5.1. NASTANEK IN OPREDELITEV PAKTA STABILNOSTI	21
5.1.1. PARTNERICE PAKTA STABILNOSTI	25
5.2. STRUKTURA PAKTA STABILNOSTI	28
5.2.1. POSEBNI KOORDINATOR PAKTA STABILNOSTI	28
5.2.2. REGIONALNO DELOVNO OMIZJE ZA JUGOVZHODNO EVROPO	29
5.2.3. DELOVNA OMIZJA	31

5.2.3.1. Delovno omizje za demokratizacijo in človekove pravice (DOM 1) ...	32
5.2.3.2. Delovno omizje za gospodarsko obnovo, razvoj in sodelovanje (DOM 2)	38
5.2.3.3. Delovno omizje za varnostna vprašanja (DOM 3)	43
5.2.3.3.1. Podomizje za varnost in obrambo	43
5.2.3.3.2. Podomizje za pravosodje in notranje zadeve	46
5.3. OCENA DELOVANJA PAKTA STABILNOSTI	47
5.3.1. DOSEŽKI PAKTA STABILNOSTI	47
5.3.1.1. Dosežki po posameznih državah/področjih	50
5.3.1.1.1. Makedonija	51
5.3.1.1.2. Kosovo	53
5.3.1.1.3. Srbija in Črna gora	54
5.3.1.1.4. Hrvaška	56
5.3.1.1.5. Bosna in Hercegovina	58
5.3.2. KRITIKA PAKTA STABILNOSTI	59
6. SLOVENIJA IN OBNOVA JUGOVZHODNE EVROPE	63
6.1. VKLJUČEVANJE SLOVENIJE V DELO PAKTA STABILNOSTI	63
6.1.1. DELOVNO OMIZJE ZA DEMOKRATIZACIJO IN ČLOVEKOVE PRAVICE.....	66
6.1.2. DELOVNO OMIZJE ZA GOSPODARSKO OBNOVO IN RAZVOJ	71
6.1.3. DELOVNO OMIZJE ZA VARNOSTNA VPRAŠANJA	73
6.2. VLOGA SLOVENIJE PRI OBNOVI JUGOVZHODNE EVROPE	76
6.3. MEDNARODNI SKLAD ZA RAZMINIRANJE IN POMOČ ŽRTVAM MIN	79
6.3.1. PREDSTAVITEV ITF	80
6.3.2. DOSEŽKI ITF	82
6.3.3. IZZIVI ITF OZIROMA PERSPEKTIVE OBSTOJA ITF	85
7. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	86
8. SEZNAM LITERATURE	88
9. PRILOGE	99

SEZNAM KRATIC

BIH	Bosna in Hercegovina
DOM 1	Delovno omizje za demokratizacijo in človekove pravice
DOM 2	Delovno omizje za gospodarsko obnovo, razvoj in sodelovanje
DOM 3	Delovno omizje za varnostna vprašanja
ES	Evropska skupnost
EU	Evropska unija
ISCOMET	<i>International Scientific Conference Minorities for Europe of Tomorrow</i> Mednarodna znanstvena konferenca manjšine za jutrišnjo Evropo
ITF	<i>International Trust Fund</i> Mednarodni sklad za razminiranje in pomoč žrtvam min
JVE	Jugovzhodna Evropa
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organisation,</i> Organizacija severnoatlantskega sporazuma
OECD	<i>Organisation for Economic Cooperation and Development</i> Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
RS	Republika Slovenija
SECI	<i>South East Cooperation Initiative</i> Pobuda za sodelovanje v jugovzhodni Evropi
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i> Razvojni program Združenih narodov
UNEP	<i>United Nations Environment Programme</i> Okoljski program Združenih narodov
UNHCR	<i>United Nations High Commissioner for Refugees</i> Visoki komisar Združenih narodov za begunce
ZDA	Združene države Amerike
ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija

1. UVOD

Področje jugovzhodne Evrope je bilo prizorišče najbolj krvavih dogodkov prejšnjega desetletja in najhujših grozodejstev po 2. svetovni vojni - po 46 letih - na evropskih tleh. Veliko jih meni, da si je Evropa takrat premalo prizadevala za končanje spopadov, a jim vendarle ne morem povsem pritrditi, saj je poskušala predvsem mirno rešiti spor, a so na žalost takšna prizadevanja imela premajhno težo za zaustavitev konflikta. Evropa preprosto ni bila sposobna preprečiti vojn na območju nekdanje Jugoslavije, saj ni imela na voljo verodostojnih instrumentov za obvladovanje kriz. To se je zgodilo šele, ko so na prizorišče mednarodnega odločanja odločneje in z močjo bombnih napadov - pa tudi diplomatskih pogajanj - stopile Združene države Amerike. Vendar to še zdaleč ni prineslo dolgoročne rešitve za regijo JVE.

Evropa se sedaj poskuša dokazati na področju stabiliziranja regije jugovzhodne Evrope, ki je bila kar nekaj časa »vroče območje« ter še vedno predstavlja eno najmanj stabilnih regij v Evropi in potencialno krizno območje. Za stabiliziranje regije si prizadeva med drugim tudi s Paktom stabilnosti za jugovzhodno Evropo, ki ga je vzpostavila leta 1999 kot zelo razsežen multilateralen političen projekt mednarodne skupnosti. Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo je pomemben mehanizem za stabilizacijo razmer, ki vključuje prizadevanja za demokratizacijo, varnost, spoštovanje človekovih pravic, zagotavljanje hitrejšega ekonomskega razvoja na tem področju in za postopno vključitev balkanskih držav v evroatlantske povezave. Obstaja torej priložnost za debalkanizacijo Balkana oziroma njegovo evropeizacijo.

Stabilna regija jugovzhodne Evrope je še toliko bolj pomembna za Slovenijo, ki na regijo meji. Zato je pričakovano ena izmed ključnih smernic delovanja vlade Republike Slovenije stabilizacija jugovzhodne Evrope in pomoč državam regije pri vstopanju v evroatlantske povezave. Dejstvo je, da nestabilna regija slabo vpliva na Slovenijo - ne le v varnostnem smislu, ampak tudi v gospodarskem, trgovinskem, kulturnem, turističnem, prometnem, razvojnem ... ne gre pozabiti problema beguncev, ki se nimajo kam vrniti in ostajajo tudi v Sloveniji ter problema naraščajočega organiziranega kriminala, med drugim predvsem problema tihotapljenja orožja in mamil. Nestabilna regija jugovzhodne Evrope torej predstavlja potencialen vir ogrožanja za Slovenijo, zato je pomembno, da se je vključila v Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo.

V času vojn, ki so se na področju nekdanje Jugoslavije zgodile v zadnjem desetletju, je bilo nameščenih veliko število nevarnih min. Tukaj se zame kaže osrednja vloga Slovenije oziroma Mednarodnega sklada za razminiranje in pomoč žrtvam min. Delo tega sklada je neprecenljivo in na samem terenu tudi izjemno nevarno, zato se mi je zdelo potrebno in vredno raziskati njihovo delo. Morali bi biti ponosni, da smo v naši majhni Sloveniji, zmožni tako velikega, pomembnega in humanega projekta.

Struktura naloge je poleg uvoda in zaključka razdeljena na štiri vsebinske sklope. Uvodu, v katerem na kratko identificiram problematiko in posredno vzroke, ki so me pripeljali do obravnavane teme, sledi metodološko – hipotetični okvir diplomskega dela, v katerem pojasnim predmet proučevanja v nalogi ter si zastavim cilje in hipoteze, razložim metode, ki sem jih uporabila pri pisanju, na koncu pa sledi še razlaga temeljnih pojmov, ključnih za razumevanje naloge. Med drugim se osredotočim tudi na opredelitev obravnavane regije, jugovzhodne Evrope, in s tem opozorim na današnjo problematiko opredeljevanja te regije, ki je nastopila približno s koncem hladne vojne. Tej problematiki sledi še ena zelo pomembna za razumevanje današnje situacije v regiji, in sicer obravnavam vzroke oziroma vzvode, ki /so/ povzročili/povzročajo nestabilnost regije. V naslednjem poglavju sledi krajši pregled dveh predhodnic Pakta stabilnosti, saj so bile že pred njim dane različne pobude za stabiliziranje regije. Sledi poglavje, v katerem se posvetim Paktu stabilnosti, razložim njegov nastanek, opredelitev, članice, strukturo, delovanje ter podam dosežke in kritiko dosedanjega delovanja. Temu sledi del, ki je zame najzanimivejši, saj se ukvarjam s slovenskim vključevanjem v delo Pakta stabilnosti za jugovzhodno Evropo in slovensko pomočjo pri obnovi regije. Tu se seveda osredotočim tudi na temo, ki me je vzpodbudila k pisanju diplomskega dela s takšnim naslovom, na Mednarodni sklad za razminiranje. V zadnjem vsebinskem poglavju predstavim sintezo mojih lastnih zaključkov o obravnavani tematiki in odgovorim na postavljene hipoteze. Na koncu naloge se nahaja seznam uporabljene, na žalost pri nas še vedno precej omejene literature.

2. METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

a. PREDMET PROUČEVANJA

Jugovzhodna Evropa je sinonim za najmanj stabilno regijo na evropskem kontinentu in tako konstanten potencialen izvor (po)nov(n)ih konfliktov in kriznih območij. Države nekdanje Jugoslavije so bile in so še danes glavni izvor nestabilnosti obravnavane regije. V smislu stabilizacije regije jugovzhodne Evrope predstavlja institucija Pakta stabilnosti za jugovzhodno Evropo predmet proučevanja tega diplomskega dela. Pri tem bo izpostavljena tudi vloga Slovenije v samem Paktu stabilnosti.

b. CILJ PROUČEVANJA

Cilj diplomskega dela je prikazati nestabilno regijo jugovzhodne Evrope, strukturo in delovanje Pakta stabilnosti za jugovzhodno Evropo ter na podlagi slednjega oceniti njegovo dosedanjo (ne)uspešnost, prikazati aktivnosti in pomoč Slovenije pri obnovi jugovzhodne Evrope v okviru Pakta stabilnosti in drugače ter pri tem predstaviti Mednarodni sklad za razminiranje in pomoč žrtvam min.

c. HIPOTEZE

Pri obravnavi diplomske tematike sem si zastavila dve hipotezi o aktualnosti obstoja Pakta stabilnosti in vlogi Slovenije v njem:

- Kljub dejstvu, da Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo deluje šele kratek čas in da je v svojem bistvu načrtovan kot dolgotrajen proces, je bil v tem času učinkovit akter pri obnovi jugovzhodne Evrope in bo v prihodnosti uspešno nadaljeval svojo vlogo na tem področju.
- Slovenija lahko (in že) bistveno pripomore k uspešnosti Pakta stabilnosti za jugovzhodno Evropo pri obnovi jugovzhodnega dela Evrope kljub dejstvu, da je majhna in mlada država, ki sama izhaja iz bivše Jugoslavije.

d. UPORABLJENE METODE

➤ Deskriptivna (opisna) metoda

To metodo sem uporabila v vseh vsebinskih poglavjih diplomskega dela. Opisala sem vire nestabilnosti v jugovzhodni Evropi, prikazala glavne značilnosti dveh predhodnic Pakta stabilnosti. Najširše pa sem to metodo uporabila v petem poglavju o Paktu stabilnosti, ko sem opisala njegov nastanek, cilje in strukturo ter naštel partnerice Pakta stabilnosti. V šestem poglavju sem opisala nekatere projekte, ki jih v okviru Pakta stabilnosti izvaja Slovenija.

➤ Analiza vsebine pisnih virov - primarnih in sekundarnih

Za vsako poglavje sem zbrala veliko število sekundarnih pisnih virov, ki sem jih analizirala. Tako sem na primer razložila temeljne pojme. Poiskala sem različne definicije teh pojmov, jih preučila in poskusila izluščiti nekatere glavne značilnosti, ki definirajo nek pojem. Nekatere izmed naštetih virov nestabilnosti v jugovzhodni Evropi tudi širše razložim, nato na kratko analiziram vlogo Slovenije v pobudi SECI. Analiziram dosežke Pakta stabilnosti po posameznih državah JVE in vlogo Slovenije v okviru Pakta stabilnosti.

Analiza primarnih virov pa mi je prišla najbolj prav v petem in šestem poglavju, ko sem preučila nekatere deklaracije in dokumente povezane z delovanjem Pakta stabilnosti in Slovenije v njem.

➤ Komparativna (primerjalna) metoda

To metodo sem na primer uporabila pri opredelitvi regije jugovzhodne Evrope, ko sem primerjala, kaj posamezni avtorji štejejo k tej regiji in s pomočjo te primerjave določila države, ki jih avtorji najpogosteje uvrščajo v proučevano regijo.

➤ Metoda intervjuja

Metodo intervjuja sem uporabila v šestem poglavju, ko sem na podlagi intervjuja na Ministrstvu za zunanje zadeve, v Pisarni nacionalnega koordinatorja za Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo, pridobila relevantne podatke o vključevanju Slovenije v delo Pakta stabilnosti. S pomočjo te metode sem dejansko dobila vpogled v resnično delovanje Pakta stabilnosti po pogovoru z dvema osebama, ki se s paktom in aktivnostmi Slovenije v njem poklicno ukvarjata.

2. 5. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

2.5.1. VARNOST

Kot je pogosto za kompleksne pojme družbene znanosti, tudi za pojem varnosti ne obstaja obče sprejeta splošna definicija, spričo dejstva, da je varnost politično zelo močan koncept.¹ V klasičnih opredelitvah je varnost predstavljala stanje, v katerem določeni državi ne grozi nobena zunanja nevarnost. »Zgodovinsko gledano je varnost temeljna vrednota medčloveških odnosov, zagotavljanje katere se institucionalizira z nastankom suverene države in sistema držav na globalni ravni« (Grizold 1999:1). Varnost je v sodobnem času postala celostni pojav, ki ga ne moremo več omejiti samo na vojaški vidik,² kot je bilo značilno za čas hladne vojne. Spremenil se je namreč primarni okvir varnostnih aktivnosti: namesto vojaških groženj iz vzhoda in medblokovskih trenj med hladno vojno danes večini evropskih držav vire potencialnih groženj predstavljajo problemi tako imenovane »mehke varnosti« (»*soft security*«) (Barić in Tatalović 2001:1). Koncept varnosti je danes mnogo širši in se osredotoča na vsa področja družbenega življenja na državni, regionalni, mednarodni in globalni ravni.

Pomen varnosti se torej spreminja s časom.³ Takšne spremembe so v zadnjem času prišle predvsem s koncem hladne vojne, propadom sovjetskega imperija, združitvijo Nemčije, razpadom Jugoslavije in Čehoslovaške, spreminjanjem notranjih ureditev bivših socialističnih držav ... S tem so izginile tudi nekatere strukture, odnosi in vrednote, ki so določali mednarodno varnost po koncu 2. svetovne vojne (z evropskega oz. zahodnega vidika). V zadnjem času pa na redefiniranje tega pojma vpliva tudi vedno večja teroristična dejavnost, predvsem imam v mislih 11. september 2001, ki je pretresel ves svet. Vedno bolj se izpostavlja pomen globalne varnosti in skupnega boja proti terorizmu. Po Grizoldu (1998a:103) sodijo med nove vire globalnega ogrožanja poleg mednarodnega terorizma tudi gospodarske krize,⁴ etnični konflikti,⁵ množične migracije in begunci,⁶ globalno onesnaževanje okolja (Rotfeld 1992:8).

¹ Seveda je mnogo avtorjev poskušalo podati svojo definicijo varnosti (glej npr. Buzan 1991:17-18). Od prebranih se mi zdi najširše aplikativna definicija Laurenca Martina, ko pravi »[Security is the] assurance of future well being« (Buzan 1991:17).

² Do konca 1980-ih se je razpravljanje o varnosti še vedno osredotočalo na njen vojaški vidik (Buzan 1991:4).

³ Več o razvoju koncepta (nacionalne) varnosti skozi čas glej v Buzan (1991: 1-34).

⁴ Države JVE se pogosto nahajajo v gospodarskih krizah.

⁵ Etnični konflikti so med drugim vzrok za razpad Jugoslavije in vojne na tem področju - pa tudi eden izmed glavnih vzrokov nestabilnosti sedanje BIH.

⁶ Množične migracije in begunci so le ena izmed posledic razpada Jugoslavije in vojn na tem področju.

Pojem varnosti se je razširil tudi v smislu, da »sodobno razumevanje varnosti temelji na različnih nosilcih varnosti ter na novih vsebinah varnostnih izzivov« (Vukadinović 2002:18).

- Nosilci varnosti v sodobnih mednarodnih razmerah so posameznik, država in mednarodna skupnost. »Čeprav je zadovoljevanje varnostne potrebe posamezne entitete neločljiv del celote, pa med omenjenimi entitetami pri tem ni harmonije. V tem okviru se sodobni varnostni vzorec navzven obravnava v obliki štirih temeljnih konceptualnih okvirov, in sicer: 1. individualne varnosti, 2. nacionalne varnosti, 3. mednarodne varnosti in 4. globalne varnosti« (Grizold 1999:2).
- »Pod varnostnim izzivom pa se danes razume veliko več kot le vojaška sestavina. Po koncu hladne vojne, z razpadom varšavskega sporazuma in izničenjem določenega ravnovesja sil dvopolne narave je zasnova varnosti razen vojaške sestavine, dobila še gospodarsko, politično, družbeno in ekološko razsežnost. Vsi novi varnostni izzivi se ne usmerjajo le na tradicionalni mednarodni dejavnik – državo – ampak tudi na družbo in posameznike« (Vukadinović 2002:18 po Buzan 1991).

Situacija v jugovzhodni Evropi seveda ne vpliva le na varnost v tej regiji, torej na regionalno varnost, ampak s svojo nestabilnostjo vpliva in ogroža tudi druge dele Evrope. Posledično tako vpliva tudi na mednarodno varnost, ki pa je vsekakor še vedno pogojena s posameznimi nacionalnimi varnostmi, ki so njen sestavni del. Čeprav, kot pravi Grizold (1998b:4), »mednarodna varnost ni zgolj seštevek posameznih nacionalnih varnosti, ampak je celota ukrepov, norm, vrednot, ki se uresničujejo skozi skupno sprejete mednarodne mehanizme (kar je Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo, opomba N.J.) in instrumente, ki zagotavljajo obstoj in razvoj vseh držav na ravni mednarodnega sistema«.

Kljub smernicam, ki vodijo do vse večje povezanosti sodobne družbe, pa minimalni skupni imenovalec varnosti vseh držav ostaja ohranitev lastnega ozemlja, gospodarske, politične in družbene ureditve ter lastnega načina življenja. Sodobne države tako s svojo nacionalnovarnostno politiko opredeljujejo cilje in sredstva za zagotavljanje lastne varnosti in tudi svoj prispevek k zagotavljanju mednarodne varnosti (Ferfila in Grizold 2000:4).

»Na ravni institucionalizacije evropske varnosti je prišlo v začetku devetdesetih let do množice institucij, ki naj bi poskrbele za postopno vključevanje nekdanjih komunističnih držav v enotno varnostno strukturo, in do formalizacije mednarodne varnosti v mednarodnih organizacijah, ki pokrivajo Evropo« (Ferfila in Grizold 2000:182). Sem lahko vsekakor prištevamo tudi Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo.

2.5.2. ETNIČNI KONFLIKT

Beseda konflikt izhaja iz latinske besede *conflictus* in označuje spopad, spor, nesoglasje. V literaturi obstaja vrsta opredelitev etničnih konfliktov, splošna pa ne, tako da predstavim dva različna vidika.

Vsak etnični konflikt je pojav *sui generis*, vendar pa lahko določimo nek skupen element, ki se izraža v ogrožanju varnosti etničnih skupin v smislu onemogočanja razvoja njihove kulturne identitete in družbenogospodarskega razvoja. Država, ki etničnim skupinam na svojem ozemlju ne omogoča razvoja njihove kulturne identitete in ne spoštuje njihovih pravic v skladu z obstoječimi mednarodnopravnimi normami, si sama ustvari temelj nenehnih napetosti in s tem ogroža svojo nacionalno varnost – pa tudi mednarodno, saj praksa kaže, da medetnični konflikti, ki so po svojih razsežnostih v notranji pristojnosti kake države, prej kot slej prerastejo v konflikte mednarodnih razsežnosti (Grizold 1999: 6-7).

Žagar (2001:74-75) pa pravi, da so etnični konflikti specifični družbeni konflikti, pri katerih etničnost sama po sebi praviloma ni izvor in /ali bistvena vsebina konflikta, ampak etnična pripadnost na neki točki v konfliktu postane relevanten dejavnik politične mobilizacije ljudi - vsaj na eni od strani vpletenih v konflikt. V etnično pluralnem okolju se tako lahko (na novo) ustvari etnične meje med skupinami in s tem opredeli etnične skupnosti, ki so vpletene v konflikt. Etnična mobilizacija se ob etničnih konfliktih odraža v poudarjanju kulturnih in drugih razlik med posameznimi etničnimi skupnostmi, ob zaostritvi konfliktov pa lahko pride tudi do demonizacije nasprotnih strani vpletenih v konflikt. Pri generiranju etničnih konfliktov igrajo nacionalistične politike, ideologije in gibanja ter nacionalistično usmerjeni politiki praviloma pomembno vlogo.

2.5.3. OPREDELITEV REGIJE JUGOVZHODNE EVROPE

Beseda regija izhaja iz latinske besede *regio* in označuje predel, področje. Regionalizem se je kot pojem v mednarodnih odnosih uveljavil po drugi svetovni vojni in je označeval tesnejše povezovanje nekaj držav (v nasprotju z večstranskim sodelovanjem vseh držav). Ustrezne definicije regije⁷ še vedno nimamo (Bučar 1993: 40-41). Kljub temu so se razvili razni kriteriji, ki poskušajo definirati regijo. Tako so na primer po Morganu kriteriji naslednji: a) zavest članic o tem, da predstavljajo regijo in zavest drugih, da ta obstaja, b) geografska bližina članic, c) neka stopnja avtonomije ter posebnosti, ki so drugačne od

globalnega sistema, d) redne in intenzivne interakcije med članicami, kar vodi do medsebojne soodvisnosti, e) visoka stopnja političnega, ekonomskega in kulturnega razumevanja (Potočnik, Sabina 2002:15).

Medsebojna soodvisnost držav se v svetu rastočih interakcij najprej ustvarja na regionalnem nivoju, iz regionalnega sosedstva pa najpogosteje prihajajo grožnje varnosti. Zato je regionalna varnost eden od primarnih ciljev vseh držav mednarodne skupnosti. Regionalna varnost je določena s stanjem skupnih ideoloških, političnih, vojnih, ekonomskih, kulturnih, verskih in drugih odnosov v regiji, kot tudi z mrežo bilateralnih in multilateralnih odnosov z zunajregionalnimi državami in mednarodnimi organizacijami (Potočnik, Sabina 2002:15 po Nobilo 1988).

2.5.3.1. GEOGRAFSKA OPREDELITEV

Zemljepisna opredelitev regije jugovzhodnega dela Evrope ni tako preprosta, saj jo pogosto označujemo z imenom Balkan, ki pa si je skozi zgodovino pridobil negativno konotacijo, tako da večina držav tega območja paradoksalno ne želi spadati na to področje. Med njimi sta, kot dobro vemo, tudi Slovenija in Hrvaška, pa tudi Romunija, Bolgarija in Albanija. »Za boljše razumevanje želje posameznih držav tega območja za vključitev v Evropo je treba upoštevati, da je k tovrstnim prizadevanjem prispeval tudi dolgoleten podcenjevalni odnos Evrope do Balkana« (Vukadinović 2002:12).

Vukadinović (2002:11-12) meni, da po prvi svetovni vojni ni bilo večjih nesoglasij v političnem smislu glede pripadnosti Balkanu. Jugoslavija, Romunija, Bolgarija, Grčija, Turčija in Albanija so razvijale različne oblike medsebojnega sodelovanja. Po drugi svetovni vojni pa se je izraz Balkan obdržal.⁸ Težave, povezane s pripadnostjo temu prostoru, so se pojavile z razpadom varšavskega sporazuma in s porušenjem ravnovesja sil na Balkanu. Tako Slovenija in Hrvaška zaradi vojnih dogodkov v nekdanji državi ter zaradi širših civilizacijskih, religijskih in gospodarskih interesov poudarjata, da ne spadata na Balkan in da sta del skupine srednjeevropskih držav. Tako Magoscijev Zgodovinski atlas Vzhodne in Srednje Evrope že v uvodu poudarja, da ni soglasja o razdelitvi vzhodne Evrope. Magosci izhaja iz opredelitve območij, pri kateri mejne črte sledijo rekam, in tako oblikujejo tri

⁷ Več o opredelitvi pojma regije v Bučar (1993: 40-47).

⁸ »Na tem območju je, kar se tiče varnosti, deloval balkanski varnostni model. Formula 2+2+2, tj. dve članici Varšavskega pakta: Bolgarija in Romunija; dve članici Nata: Grčija in Turčija ter dve neuvrščeni državi: Jugoslavija in neblokavska Albanija, so jamčile za ohranitev mirnih odnosov v okviru celotnega ravnovesja med dvema vodilnima vojaškopolitičnima blokoma« (Vukadinović 2002:11).

območja: severno, alpskokarpatško⁹ in balkansko območje. Balkansko območje opredeljuje kot prostor, ki se na jugu začne od črte Sava - Donava ter se na jugu razprostira do Sredozemskega in Egejskega morja. Balkan tako zajema Hrvaško (južno od črte Kolpa-Sava), BIH, Jugoslavijo, Makedonijo,¹⁰ Bolgarijo, Albanijo, Grčijo in evropski del Turčije« (Vukadinović 2002:13).

CIA World Fact Book (internet vir 10) pod jugovzhodno Evropo prišteva Albanijo, BIH, Bolgarijo, Hrvaško, Makedonijo, Romunijo, Turčijo in ZRJ.

Grizold (1999:22-24) ugotavlja, da večina avtorjev s pojmom JVE poudarja prehodno naravo držav na tem območju in pozornost osredotoča na balkansko jedro in bližnjo okolico: Albanijo, Bolgarijo, Romunijo, Hrvaško, BIH, ZRJ in Makedonijo (Ecohescu 1996:50-52), nekateri avtorji pa pojem opredeljujejo širše in poleg teh vključujejo še Grčijo, Turčijo in Slovenijo (Lenzi in Martin 1996:23-24).

Izraz jugovzhodna Evropa ima dolgo tradicijo in kot tak predstavlja tradicionalno nemško ime za skupino držav med jugovzhodom Nemčije in Rusije, ki označuje skupino držav z ozemljem, večjim od Balkana in obsega Albanijo, Bolgarijo, Ciper, Grčijo, Madžarsko, Romunijo, Turčijo in nekdanjo Jugoslavijo (Vukadinović 2002: 13).

2.5.3.2. POLITIČNA OPREDELITEV

Če se osredotočimo na opredelitev JVE pri različnih pristopih, ki se z njo ukvarjajo, je slika rahlo drugačna od enega do drugega. Evropska unija v svojem regionalnem pristopu opredeljuje JVE oziroma zahodni Balkan kot območje, v katero spadajo: Albanija, Hrvaška, BIH, Jugoslavija in Makedonija. Inštitut za varnostne študije Zahodnoevropske unije naštetim državam doda še Bolgarijo in Romunijo. Pobuda za sodelovanje v jugovzhodni Evropi (SECI) je v svojem pristopu zajela največ držav: Albanijo, Bolgarijo, BIH, Grčijo, Hrvaško, Madžarsko, Makedonijo, Moldavijo, Romunijo, Slovenijo in Turčijo. Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo je rahlo okrnjena SECI pobuda (po številu držav) in naj bi bil po Vukadinoviću (2002:15) »najcelovitejši predlog za stabilizacijo omenjenega področja...«, v katerem se omenjajo Slovenija, Hrvaška, Madžarska, BIH, Jugoslavija (po Miloševiću), Makedonija, Albanija, Romunija in Bolgarija.

⁹ Magosci sem uvršča Slovenijo in Hrvaško (severno od črte Kolpa-Sava).

¹⁰ Makedonija je okrajšava za Nekdanjo jugoslovansko republiko Makedonijo, kot je uradni naziv države od osamosvojitve dalje. V nadaljevanju Makedonija.

Vukadinović (2002:16) pride do zaključka, da je možno ozemlje jugovzhodne Evrope opredeliti po:

- svoji neposredni ali posredni nestabilnosti,
- dejstvu, da večina držav spada v skupino držav v prehodu,
- krhkih demokratičnih temeljih in pomanjkanju večjih in dolgotrajnejših demokratičnih tradicij,
- tradicionalni usmerjenosti in povezanosti z večjimi državami,
- pomanjkanju soglasja in želje po vzpostavitvi sodelovanja v JVE,
- prizadevanjih večine držav za vključitev v EU in Nato, saj bi tako našle izhod iz balkanskega in jugovzhodnoevropskega zaostajanja.

Ugotavljam, da vsi avtorji in institucije priznavajo nesporno pripadnost področju JVE Hrvaški, BIH, ZRJ, Makedoniji in Albaniji, večina jih poleg prišteva tudi Romunijo, Bolgarijo in Turčijo (njen evropski del), redki pa omenjajo tudi Grčijo in Slovenijo, najširši koncepti opredelitve JVE, ki pa niso med najpogostejšimi, pa vključujejo celo Ciper, Madžarsko in Moldavijo. Splošno sprejeta definicija regije JVE (še) ne obstaja in se na tem mestu vsekakor popolnoma strinjam z Vukadinovićem (2002:16), da »/k/o gre za točno opredelitev članic te regije oziroma njihove skupne pripadnosti, se zdi, da bo glavno merilo pripadnosti določila šele prihodnost, ki jo prinaša mednarodna skupnost«.

V skladu z zgornjo ugotovitvijo si je potrebno zastaviti geografsko omejitev regije JVE pri posameznih raziskavah in pristopih. Sama se bom v diplomskem delu osredotočila na balkansko jedro regije JVE ter bom s tem razumela območje nekdanje Jugoslavije brez Slovenije, z Albanijo, Bolgarijo in Romunijo. S to opredelitvijo se najbolj približam opredelitvi JVE, ki jo uporablja Pakt stabilnosti.¹¹ Proučevala bom oblike vključevanja Slovenije pri stabilizaciji tega področja, predvsem področja nekdanje Jugoslavije, kjer je po njenem razpadu vihrala vojna. Tudi Vukadinović (2002:54) kot središče regije JVE določi prav balkansko jedro.

¹¹ Glej prilogo 1.

3. JUGOVZHODNA EVROPA KOT VIR NESTABILNOSTI IN OGROŽANJA MEDNARODNE VARNOSTI

Osredotočim se na vzroke nestabilnosti na področju JVE po koncu hladne vojne. Najprej opredelim posledice konca hladne vojne in takratnih procesov za področje jugovzhodne Evrope, nato širše opredelim vzroke nestabilnosti v regiji po zaustavitvi spopadov v nekdanji Jugoslaviji (veliko od teh vzrokov pa je bilo prisotnih že prej). Pojasnim tudi vzroke za nastanek Pakta stabilnosti in nekaterih njegovih predhodnic.

3.1. KONEC HLADNE VOJNE

S koncem hladne vojne je postalo jasno, da predstavlja balkansko področje izrazito krizno območje, v katerem ni nobenega mehanizma ali središča, ki bi lahko prispeval k reševanju številnih kriz. Leta blokavske ureditve z relativno minimalnimi varnostnopolitičnimi oblikami skupnega balkanskega sodelovanja so seveda pustila sledi, poleg tega so bile balkanske države po koncu obdobja hladne vojne prepuščene same sebi. Grčija in Turčija sta bili v najboljšem položaju, saj sta bili še naprej povezani z Natom, Romunija in Bolgarija sta ostali brez varnosti, ki jima jo je prej zagotavljal varšavski sporazum oziroma Sovjetska zveza, Albanija je izgubila svojo notranjo varnost, Jugoslavija pa je začela razpadati v naletu notranje krize in vojn, ki jih je začel Miloševićev režim (Vukadinović 2002:19-20).

Jugoslavijo so pred razpadom pestili številni problemi, predvsem notranji etnični in socialni problemi, ki jih je še poglobilo gospodarsko nazadovanje, visoke stopnje inflacije in visoka brezposelnost. Že tako težke razmere v Jugoslaviji so se s prihodom Slobodana Miloševića na oblast (leta 1987) in njegovo idejo celovite Srbije še poslabševale. Od jeseni 1989 do marca 1990 je uvedel nov režim, ki je med drugim Kosovu popolnoma odvzel njegovo avtonomijo. Leta 1990 so volitve v vseh šestih jugoslovanskih republikah prinesle dodatne spremembe, ki so močno vplivale na prihodnost Jugoslavije. V Sloveniji, na Hrvaškem, v Bosni in Makedoniji so namreč izvolili nacionalne, nekomunistične vlade, le v Srbiji in Črni gori so bile še izvoljene komunistične vlade. Republikam se spomladi 1991 ni uspelo dogovoriti o novi ustavni ureditvi, zato se je zmeraj bolj govorilo o odhodu Slovenije in Hrvaške iz federacije. Milošević je zagrozil s silo, ki jo je kasneje, ko sta se Slovenija in Hrvaška junija 1991 odločili za odhod iz federacije, tudi uporabil. Začelo se je z napadom na Slovenijo, ki je trajal le nekaj dni, neuspešnim za Jugoslovansko ljudsko armado, ki so jo

vodili predvsem srbski predstavniki. Nato se je napad razširil na Hrvaško, kjer je bilo več srbskega prebivalstva. Evropska skupnost je januarja 1992 priznala Slovenijo in Hrvaško in takrat se je zdelo, da se je jugoslovanska državna vojna izčrpala. Na žalost je bilo to daleč od resnice, saj so se takrat napadi razširili še na BIH, kjer je bil spomladi 1992 ravno tako izpeljan referendum za neodvisno BIH, ki so ga bosanski Srbi bojkotirali, in na katerem je 94 odstotkov volilcev glasovalo za neodvisnost (Bruck 1998: 4-6). Nadaljnja kosovska kriza je pomenila nekakšen vrhunec spopada in hkrati začetek konca balkanskih kriz, saj je vojaška akcija Nata na Kosovu odprla pot za odstranitev Miloševića (Vukadinović 2002: 75, 124).

Drugim, v tem času novonastalim demokracijam v Evropi, je relativno hitro uspelo zgraditi nek mehanizem skupnega delovanja in sobivanja, balkanskim državam pa zaradi tradicionalnih civilizacijskih, verskih, političnih in gospodarskih razlik to ni uspelo. Ko pa so slednje le začele razmišljati o svoji varnosti, so zagotovilo zanjo videle predvsem v izhodu iz regije in povezovanju z Natom (Vukadinović 2002:19-20). Ne moremo pa tudi mimo dejstva, da je JVE zgodovinsko gledano najmanj razviti del Evrope, ki je bil vedno zaznamovan z ekonomsko zaostalostjo in nerazvitostjo.

Glede na to, da ES/EU ni bila sposobna upravljati s kriznimi žarišči na območju nekdanje Jugoslavije in ni bila kos vojnem, ki so se tam razvile, so namesto enotne evropske politike nastali različni pristopi do reševanja krize, ki so s pomočjo EU, OVSE in OZN poskušali vrniti varnost na to območje. Nekatere evropske države (Nemčija, Francija, Rusija in Turčija) so si z raznimi politikami do kriznega območja poskušale utrditi oziroma vrniti svoj politični položaj. ZDA so na začetku reševanje spopada v nekdanji Jugoslaviji prepustile Evropejcem, kasneje pa so začele prevzemati pobudo in se na koncu uveljavile kot najpomembnejši razsodnik in dejavnik pri vzpostavljanju varnosti na Balkanu, kar se je pokazalo predvsem z Daytonskim sporazum leta 1995 in akcijami Nata v Srbiji (Vukadinović 2002:20 in Lucarelli 2000).

Evropska unija je novembra 1996 sprejela dokument »Bodoči pogodbeni odnosi z nekaterimi državami JVE«, kjer se poudarjajo cilji EU kot so politična stabilnost, gospodarska blaginja, spodbujanje političnih in gospodarskih reform, spoštovanje človekovih pravic in demokratičnih načel. Vendar je EU ob ponujanju svoje pomoči hkrati od držav regije zahtevala regionalno sodelovanje, kar pa seveda državam, ki so ravnokar izšle iz vojne, ni bilo všeč in napovedala sklenitev sporazumov o sodelovanju od primera do primera. Da bi potrdila svojo odločenost za urejanje razmer v JVE, je EU začela politično pobudo iz Royaumonta, s katero je zahtevala krepitev stabilnosti in dobrih sosedskih odnosov med državami regije JVE. S tem je izkazala svoje veliko zanimanje za razvoj regije in interes po povezovanju tega

območja z Evropo, uvajanju evropskih standardov in potrebo po sprejemanju splošno priznanih evropskih demokratičnih načel in procesov. Evropa še naprej vztraja pri regionalnem pristopu, saj verjame, da se lahko le na ta način doseže mir, izboljšanje medsebojnih odnosov in sodelovanje ter približevanje držav JVE Evropski uniji (Vukadinović 2002:58-62). Skupno sodelovanje tako predstavlja alternativo nestabilnostim.

ZDA pa so svoj interes do ureditve razmer na Balkanu napovedale s Pobudo za sodelovanje v JVE, ki naj bi pripomogla k miru in stabilizaciji v regiji. Predstavlja pa tudi širše ameriške strateške interese kot so: ustavitev morebitnega prodora fundamentalističnih islamskih idej v BIH, preprečiti Rusiji, da se na Balkanu pojavi kot velika sila ter pokazati Evropi, da so ZDA in NATO še vedno nujno potreben dejavnik v Evropi, ko pride do konfliktnih razmer (Vukadinović 2002:62-64 in Grizold 2003:10).

Pobuda za ustanovitev Pakta stabilnosti za JVE je prišla s strani Nemčije, ki jo je kot celovit načrt rešitve krize na Balkanu predlagala Evropski uniji. S tem je Nemčija želela poudariti svojo vlogo in svoje dosedanje vojaško, politično in gospodarsko delovanje. Nemčija se je vse bolj izkazovala kot država, ki želi biti dejavna na Balkanu ter s tem čim bolj uresničiti svoje politične ambicije. Ravno regija JVE je namreč nemški politiki omogočala vstop v klub velikih držav (Vukadinović 2002:86). V ozadju so bili seveda tudi drugi vzroki, kot je pritisk delavcev iz nekdanje Jugoslavije, zagovarjanje načela samoodločbe narodov, zmanjšanje stroškov, saj se je veliko število beguncev iz nekdanje Jugoslavije zateklo ravno v Nemčijo, gospodarska vlaganja v ta del Evrope, obstajala naj bi tudi želja, da se poravna zgodovinski dolg, povrhu vsega pa se je kosovska kriza zgodila ravno med nemškim predsedovanjem EU, kar je bila odlična priložnost za izkazovanje nove dinamične nemške politike. Uspelo jim je tudi z imenovanjem Boda Hombacha za prvega posebnega koordinatorja za Pakt stabilnosti. Tudi ameriška politika je Pakt stabilnosti podprla, saj je s tem končno dobila pomembnega partnerja in zaveznika v obliki EU. Območje JVE se je po vojni proti Jugoslaviji pokazalo kot zelo primerno za konkretno raziskovanje možnosti za usklajeno ameriško-evropsko delovanje (Vukadinović 2002:149-152).

Rušenje socialističnega sistema, ekonomska zaostalost in nerazvitost, prehod v tranzicijo in posledična recesija, zadolženost, slab javni sektor, zaostanek v razvoju institucij, oddaljenost od zahodnoevropskih trgov in slaba cestna mreža so otežili položaj vseh novih demokracij na Balkanu. Za Albanijo, Romunijo in Bolgarijo je bil ta prehod prehitel. Ena izmed posledic vojne na tleh novih držav nekdanje Jugoslavije je bilo že omenjeno gospodarsko nazadovanje; le Slovenija, ki se jo je vojna najmanj dotaknila, je po nacionalnem

produktu na isti ravni, kot je bila pred vojno. Interes tujih vlagateljev za to regijo se je zaradi slabšega gospodarskega položaja in nestabilnosti v regiji seveda zmanjšal.

3.2. NESTABILNOST REGIJE JUGOVZHODNE EVROPE PO ZAUSTAVITVI SPOPADOV V NEKDANJI JUGOSLAVIJI

Sem lahko danes kot najbolj očiten in problematičen dejavnik štejejo organizirani kriminal, za katerega je Solana na Londonski konferenci o kriminalu dejal, da »je najhujša grožnja politični in gospodarski stabilnosti Balkana, z resnimi posledicami za varnost in stabilnost vse Evrope« (Potočnik, Peter 2002). Poleg problema organiziranega kriminala¹² - kamor uvrščamo po Potočnikovi (2002:19-24) trgovino z mamili,¹³ trgovino z orožjem,¹⁴ prostitucijo in trgovino z belim blagom,¹⁵ širjenje mafije,¹⁶ pranje denarja, različne oblike izsiljevanja, tihotapljenje potrošniških dobrin – predvsem cigaret, organiziranje ilegalnih migracij, tihotapljenje avtomobilov, kriminal intelektualne lastnine, okoljevarstveni kriminal, ponorejanje dokumentov in denarja, gospodarski kriminal, podkupnine, davčne utaje – prištevamo med bistvene vzroke trenutne nestabilnosti regije JVE tudi problem vzpostavljanja demokratičnih institucij, slabo gospodarsko situacijo,¹⁷ počasno tranzicijo, visoko brezposelnost, počasno vračanje beguncev,¹⁸ terorizem, nove selitvene valove, dejstvo, da so mnogi vojni zločinci še na prostosti, in vsesplošno revščino, ki ljudi pogosto prisili h kriminalnemu ravnanju zaradi golega preživetja.

Pomemben negativen dejavnik je tudi pomanjkanje ustreznih človeških in drugih virov, pomanjkanje izkušenj na področju tožilstva in sodstva, težave pri odkrivanju in

¹² Enotno sprejeta definicija pojma organizirani kriminal še ne obstaja. Potočnikova jih kar nekaj navede in pride do zaključka, da je glavna motivacija za obstoj organiziranega kriminala dobiček in z njim povezana moč, kar predstavlja tudi skupno točko vsem definicijam organiziranega kriminala (2002:8-12).

¹³ Solana je na Londonski konferenci o kriminalu izjavil, da kriminalne skupine, ki so se naselile na območju nekdanje Jugoslavije, nadzorujejo 70 odstotkov trgovine s heroinom v več evropskih državah (Potočnik, Peter 2002).

¹⁴ »Embargo na trgovanje z orožjem se je pokazal kot neučinkovito sredstvo, saj je le povečal ceno orožja, ki se je prodajalo vsem stranem, vpletenim v vojno« (Vukadinović 2002:139).

¹⁵ Solana je na Londonski konferenci o kriminalu navedel podatek o 200.000 dekletih, pripeljanih na Balkan in odposlanih, predvsem kot prostitutke, v druge evropske države v okviru trgovine z belim blagom (Potočnik, Peter 2002).

¹⁶ Vukadinović meni, da širjenje mafije predstavlja eno izmed največjih varnostnih tveganj na JV delu Evrope, ki sočasno predstavlja največjo grožnjo politični stabilnosti in gospodarskemu razvoju in je eden najmočnejših vzrokov kriminala in korupcije v JVE (2002:139-140).

¹⁷ Na eno ali dve tovarni vezana industrijska središča nekdanje Jugoslavije, ki so jih po drugi svetovni vojni naseljevali ljudje z vasi, propadajo na Hrvaškem (socialni nemiri v Sisku), Makedoniji (Kičevo) in BIH (Zenica) (Žerjavič 2002).

¹⁸ Dr. Wolfgang Petrisch, nekdanji visoki predstavnik mednarodne skupnosti v BIH, v intervjuju za Delo navaja, da naj bi bilo še vedno 500.000 do 600.000 beguncev iz BIH (vseh beguncev je bilo dva milijona), vsaj 270.000 Srbov iz BIH pa še vedno živi v BIH (Soban 2002).

zasledovanju zločinov ter problem omejene koordinacije znotraj kazenskega pravosodja in med samimi državami (Potočnik, Sabina 2002:20-21).

Potrebno pa se je tudi zavedati, da med ljudmi na Balkanu vlada nezaupanje, ki je posledica grozot nedavne krute vojne. Zaupanje ljudi v soljudi in oblast se ne more obnoviti čez noč, ampak je zato potrebno, da preteče kar nekaj časa.

Med ekonomskimi faktorji, ki vplivajo na nestabilnost JVE, Vladimir Gligorov (2002, predavanje) izpostavi naslednje:

- dejstvo, da je regija napram zahodnim državam *revna*,
- dejstvo, da je v celotni regiji *nizek BDP* in *nizka raven industrijske proizvodnje*,
- *visoko stopnjo brezposelnosti*, ki jo označi celo za porazno,
- *delež tujih neposrednih investicij je nizek*, razen na Hrvaškem je malce višji,
- *izvoz med državami regije med seboj je nizek*,
- *izvoz v EU* se ne razlikuje preveč od izvoza držav kandidatk, vendar je *nižji* pri državah JVE,
- *vztrajna inflacija*,
- *visok zunanji dolg*.

Tukaj lahko kot ekonomski kazalec nerazvitosti navedem zadnje podatke evropske komisije za tranzicijo, ki kažejo, da Balkan ostaja najrevnejši del Evrope, saj »... je bruto domači proizvod lani v Makedoniji, Albaniji, ZRJ, BIH in na Hrvaškem skupno znašal približno petdeset milijard evrov oziroma 0,6 odstotka BDP Evropske unije oziroma štirideset odstotkov BDP, ki ga ustvari Portugalska kot najmanj razvita članica EU«. Albanija ostaja najrevnejša država v Evropi. Med državami JVE pa najboljšo pozicijo še vedno zaseda sosednja Hrvaška, ki ima s 5140 evri najvišji bruto domači proizvod, hkrati pa najvišji zunanji dolg (Jokić 2003).

Poleg teh najočitnejših in trenutno najbolj problematičnih dejavnikov, pa obstajajo tudi druge nevarnosti, ki povzročajo nestabilnost JVE oziroma lahko privedejo do še večje nestabilnosti na področju JVE, saj je Balkan prepreden s pestrostjo verskih, gospodarskih, političnih, vojaških in etničnih dejavnikov. Nekateri dejavniki izhajajo iz zgodovine in so potencialno aktualni, saj obstaja možnost, da se kadarkoli obnovijo. Ti dejavniki niso omejeni le na področje nekdanje Jugoslavije, ampak jih najdemo tudi na ostalem področju JVE. Kot primere takšnih tradicionalnih balkanskih spopadov Vukadinović (2002:131-134) navaja grško - turški spor glede meje na Egejskem morju in Cipra, albansko - jugoslovanski spor

glede Kosova,¹⁹ turško - bolgarski spor glede v Bolgariji živeče turške manjšine imenovane Pomaki, romunsko – madžarski spor glede Madžarov na območju Transilvanije v Romuniji, romunske zahteve po Moldaviji.

Aktualnejši so tudi odnosi oziroma spori, ki so nastali z nastankom novih držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije, še posebej nekateri med njimi, kot so to hrvaško – srbski odnosi, ki so poleg vojnih grozot zaznamovani tudi z mejnim vprašanjem, vrnitvijo beguncev, premoženjskim vprašanjem ter vojno škodo. Slovensko – hrvaški spor po drugi strani ne predstavlja resnejše grožnje miru na tem območju in se nanaša na določitev meje (predvsem v Piranskem zalivu), jedrsko elektrarno v Krškem in vračila vlog varčevalcem Ljubljanske banke na Hrvaškem. Makedonsko – grški spor je delno že rešen in se nanaša predvsem na makedonske simbole, ustavna določila in poimenovanje, ki jih Grčija zavrača. Makedonsko – bolgarski odnosi so zapleteni, saj je Bolgarija takoj priznala novo državo Makedonijo, ne priznava pa tudi makedonskega naroda²⁰ (Vukadinović 2002:134-136).

Poleg problemov opisanih na začetku te točke, spadajo med najbolj neugodne in nevarne problemi, ki se lahko spremenijo v krizna žarišča. Vukadinović (2002:136-138) tukaj izpostavi predvsem problem nadaljnjega razvoja oziroma obstanka BIH. Med takšne izzive balkanski varnosti še vedno uvršča ZRJ, ki poka po vseh šivih.²¹ Odprto ostaja tudi že omenjeno vprašanje Albancev, pa tudi drugih manjšinskih problemov v tej regiji.

¹⁹ Stara ideja velike Albanije (priključitev Kosova, Makedonije, Črne gore, kjer je albansko prebivalstvo večinsko).

²⁰ S tem si Bolgarija pušča možnost razlage, da so Makedonci Bolgari.

²¹ Kar se tiče Črne gore, se je v začetku letošnjega leta s Srbijo dogovorila o oblikovanju nove državne skupnosti Srbije in Črne gore. V začetku marca 2003 so izvolili prvega predsednika parlamenta in nekaj dni kasneje še prvega predsednika Srbije in Črne gore. Po Kosovu ima apetit predvsem Albanija, Sandžak in Vojvodina pa si ravno tako želita določeno vrsto avtonomije.

4. PREDHODNICE PAKTA STABILNOSTI

Pakt stabilnosti za JVE²² torej ni nikakršna novost v mednarodni skupnosti, ampak je bilo pred njim ustanovljeno že kar nekaj pristopov, ki se ukvarjajo z reševanjem problemov v regiji. Naštela bom le večje: Srednjeevropska pobuda (»*Central European Initiative*«) iz leta 1989, Srednjeevropsko prostocarinsko območje (»*Central European Free Trade Area*«) iz leta 1991, Črnomoško gospodarsko sodelovanje (»*Black Sea Economic Cooperation*«) iz leta 1992, in že omenjeni Pobuda Royaumont iz leta 1995 in Pobuda za sodelovanje v JVE iz leta 1996. Po kosovski krizi je glavni cilj vseh teh pristopov varnost in stabilnost regije (internet vir 17). Zaradi prostorske omejitve sem se odločila le za predstavitev zadnjih dveh pristopov, ki sta kronološko in ciljno tudi najbližje Paktu stabilnosti.

4.1. POBUDA ZA SODELOVANJE V JUGOVZHODNI EVROPI

Ta pobuda je najprej zajela enajst držav: Albanijo, BIH, Bolgarijo, Grčijo, Hrvaško, Madžarsko, Makedonijo, Moldavijo, Romunijo, Slovenijo, Turčijo; od decembra 2000 pa sodeluje tudi ZRJ. Nastala je konec leta 1996 v Združenih državah Amerike po treh letih ameriškega oklevanja glede JVE.

»Pobuda za sodelovanje v jugovzhodni Evropi ne predstavlja nekega novega programa pomoči, niti se ne prekriva z že obstoječimi iniciativami v tej regiji, temveč predstavlja njihovo dopolnitev ...« (Lajh 2002:10). Namen te pobude je ustvariti nove možnosti dialoga med političnimi voditelji držav JVE in pospeševanje vključevanja držav JVE v evropske strukture. Vukadinović (2002:65), kot sem že omenila, piše, da je namen te ameriške pobude tudi izničenje ruskega vpliva in navzočnosti na tem področju ter zmanjšanje vpliva islama. »ZDA so hotele SECI prvotno spojiti z Royaumontskim procesom, vendar je to možnost zavrnila EU, zaradi negotovosti povezanih z donacijami privatnega sektorja, strahu pred ameriškim vmešavanjem v evropske zadeve in željo večjega povezovanja z OVSE« (Clément 1999:80).

Ima osrednje telo, »*Agenda Committee*«, za sprejemanje odločitev, določanje prioritet in skupnih točk na področju ekonomije in ekoloških prizadevanj, sestavljeno iz visokih uradnikov (nacionalnih koordinatorjev SECI) sodelujočih držav in šest projektnih skupin, ki načrtujejo projekte. SECI sodeluje z Ekonomsko komisijo Združenih narodov za Evropo

²² V nadaljevanju Pakt stabilnosti.

(UNECE, »United Nations Economic Commission for Europe«) in OSCE. Komisija med drugim zagotavlja profesionalne ekspertize in posvetovanja za SECI, OSCE pa tehnično podporo. OSCE tudi imenuje koordinatorja SECI-ja. SECI nima stalnega proračuna. Stroške organizacije zasedanj nosi država gostiteljica in sodelujoče države.

Dr. Erhard Busek je bil imenovan za njenega visokega predstavnika in koordinatorja. Koordinator nadzoruje delo SECI, predstavlja priporočila, zbira donacije, vzpodbuja sodelovanje držav ... Sekretariat deluje na podlagi prostovoljnih prispevkov štirih držav nečlanic (ZDA, Švica, Italija in Avstrija). Delovne skupine pripravijo projekte (na primer projekt energetske učinkovitosti, projekt povezave omrežij zemeljskega plina, projekt olajšanja prehoda mej ...) in pomagajo pri iskanju sponzorjev (donacije posameznih držav članic, mednarodnih finančnih ustanov ali zasebnih investitorjev) – SECI deluje kot neke vrste katalizator, sama pobuda pa naj ne bi izvajala projektov.

Tako pomaga pri procesu odločanja ter vzpodbuja vključevanje privatnega sektorja v regionalno ekonomijo, kar je eden izmed ciljev SECI-ja. Za ta namen je bil ustanovljen Poslovno posvetovalni svet (»Business Advisory Council«). Tako imenovani »SECI – PRO odbori« pa skrbijo za lažje/hitrejše carinske in druge postopke. Kljub temu da pobuda SECI ne želi vzpostaviti velike strukture, pa so bili ustanovljeni tudi trije centri: a) Center za boj proti transnacionalnemu organiziranemu kriminalu in korupciji s sedežem v Bukarešti, ki je operativen od leta 2001 (na področju boja zoper organizirani kriminal prihaja do sodelovanja s Paktom stabilnosti), b) Center za komercialno arbitražo in mediacijo SECI v Ljubljani, ki ni aktiven zaradi nezadostnih zagonskih sredstev, c) Center za poslovne informacije v Thessalonikih (Dwan (ur.): Appendix J, 1999:249-252 in SECI-Statement of Purpose ter internet vir 11, 13, 14, 15 in 16).

Slovenska vlada je bila do predloga sprva zelo zadržana, saj se je tako kot Madžarska in Hrvaška bala, da bi jo povezovanje s to pobudo vrnilo na Balkan in ji zaprlo pot do evroatlantskih povezav. Danes je Slovenija aktivna tako v SECI-ju kot v Paktu stabilnosti, saj je kmalu sprevidela, da je stabilna regija JVE zanjo neizmerno pomembna in da lahko pri stabilizaciji pomaga, ne da bi si s tem ogrozila vstop v EU. V okviru pobude SECI in Pakta stabilnosti je bila junija 2001 sprejeta odločitev o ustanovitvi Centra za komercialno arbitražo in mediacijo v Ljubljani, ki bo v prvi fazi vseboval tudi usposabljanje kadrov za te naloge v Ljubljani. Center računa na finančno pomoč Vlade RS, ki je zaradi proračunskih omejitev še ni dobil, tako da je še vedno neaktiven.

Grizold, Vergles in Fišer (2000:9) so leta 2000 prišli do naslednjega zaključka: »Kljub zagotovilom, da v pobudi SECI ni političnih primesi, se je zamisel zdela razvita prav tam, kjer

naj je ne bi bilo, to je na ravni globalne strategije in nejasna na konkretnem. Namen, da bi z 'neproblematičnim' sodelovanjem držav regije na področju gospodarstva, infrastrukture in ekologije utrdili Balkan, ni prišel dalje od besed«. Po drugi strani Vukadinović (2002:62) - dve leti kasneje! - meni, da je bila ameriška pobuda dobro načrtovana, kljub temu, da je se je sprva zdelo, da gre le za enega od številnih predlogov brez trdnejših temeljev. Pobuda SECI tako še vedno deluje in se razvija. Na dvajsetem sestanku, septembra 2001, kar je relevantno za to analizo, je koordinator SECI-ja predlagal, da bi lahko SECI-jev center služil kot sekretariat za pobudo Pakta stabilnosti proti organiziranemu kriminalu (*»SPOC Initiative«*), kar se je v letošnjem letu tudi zgodilo.

V začetku letošnjega leta sta bila načrtovana dva dogodka v februarju in marcu 2003, slednji je bil skupni sestanek SECI-ja in Pakta stabilnosti, kar je vsekakor pomembno v izogib podvajanj. Do podvajanj med SECI pobudo in Paktom stabilnosti po besedah predstavnikov pisarne Nacionalnega koordinatorja PS in SECI v vsebinskem smislu ne prihaja. Imata pa oba pristopa isti cilj – stabilizacijo regije JVE. SECI je ameriška pobuda in je dosti bolj gospodarsko naravnana (telekomunikacije, energetika, dovolilnice za tovornjake...), Pakt stabilnosti pa evropska pobuda, ki je, kot bo predstavljeno, aktivna na dosti širšem področju, tudi gospodarskem. Glede na to, da je trenutno gospod Erhard Busek v vlogi tako posebnega koordinatorja za SECI pobudo kot tudi posebnega koordinatorja Pakta stabilnosti, je nepodvajanju oziroma dopolnjevanju obeh pristopov dan še poseben poudarek. Tako lahko v okviru tega sodelovanja/dopolnjevanja med pobudama še enkrat poudarim, da sekretariat SPOC pobude Pakta stabilnosti deluje na sekretariatu Centra za boj proti transnacionalnemu organiziranemu kriminalu in korupciji s sedežem v Bukarešti. Podajajo še en primer, primer Pobude o savskem bazenu, ki je pred kratkim prešla iz okvira Pakta stabilnosti v okvir SECI pobude (Pisarna Nacionalnega koordinatorja PS in SECI 2003).

4.2. POBUDA ROYAUMONT

Po Grizoldu, Verglesovi in Fišerju (2000:9) naj bi Royaumontska pobuda zajela pet naslednic nekdanje Jugoslavije, Albanijo, Bolgarijo, Grčijo, Madžarsko, Romunijo, Turčijo, članice EU, Rusijo in ZDA. »Appendix I« v Dwan (ur.) (1999: 245) pa kot sodelujoče članice prikaže pet naslednic nekdanje Jugoslavije (vključno s Slovenijo), Albanijo, Bolgarijo, Evropsko komisijo, Madžarsko, Romunijo in Turčijo. Nastala je leta 1995 po francoskem predlogu in čez nekaj časa prešla pod okrilje Evropske unije. Kasneje naj bi prešla v okvir Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi. Tudi njen cilj je bil normalizacija odnosov v

JVE, predvsem skozi podporo nevladnim organizacijam in projektom, ki spodbujajo razvoj civilne družbe v regiji. Regionalno sodelovanje je podpirala zlasti na področju izobraževanja, kulture, komunikacij in znanstvenega raziskovanja. Za njenega posebnega koordinatorja je bil konec leta 1997 imenovan Panajotis Rumeliotis. Podpirala je sodelovanje s Srednjeevropsko pobudo, pobudo Črnomoškega gospodarskega sodelovanja ter nedržavnimi akterji (Grizold in Vergles in Fišer 2000:9, Dwan (ur.): Appendix I, 1999:245-247, Clément 1999:77-78). Royaumontska pobuda se je kasneje integrirala v Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo.

Zavzemala se je za implementacijo Daytonskega²³ in Pariškega mirovnega sporazuma glede konflikta v BIH. V primerjavi s SECI, ki je bolj gospodarsko naravnana, je bila Royaumontska pobuda bolj politično naravnana in ni polno zaživela. Stalne institucionalne strukture namreč ni imela, delovala naj bi kot ohlapen forum za diskusije med sodelujočimi članicami. Posamezne projekte, ki bi nastali v njenem okviru, naj bi finančno podprle sodelujoče države. Nekaj projektov pa se je pod okriljem royaumontske pobude vendarle realiziralo (na primer Velika Britanija je sosponsorirala projekt »*Regional Round Table on Free Media Perspectives*«). (Grizold in Vergles in Fišer 2000:9 in Dwan (ur.): Appendix I, 1999:245-247).

Tudi SECI nima pretenzij do velike institucionalne strukture, vendar pa je ustanovila kar nekaj pomožnih teles, se povezala z drugimi organizacijami in pobudami in zajela regijo JVE širše ter tako preseгла nekatere ovire Royaumontske pobude. Vendar pa ima Royaumontska pobuda kljub vsemu velik pomen, saj je vzpostavila dinamičen okvir za sodelovanje na področju demokracije in civilne družbe (Lajh 2002:9). Tudi Vukadinović (2002:14) pravi, da jo lahko v najširšem smislu označimo kot »prvo pomembno sredstvo preventivne diplomacije in izogibanja spopadov«. Pravi tudi, »da je pravzaprav Royaumontski proces spodbudil delovanje skupin državljanov in združenj, ki naj bi bili dejavni pri oblikovanju stabilnosti. Ta značilna mednarodna novost se osredotoča na demokratizacijo z dialogom državljanov in državljanskih struktur in na odpiranje novih komunikacijskih poti med različnimi državljanskimi skupinami čez državne meje, z oblikovanjem kooperativne mreže za sodelovanje med nevladnimi organizacijami«.

²³ Daytonski mirovni sporazum, podpisan 14.12.1995 v Parizu, je formiral BIH kot državo dveh entitet, Republike Srbske in FBIH. Sporazum vključuje ustavo nove države, ki daje enake pravice trem narodom: Srbom, Bošnjakom in Hrvatom. Urad visokega predstavnika je glavna mednarodna civilna agencija, ki skrbi za doseg miru v BIH z mandatom, da nadzoruje implementacijo sporazuma. Visoki predstavnik ima pooblastila, da interpretira svoje civilne aspekte. Sporazum je predstavljal miroljubno možnost rešitve, kako končati vojaški spopad v BIH, vendar pa ni določil, kaj se bo z njo zgodilo, ko bodo spopadi ustavljeni. Ne pojasni osrednjega problema, ali bi morala biti BIH združena, večetnična država ali država, razdeljena med dve ali tri zelo avtonomne ali celo neodvisne entitete.

5. PAKT STABILNOSTI ZA JUGOVZHODNO EVROPO

5.1. NASTANEK IN OPREDELITEV PAKTA STABILNOSTI

Pakt stabilnosti je bil ustanovljen na nemško pobudo kot nov celovit pristop v okviru EU, kot korak naprej pri stabiliziranju področja JVE. Nov predvsem v smislu, da za razliko od prejšnjih pristopov vključuje ne le države regije, ampak tudi članice EU ter združuje tako gospodarske kot politične načrte za stabilizacijo regije. Temelji na ekonomskem sodelovanju, stabilizaciji razmer na notranjepolitičnem in varnostnem področju (Grizold in Vergles in Fišer 2000:9-10).

Sprejet²⁴ je bil 10. junija 1999 na Kölnski konferenci, ki je potekala na ravni zunanjih ministrov. V ustanovnem dokumentu²⁵ se več kot 40 držav in organizacij zavzema za stabilizacijo regije skozi utrjevanje miru, demokracije, spoštovanja človekovih pravic in ekonomske blaginje. Na vrhovnem srečanju v Sarajevu 30. julija 1999 je bila sprejeta Sarajevska deklaracija,²⁶ ki so jo podpisali predsedniki držav in vlad 39 držav ter predsedniki 18 mednarodnih organizacij. »To veliko mednarodno srečanje je odprlo formalno pot za uveljavitev Pakta stabilnosti kot tudi za prenehanje vojnih napetosti, nestabilnosti in sovražnosti na območju jugovzhodne Evrope« (Vukadinović 2002:144). Ustanovno zasedanje regionalnega delovnega omizja za JVE, 16. septembra 1999 v Bruslju, je pomenilo prvi korak k uresničevanju Pakta stabilnosti. Na tem zasedanju so sprejeli načrt dela, ki ga je pripravil urad posebnega koordinatorja in določili okvire delovanja posameznih delovnih omizij. Naslednji pomembni dogodek, ki je pomagal postaviti Pakt stabilnosti v delovanje, je bila regionalna donatorska konferenca za JVE, 29. in 30. marca 2000 v Bruslju, na kateri so zbrali več kot 2.4 milijarde evrov za financiranje 244 projektov hitrega začetka²⁷ (»Quick

²⁴ Pakt stabilnosti je bil sprejet na isti dan kot resolucija Varnostnega sveta OZN številka 1244, ki se nanaša na Kosovo in ustanovitev UNMIK-a (»UN Interim Administration Mission in Kosovo«) (Oliveira 2001:43).

²⁵ V ustanovnem dokumentu so našteve udeležence, načela in norme, določeni so cilji in usmeritve Pakta stabilnosti, mehanizmi, ki se bodo vzpostavili za njegovo delovanje, vloge udeležencek, sodelovanje med udeleženkami, sodelovanje Pakta stabilnosti z drugimi regionalnimi iniciativami in organizacijami, izrečen je poziv mednarodni skupnosti za donacije, ki bodo omogočile stabilizacijo regije JVE (Cologne Document 1999).

²⁶ V Sarajevski deklaraciji udeležencek potrdijo skupno pripravljenost in pomoč za stabilizacijo regije in njeno vključitev v demokratično Evropo ter evroatlantske povezave. ZRJ pozivajo k demokratičnim spremembam ter izrazijo svojo podporo multietnični naravi Kosova. Pozdravijo predloge in čezmejne oziroma regionalne projekte s strani držav regije JVE... (Sarajevo Summit Declaration 1999).

²⁷ Njihova implementacija naj bi se začela v roku enega leta od sprejetja. Po enem letu se je od 244 začel 201 projekt, kar je 82%. Projekti hitrega začetka se razlikujejo tako po naravi kot po področju in tudi glede na donatorske vloške, ki varirajo od nekaj tisoč evrov (na primer za pripravo konferenc) do več kot sto milijonov evrov za nekatere infrastrukturne projekte. V okviru DOM 1 so sprejeli 144 projektov, 16 v okviru DOM 2 (infrastrukturni projekti in razvoj privatnega sektorja se štejejo posebej), v okviru DOM 3 pa 21 projektov (Report od the Special Coordinator on the Implementation of the QSP, 2001:5-12).

Start Package«). Dejavnosti v okviru Pakta stabilnosti so organizirane na različne načine – na medvladni in meddržavni ravni in v raznih iniciativah, konkretne dejavnosti delovnih omizij in njihovih delovnih skupin pa potekajo preko posameznih projektov, ki so neposredno financirani s pomočjo podpore zbrane na teh donatorskih konferencah.

Pakt stabilnosti je politična deklaracija in ne mednarodni sporazum ter tako nima takšne pravne moči. Pakt stabilnosti torej ni nova mednarodna organizacija, niti nima samostojnih finančnih virov ali strukturnih sredstev. Grizold, Verglesova, in Fišer (2000:9) opredeljujejo Pakt stabilnosti kot »institucijo ali usklajevalno telo«. Ministrstvo za zunanje zadeve RS ga na svoji spletni strani definira kot »... široko zasnovano, mednarodno politično iniciativo, usmerjeno v krepitev sodelovanja med državami Jugovzhodne Evrope« (internet vir 2). Vukadinović (2002:155-156) pa pravi, da gre za politični dogovor, ki je poseben v nekaterih delih:

- a) članstvo v Paktu stabilnosti: nikjer se jasno ne govori o njegovih članicah, temveč le o udeleženkah
- b) določilo iz 7. točke: ima veliko politično težo, saj pravi, da je spoštovanje človekoljubnih načel usklajeno s članstvom države v OVSE 'neposredna in legitimna skrb vseh držav, ki sodelujejo v paktu, ne pa izključna in notranja zadeva neke države'. S tem se človekove pravice in njihova zaščita postavijo na posebno mesto, kar je za področje JVE, kjer je divjala vojna in so bile človekove pravice velikokrat poteptane, izrednega pomena. To naj bi bilo tudi sporočilo vsem državam, da mednarodna skupnost ne bo trpela kršitev človekovih pravic.
- c) cilji: med njimi je potrebno poudariti zagovarjanje oblikovanja območja proste trgovine, kar naj bi privedlo k tesnejšemu povezovanju v regiji.
- d) delovna telesa: so nekakšna novost, v kateri ima posebno mesto demokratizacija. »Demokratizacija in človekove pravice so dobili pomembno mesto ter z gospodarskimi in varnostnimi vprašanji sestavljajo triado, na kateri lahko pričakujemo izvajanje evropeizacije tega območja« (Vukadinović 2002:156).
- e) zahteva za gradnjo civilne družbe.

Pakt je zasnovan kot prvi resni poskus mednarodne skupnosti, da nadomesti prejšnje reakcijske politike preprečevanja kriz z obširno, dolgoročno strategijo preprečevanja konfliktov (internet vir 1); torej je zasnovan kot dolgotrajen, koordiniran proces, ki si z doseganjem dvostranskih in večstranskih sporazumov prizadeva za stabilizacijo in izboljšanje odnosov med sosednjimi državami. Glede na svojo vsebino je celovit in poskuša pokriti vse glavne probleme regije, hkrati pa je tudi geografsko celovit. Namen projekta ni osamitev tega

območja, temveč odpiranje poti za vstop v evropske povezave, kar je tudi njegov glavni cilj (Vukadinović 2002:160).

Projekte v okviru Pakta stabilnosti predlagajo in pripravijo države, institucije, organizacije, podjetja in posamezniki na podlagi svojih videnj ali na podlagi izraženih potreb držav JVE. Projekte morajo prijaviti na razpis Pakta stabilnosti. Predlogi se zberejo v uradu posebnega koordinatorja, kjer predloge projektov nato pošljejo pristojnim delovnim skupinam, ki jih na podlagi prioriteten list ovrednotijo, izbrane predloge pa pošljejo na donatorsko konferenco.²⁸ Kriterije določajo delovne skupine glede na operativni načrt dela in glede na njihove strategije ter glede na splošne kriterije, kot so skladnost projekta s predvidenimi sektorskimi reformami, regionalna usmerjenost in regionalna koristnost projekta, prispevek projekta pri vključevanju JVE v evropske integracijske procese, realna zastavljenost in izvedljivost projekta, nepodvajanje projektov.

Odločilno vlogo pri izbiri projektov pa imajo tudi posamezni donatorji, ki glede na svoje interese odločajo, kateri projekti se bodo financirali in kateri ne. Ko dajo projektom na donatorski konferenci zeleno luč, za njihovo implementacijo in koordinacijo skrbijo tako imenovane izvedbene agencije, ki o svojem delu in izvajanju projektov nato poročajo delovnim skupinam in delovnim omizjem (Lajh 2002:27-31).

Glavni cilji Pakta stabilnosti so krepitev miru, demokracije, spoštovanja človekovih pravic in gospodarske blaginje. Dosega teh ciljev pa seveda ni mogoča brez hkratnega doseganja naslednjih ciljev: uresničevanje medsebojnih dvostranskih in večstranskih sporazumov, gradnja demokratične družbe (svobodne in poštene volitve, pravna država, spoštovanje človekovih pravic in svoboščin, pravice manjšin, obstoj neodvisnih medijev, obstoj neodvisnega pravosodja, boj proti korupciji, krepitev civilne družbe), vzpostavitev dobrih sosedskih odnosov in gradnja zaupanja, ohranjanje multietničnih razlik, oblikovanje dinamičnega tržnega gospodarstva (smiselna makroekonomska politika, povečanje zunanje trgovine in zasebnih vlaganj, razvoj močnega trga kapitala in raznolikega lastništva), spodbujanje gospodarskega sodelovanja v regiji in med regijo in Evropo ter drugim svetom, oblikovanje svobodne trgovine, boj proti organiziranemu kriminalu, korupciji in terorizmu, preprečevanje prisilnega razseljevanja prebivalstva, vrnitev beguncev in razseljenih na njihove domove, zagotavljanje razmer v državah JVE, potrebnih za vključitev v politične,

²⁸ Donatorske konference se organizirajo kot regionalne za področja posameznih delovnih omizij, lahko pa se organizirajo tudi samo za posamezne države (na primer donatorska konferenca za Kosovo, 25-26. februar 2001 v Bruslju).

gospodarske in varnostne strukture, ki bi se jim želele pridružiti (Vukadinović 2002:153 - 154).

Udeleženke Pakta stabilnosti so se v 2. točki ustanovnega dokumenta obvezale k načelom in normam, ki so izražene v Ustanovni listini OZN, Helsinški sklepni listini, Pariški listini, Kopenhagenskemu dokumentu iz leta 1990 in drugim dokumentom OVSE ter k izvrševanju relevantnih resolucij Varnostnega sveta OZN in Sveta Evrope. Kot sem že omenila je poseben poudarek na človekovih pravic in njihovi zaščiti, ki po OVSE niso več le v notranji pristojnosti držav. V svojih prizadevanjih za dobre sosedске odnose bodo gradili na dvostranskih in večstranskih sporazumih.

Pakt stabilnosti je bil sprejet na pobudo Evropske unije, ki je tudi njegova vodilna sila²⁹ in skupaj s svojimi članicami tudi najpomembnejši donator regiji. Evropska unija je naredila še korak dalje v Paktu stabilnosti, saj je uvedla novo generacijo stabilizacijskih in asociacijskih sporazumov³⁰ (*SAA*, »*Stabilisation and Association Agreements*«) usmerjenih k državam JVE, ki še nimajo pogodbenih odnosov z EU (to so Albanija, BIH, Hrvaška, Srbija in Črna gora in Makedonija).³¹ EU je prvi takšen sporazum podpisala z Makedonijo v aprilu 2001 in nato še s Hrvaško v oktobru 2001. 31. januarja 2003 pa je EU uradno odprla pogajanja za stabilizacijsko-asociacijski sporazum z Albanijo. Stabilizacijsko-asociacijski proces je podprt s programom pomoči CARDS (»*Community Assistance for Reconstruction, Democratisation and Stabilisation*«), skozi katerega bo EU tem državam z namenom povečanega gospodarskega, političnega in socialnega sodelovanja v obdobju 2002 – 2006 namenila 4,65 milijarde evrov za potrebne reforme (internet vir 1 in 56). Prvo letno poročilo EU o stabilizacijskem in asociacijskem procesu, izdano marca 2002, podaja realno oceno stanja v regiji in identificira glavne izzive: krepitev pravne države, še posebej vzpostavitev profesionalne policije in neodvisnega sodstva, boj proti organiziranemu kriminalu in korupciji, izgradnja državne uprave, zagotovitev svobode tiska, preobrazba gospodarstva iz

²⁹ Ustanovni dokument Pakta stabilnosti v 18. členu namreč govori o Evropski uniji kot vodilni sili, ne le pri ustanavljanju, ampak tudi pri realiziranju Pakta stabilnosti. Tudi na internetnih straneh Pakta stabilnosti se Evropsko unijo označuje kot najpomembnejšo vodilno silo Pakta stabilnosti, za takšno jo ima tudi posebni koordinator Erhard Busek (internet vir 1).

³⁰ Ti sporazumi se razlikujejo od pridružitvenih sporazumov, ki jih je EU podpisala z državami srednje in vzhodne Evrope po tem, da ne vsebujejo klavzule, po kateri bo država podpisnica nekega dne tudi članica EU. Tako ti sporazumi le deloma odpirajo vrata članstvu v EU, saj se bodo o tem dogovarjali šele v prihodnosti, ko bo država podpisnica dovolj napredovala.

³¹ Bolgarija in Romunija, ki že imata pridružitvene sporazume z EU, pa sta bili na vrhovnem srečanju EU decembra 1999 povabljeni k pogajanjem za članstvo v EU.

državnega planiranja v svobodno tržno orientirano gospodarstvo, povezovanje regije v smislu energetskih, transportnih in drugih povezav (internet vir 56).

Pomembno vlogo ima tudi OVSE, ki je svoje odnose s Paktom stabilnosti med drugim določila v svoji Regionalni strategiji za JVE («*Regional Strategy for South Eastern Europe*»). OVSE tako izraža podporo ciljem in aktivnostim Pakta stabilnosti, izvaja naloge, ki ji jih naloži Pakt stabilnosti in predlaga regionalne projekte v okviru Pakta stabilnosti (Buchsbaum v Potočnik, Sabina 2002:49).

Kljub temu, da so Pakt stabilnosti pogosto primerjali z Marshallovim planom, ta primerjava ni povsem primerna. Očitno lahko med obema potegnemo paralele, kot je regionalni pristop in status lastništva. Vendar pa obstajajo tudi pomembne razlike, kot je široko članstvo Pakta stabilnosti, kombinacija kratkoročnih, srednjeročnih in dolgoročnih ciljev in nadaljnja prisotnost konfliktov v nekaterih predelih JVE. V intervjuju je svoje mnenje o tej primerjavi izrazil tudi Donald Kursch, namestnik posebnega koordinatorja Pakta stabilnosti: »Pakt stabilnosti lahko delno primerjamo z Marshallovim planom v tem, da so mu sledili številni dogodki, ki so vodili k evropski integraciji, in da je pritegnil pozornost mednarodne skupnosti, ravno tako je Pakt stabilnosti gonilna sila za jugovzhodno Evropo in ohranja prisotnost mednarodne skupnosti v regiji. Pri Marshallovem planu na začetku nismo vedeli, kje bomo končali, Pakt stabilnosti lahko podobne rezultate prinese čez petdeset let. Vendar pa je primerjava z Marshallovim planom hkrati tudi zelo neposrečena, saj je državam vzbudila upanje, da bodo dobile veliko vsoto denarja in da to pomeni takojšnjo prosperiteto. Ljudje v JVE so tako pričakovali spremembe čez noč in bili razočarani. Spremembe v JVE pa ne bodo takojšnje, saj je Pakt stabilnosti zasnovan dolgoročno. Ljudje morajo biti potrpežljivi in vztrajni« (Oliveira 2001:46-47).

5.1.1. PARTNERICE PAKTA STABILNOSTI

Ustanovni dokument Pakta stabilnosti iz leta 1999 v 1. členu navaja naslednje sodelujoče:

➤ polnopravne udeležence:

~ *države jugovzhodne Evrope in njene sosedo*: Albanija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Hrvaška, Madžarska, Makedonija, Romunija, Slovenija in Turčija,

~ *države članice Evropske unije*: Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Grčija, Italija, Irska, Luksemburg, Nizozemska, Nemčija, Portugalska, Španija, Švedska in Velika Britanija,

~ *članice G8 (ki niso v EU)*: ZDA in Rusija,

~ *mednarodne organizacije*: Evropska komisija, OVSE in Svet Evrope,

➤ pokroviteljice:

~ *druge države:* Japonska in Kanada

~ *mednarodne organizacije:* NATO, OECD, OZN in Zahodno evropska unija,

~ *mednarodne finančne institucije:* Evropska banka za obnovo in razvoj, Evropska investicijska banka, Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka,

~ *regionalne pobude:* Royaumontski proces, Črnomoško gospodarsko sodelovanje, Srednjevropska pobuda, Pobuda za sodelovanje v JVE in Proces sodelovanja v JVE (*»South East European Cooperation Process«*).

Zgornjim kategorijam Lajh (2002:20) doda še dve, opazovalke in gostje, ki so bile ravno tako navzoče na konferenci v Kölnu in Sarajevu leta 1999:

➤ opazovalke:

Ciper, Estonija, Latvija, Litva, Moldavija, Poljska, Slovaška, Ukrajina in Mednarodni odbor Rdečega križa,

➤ gostje:

Črna gora, Evropski parlament, predstavniki mednarodne skupnosti, ki so pooblaščen za jugovzhodno Evropo.

Udeleženske Pakta stabilnosti lahko seveda razdelimo po različnih kriterijih. Grizold, Verglesova in Fišer (2000:10) jih tako razdelijo glede na teritorij in status v Paktu stabilnosti :

➤ glede na teritorij:

~ *na države v regiji:* Albanija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Hrvaška, Madžarska, Makedonija, Romunija, Slovenija ter pogojno Turčija,

~ *na države izven regije:* ZDA, Ruska federacija, Kanada in Japonska,

~ *institucije in organizacije:* Evropska unija, OVSE, Svet Evrope, OZN, NATO, Zahodno evropska unija, OECD, Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka, Evropska banka za obnovo in razvoj, Evropska investicijska banka,

➤ glede na status v Paktu stabilnosti:

~ *na udeleženske:* predstavnice Royaumontskega procesa – 15 držav članic EU, Albanija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Hrvaška, Madžarska, Makedonija, Romunija, Ruska federacija, Slovenija, Turčija, ZDA, Svet Evrope, OVSE,

~ *na pokroviteljice:* Kanada, Japonska, NATO, Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka, Evropska banka za obnovo in razvoj, Evropska investicijska banka, OECD, UNHCR, OZN,

ZEU, predstavniki regionalnih pobud: SECI, Srednjevropska pobuda, Črnomoško gospodarsko sodelovanje,

~ *na opazovalke*: Estonija, Latvija, Litva, Moldavija, Švica, Slovaška, Ukrajina, Ciper in Mednarodni Rdeči križ.

Zvezne republike Jugoslavije na začetku niso vključili v Pakt stabilnosti, saj naj bi bila glavni krivec za desetletno nestabilnost v tem delu Evrope. Polnopravna udeleženka naj bi postala, ko bi izpolnila pogoj mednarodne skupnosti glede Kosova in začela upoštevati temeljna načela Pakta stabilnosti. »Narejen pa je bil precedens v smeri ločevanja sestavnih delov ZRJ, saj naj bi republiko Črno goro vključili v Pakt s posebnim članstvom. To naj bi bila nagrada za demokratično izvoljeno vlado in hkrati tudi zgled drugim delom ZRJ« (Grizold in Vergles in Fišer 2000:10). Zvezna republika Jugoslavija se je Paktu stabilnosti priključila 26. oktobra 2000 na izrednem zasedanju Regionalnega delovnega omizja v Bukarešti. »Z vključitvijo postmiloševičevske Zvezne republike Jugoslavije je bila zapolnjena še zadnja in hkrati ključna vrzel z vidika sodelujočih v Paktu stabilnosti za JVE...« (Lajh 2002:21). Junija 2000 so na drugem regionalnem delovnem omizju v Solunu med polnopravne udeleženke sprejeli Japonsko, Kanado, Norveško in Švico ter junija 2001 še Moldavijo.

Osveženi seznam držav udeleženk Pakta stabilnosti bi bil torej naslednji (razdelitev po internet viru 1):

- *države članice Evropske unije in Evropska Komisija,*
- *države regije in njihove sosed:* Albanija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Češka republika, Hrvaška, Madžarska, Makedonija, Moldavija, Poljska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Srbija in Črna gora in Turčija,
- *članice G8, ki niso v EU:* Japonska, Kanada, Rusija, in ZDA,
- *druge države:* Norveška in Švica,
- *mednarodne organizacije:* NATO, OECD, OVSE, OZN, Svet Evrope in UNHCR,
- *mednarodne finančne institucije:* Evropska banka za obnovo in razvoj, Evropska investicijska banka, Mednarodni denarni sklad, Svet evropske razvojne banke (»*Council of Europe Development Bank*«) in Svetovna banka,

- *regionalne pobude*: Pobuda za sodelovanje v JVE, Proces sodelovanja v JVE,³² Srednjevropska pobuda, Črnomoško gospodarsko sodelovanje.

5.2. STRUKTURA PAKTA STABILNOSTI

Pakt stabilnosti je velik in kompleksen mehanizem z zapleteno strukturo.³³ Osnovna delitev bi bila na regionalno delovno omizje in tri delovna omizja ter posebnega koordinatorja. V okviru treh delovnih omizij je organiziranih 29 delovnih skupin in iniciativ, znotraj njih pa poteka cela vrsta najrazličnejših projektov. Poleg tega so bile v okviru Pakta stabilnosti sprožene številne iniciative, s katerimi so sodelujoče države, v okviru akcijskih načrtov in skupnih deklaracij medsebojno zavezale k skupnemu reševanju problemov (na primer glede organiziranega kriminala, korupcije ter podpore nevladnim organizacijam) (Lajh 2002:22). Poleg posebnega koordinatorja pa poznamo tudi nacionalne koordinatorje, ki koordinirajo sodelovanje posamezne države s Paktom stabilnosti.

5.2.1. POSEBNI KOORDINATOR PAKTA STABILNOSTI

Imenujejo ga predsedniki držav in vlad EU po posvetovanju s predsedujočim OVSE. Posebni koordinator pravzaprav vodi najpomembnejši politični instrument Pakta stabilnosti, regionalno delovno omizje. Naloga koordinatorja je tako usklajevanje dela vlad držav ter organizacij in pisanje periodičnih poročil o delovanju Pakta, ki jih mora predložiti OVSE. V njegove pristojnosti sodi tudi usklajevanje med Evropsko komisijo, mednarodnimi finančnimi inštitucijami in posameznimi donatorji. Tako med drugim skrbi, da ne prihaja do nepotrebnega podvajanja dela.

³² Proces sodelovanja v JVE je nastal junija 1996 na sestanku zunanjih ministrov v Sofiji pod imenom Proces dobrih sosedskih odnosov, stabilnosti, varnosti in sodelovanja držav JVE. V času romunskega predsedovanja so ga preimenovali v Proces sodelovanja v JVE. Polnopravne udeležence so Makedonija, Albanija, Bolgarija, Turčija, Grčija, ZRJ, Romunija. BIH in Hrvaška sodelujeta kot opazovalki. Osrednji cilj procesa je izboljšanje dobrih sosedskih odnosov med državami JVE z namenom preoblikovanja regije v področje miru, varnosti, stabilnosti in sodelovanja. Prihodnost JVE naj temelji na miru, demokraciji, gospodarski blaginji in polni integraciji v evropske in evroatlantske strukture. Okvir tega procesa vključuje tudi politično sodelovanje. Predsedniki držav in vlad se sestanejo enkrat letno, da pregledajo dotedanje delo in podajo priporočila za prihodnje aktivnosti. Glavni forum za posvetovanja in priporočila o sodelovanju pa so sestanki zunanjih ministrov. Pakt stabilnosti za JVE in Proces sodelovanja v JVE sodelujeta, kar je pripomoglo k ponovni oživitvi tega procesa (internet vir 49). 9. aprila 2003 je v Beogradu potekal vrh tega procesa, na katerem je BIH od Srbije in Črne gore prevzela predsedstvo. Od 9. do 11. maja 2003 je v Črni gori potekala prva ženska parlamentarna konferenca z naslovom Od žrtev do zastopnic sprememb (*»From Victims to Agents of Change«*) (internet vir 69).

³³ Priloga številka 3 za lažjo predstavbo prikazuje strukturo Pakta stabilnosti tudi shematsko.

Sedež posebnega koordinatorja in njegove trideset članske ekipe je v Bruslju. Njegov urad³⁴ deluje pod pokroviteljstvom EU, konkretnije skupne akcije (*»Joint Action«*) znotraj skupne zunanje in varnostne politike, tretjega stebra EU (Lajh 2002:24). Funkcijo posebnega koordinatorja Pakta stabilnosti je sprva opravljal Nemeč Bodo Hombach, 1. januarja 2002 pa jo je prevzel dr. Erhard Busek iz Avstrije, ki je hkrati tudi koordinator SECI-ja. Torej ima precej izkušenj na tem področju in pregled nad delovanjem obeh pobud, tako da ne bi smelo prihajati do podvajanja dela med obema, Paktom stabilnosti in SECI-jem.

Kot primer uspešnega posredovanja posebnega koordinatorja lahko navedem primer spora o donavskem mostu med Romunijo in Bolgarijo. Spor o lokaciji drugega mosta nad Donavo med državama pri Vidin – Calafat je, po več kot desetletju, februarja 2000 uspešno zaključil posebni koordinator. 27. marca 2000 sta predsednika vlad obeh držav podpisala skupno deklaracijo, junija 2000 pa je bil dosežen še tehnični dogovor. Decembra 2000 je bilo zagotovljeno prvo posojilo Evropske investicijske banke. Ustanovljen je bil tudi Skupni bolgarsko-romunski odbor.

5.2.2. REGIONALNO DELOVNO OMIZJE ZA JUGOVZHODNO EVROPO

Regionalno delovno omizje za JVE je sestavljeno iz predstavnikov vseh sodelujočih držav ter mednarodnih organizacij in predstavlja operativni temelj ter najvišje organizacijsko telo Pakta stabilnosti. Podaja smernice razvoja Pakta stabilnosti ter usklajuje delo med tremi delovnimi omizji, ki so bila ustanovljena pod njegovim okriljem. Poleg tega ugotavlja napredek realizacije ciljev Pakta stabilnosti, posreduje informacije med delovnimi omizji in usmerja njihovo delovanje na področja, ki lahko prispevajo k stabilnosti območja. Praviloma se sestaja dvakrat letno, možen pa je tudi sklic izrednega zasedanja. Predseduje mu posebni koordinator, to je sedaj Erhard Busek.

Na *ustanovnem zasedanju regionalnega delovnega omizja za JVE*, 16. septembra 1999 v Bruslju, so sprejeli načrt dela, ki ga je pripravil urad posebnega koordinatorja, ter določili okvire delovanja posameznih delovnih omizij. Na *drugem zasedanju regionalnega delovnega*

³⁴ »Urad posebnega koordinatorja je predvsem politični center pakta in ima zaradi omejenih (kadrovskih) resursov le nominalno vlogo koordinatorja, saj ni neposredno vključen v oblikovanje, financiranje in implementacijo posameznih projektov, prav tako pa samostojno ne izvaja analiz potreb regije in učinkov dosedanjih aktivnosti pakta. Zato je urad posebnega koordinatorja močno odvisen od informacij, ki mu jih posredujejo druge pristojne organizacije in institucije« (Lajh 2002:24).

omizja, ki je potekalo 8. junija 2000 v Thessalonikih, so sprejeli Agendo za stabilnost.³⁵ Na tretjem zasedanju regionalnega delovnega omizja, ki je potekalo 28. junija 2001 v Bruslju, pa so sprejeli Strateški okvir in ključne prioritete Pakta stabilnosti, s katerim ponovno redefiniirajo interese in cilje Pakta stabilnosti, določijo strateški okvir za prihodnost in natančneje določijo prioritete.³⁶ Na izrednem zasedanju regionalnega delovnega omizja, 5. junija 2002 v Bukarešti, se ponovno poudarja vodilna vloga EU, z namenom povečanja učinkovitosti Pakta stabilnosti se uvedejo ukrepi za zmanjšanje števila sestankov, spodbuja se nadaljnje sodelovanje z drugimi tovrstnimi pobudami, predstavljene so prioritete za leto 2002³⁷ in poudarjeno je regionalno lastništvo Pakta stabilnosti (Pakt stabilnosti svoje aktivnosti prenaša na države regije JVE).³⁸

Na četrtem zasedanju regionalnega delovnega omizja, ki je potekalo 16. decembra 2002 v Thessalonikih, so ugotovili, da so dosegli šest zastavljenih ciljev iz leta 2002 in sprejeli delovni načrt za leto 2003. Začetek delovanja prostega trga JVE v letu 2003, mnogotero sodelovanje na področju vračanja beguncev, elektrike, zbiranja lahkega orožja in vse pomembnejša vloga Procesu sodelovanja v JVE v letu 2002, so tisti dosežki, ki dodajajo novo kvaliteto politiki JVE. Glede na izboljšano politično in gospodarsko klimo v JVE je Busek pozdravil perspektivo članstva Bolgarije in Romunije v EU ter njunega povabila v NATO.

³⁵ Med cilje Pakta stabilnosti so uvrstili približevanje Evropi, strukturne reforme, regionalno sodelovanje, večjo vlogo držav JVE pri izvajanju projektov Pakta stabilnosti, skladen pristop. V poglavju o izvajanju in nadziranju pa je govora o prioritetah Pakta stabilnosti, donatorski mreži, vključevanju nevladnih organizacij in nadzoru aktivnosti (Agenda for Stability 2000).

³⁶ V strateškem okviru je podano zadovoljstvo z vključitvijo ZRJ, kot glavni strateški cilj ostaja vključitev držav JVE v evropske integracije, pri čemer je pomembno regionalno sodelovanje. Prioritete za DOM 1 so problemi beguncev, mediji, čezmejno sodelovanje, izobraževanje in mladi, za DOM 2 so prioriteta področja predvsem trgovinska liberalizacija, povečanje zasebnih naložb, regionalna infrastruktura in okolje, za DOM 3 so v okviru Podomizja za varnost in obrambo prioritete nadzor orožja, razminiranje in uničenje orožja, preprečevanje in pripravljenost na nesreče, v okviru Podomizja za pravosodje in notranje zadeve pa so to boj proti korupciji in organiziranemu kriminalu, migracije in azil, izgradnja institucij in zakonodaje. Moldavija je bila sprejeta med udeležence (Strategic Framework and Key Priorities 2001).

³⁷ Med prioritete za leto 2002 sodijo: dokončanje prostotrgovinskih sporazumov, pravočasno dokončanje infrastrukturnih projektov v sodelovanju z EU, mednarodnimi finančnimi institucijami in državami regije, poiskati je potrebno trajnostne rešitve za vsaj 100.000 beguncev in razseljenih oseb, začeti je potrebno z neformalnim procesom sodelovanja glede funkcionalnih čezmejnih zadev (energetika, infrastruktura, upravljanje meje...) v sodelovanju z UNMIK-om, EU in drugimi zainteresiranimi partnerji, zmanjšanje odvečnih zalog in tihotapljenja lahkega orožja skozi SEESAC v Beogradu, ustanovitev sekretariata Pobude za boj proti organiziranemu kriminalu v Bukarešti na SECI-jevem Centru za boj proti transnacionalnemu organiziranemu kriminalu in korupciji (internet vir 21). Udeležence pakta so postale Češka republika, Poljska in Slovaška. Sprejeli so Deklaracijo za sodelovanje v primeru nesreč in preprečitev nesreč.

³⁸ Med dosežke, ki kažejo na povečano »regionalno lastništvo« Pakta stabilnosti lahko prištevamo prostotrgovinske sporazume in s tem ustanavljanje območja proste trgovine, Proces sodelovanja v JVE, Pobudo o savskem bazenu, RACVIAC center v Zagrebu, SEESAC v Beogradu, uvrščanje spolne enakosti na politične agende vseh držav JVE, Pobudo za regionalno vračanje, Pobudo za e-JVE (internet vir 22).

Izpostavljenih je bilo šest ciljev Pakta stabilnosti za leto 2003: a) mediji (krepitev neodvisnih medijev in novinarskih standardov), b) lokalna demokracija in čezmejno sodelovanje, c) infrastruktura in energetika, č) trgovina in naložbe (nadaljnji razvoj liberalnega poslovnega okolja), d) populacijski premiki (azil, legalne in ilegalne migracije, upravljanje meja), e) organizirani kriminal (Regionalni center za organizirani kriminal v Bukarešti: potrebno je usposabljanje kriminalnih strokovnjakov za center in povečanje izmenjav z Europolom) (internet vir 45).

27. maja 2003 je v Dubrovniku potekalo *zasedanje regionalnega delovnega omizja*, ki ga je spremljal sestanek ministrov, dan prej pa so potekala tudi zasedanja treh delovnih omizij (26. maja). Na zasedanju regionalnega delovnega omizja so poročali o bistvenem napredku pri uresničevanju zadanih ciljev za leto 2003, predvsem na področju čezmejnega sodelovanja, novih medijskih zakonov v skladu z evropskimi standardi, mreže prostotrgovinskih sporazumov, ki je bila vzpostavljena februarja 2003, vzpostavljanja regionalnega energetskega trga, razvoja regionalnega pristopa k transportni infrastrukturi in izboljšanja investicijske klime. Pozdravili so podporo pakta Procesu sodelovanja v JVE, prizadevanja posebnega koordinatorja za povečanje sodelovanja med regionalnimi pobudami in njegovo pobudo za večje sodelovanje prihodnjih članic EU, predvsem na področju tranzicijskih izkušenj (internet vir 71 in 72).

Naslednje zasedanje regionalnega delovnega omizja bo novembra 2003.

5.2.3. DELOVNA OMIZJA

Pomembna novost delovnih omizij je, da so predstavniki držav JVE v njih prvič enakovredni predstavnikom mednarodnih organizacij in institucij pri kreiranju prihodnosti regije in tako skupaj določajo prioritete delovanja delovnih omizij.

Regionalno delovno omizje in delovna omizja sestavljajo (polnopravne) udeleženske Pakta stabilnosti. Pokroviteljice, organizacije, institucije in regionalne pobude pa lahko v njih sodelujejo na lastno željo. Sosednje in druge države, kot tudi relevantne mednarodne organizacije in institucije, lahko na povabilo v regionalnem omizju in delovnih omizjih sodelujejo kot udeleženske ali opazovalke (Cologne document 1999:16.člen).

Delovna omizja so najbolj aktivni deli organizacijske strukture Pakta stabilnosti. V skladu s smotri Pakta stabilnosti so izdelala svoje načrte dela, v katerih so opredelila prednostne naloge za posamezna področja svojega delovanja, določila omejeno število konkretnih projektov in časovni okvir za njihovo implementacijo. Po področjih svojega

delovanja so nadalje razdeljena na dve podomizji in več delovnih skupin, sektorjev in iniciativ (Lajh 2002:24-25). V okviru delovnih omizij se izvajajo razprave na multilateralni ravni, oblikujejo se rešitve za razna nesoglasja s sklepanjem dogovorov in sporazumov, načrti za projekte, ki olajšajo doseganje dogovorov, sporazumov in ukrepov v skladu s cilji Pakta stabilnosti ter če je potrebno delujejo, kot gonilna sila na področjih, kjer je potreben napredek (Cologne document 1999: Annex).

Delovna omizja o svojih dejavnostih poročajo regionalnemu delovnemu omizju, ki jim tudi določi vodje oziroma predsednike omizij. V skladu s svojimi pooblastili lahko sklicujejo sestanke in konference posebnega ali subregionalnega značaja ter ustanovljajo podomizja. Svoje sestanke sklicujejo v posameznih članicah ali na stalnem sedežu OVSE na Dunaju ali v državah članicah EU ali na sedežu EU. Pakt stabilnosti ima tri delovna omizja, vsako se ukvarja s svojim področjem: delovno omizje za demokratizacijo in človekove pravice, delovno omizje za gospodarsko obnovo, razvoj in sodelovanje ter delovno omizje za varnostna vprašanja (Cologne Document 1999: Annex). V nadaljevanju predstavim omejitve in naloge vsakega izmed njih.

5.2.3.1. DELOVNO OMIZJE ZA DEMOKRATIZACIJO IN ČLOVEKOVE PRAVICE (DOM 1)

Pakt stabilnosti se ne zavzema le za ekonomski razvoj, ampak tudi za razvoj demokratičnih institucij in njihovo učinkovito delovanje, za vladavino prava in nediskriminacijo. DOM 1 tako »pokriva najbolj kompleksno področje Pakta stabilnosti, njegovi cilji pa so uresničljivi le na dolgi rok in z intenzivnim, aktivnim sodelovanjem civilne družbe. Prvo delovno omizje je obenem ključno delovno omizje, saj je doseganje skupnih ciljev Pakta stabilnosti v veliki meri odvisno prav od uspehov in napredka reform, ki sodijo v njegov okvir« (Lajh 2002:25). Demokratizacija in nediskriminacija sta osnovna predpogoja za zagotovitev notranje in zunanje varnosti. DOM I se po svojem ustanovnem dokumentu osredotoča na naslednje:

- demokratizacijo in človekove pravice, vključno s pravicami narodnih manjšin,
- svobodne in neodvisne medije,
- vzpostavitev civilne družbe,
- vladavino zakona,
- vzpostavljanje institucij,
- učinkovito administracijo in uspešno vladanje,

- razvoj enotnih pravil ravnanja glede mejne problematike,
- begunsko problematiko, vključno z zaščito beguncev ter vrnitvijo beguncev in razseljenih oseb.

Na podlagi teh usmeritev je bilo v DOM 1 ustanovljenih naslednjih osem delovnih skupin (internet vir 1 in Oliveira 2001: 54-55):

a) Delovna skupina za človekove pravice in manjšine, katere cilj je multietnično sobivanje in zaščita manjšin skozi a) vzpostavljanje medsebojnega zaupanja in strpnosti do različnosti drugih, b) zaščito človekovih pravic manjšin (predvsem Romov), ki naj temelji na že obstoječih evropskih standardih (Evropska konvencija za zaščito človekovih pravic) ali na podpisu bilateralnih sporazumov, c) razvoj demokracije in demokratičnega državljanstva. Za doseg te ciljev je bilo vzpostavljenih več ukrepov, ki temeljijo na Skupni izjavi in okvirnem načrtu dela (sprejeta na konferenci v Portorožu marca 2000) in na končnem poročilu posebne delegacije svetovalcev o manjšinah Sveta Evrope. Delovna skupina za človekove pravice je oblikovala neformalno telo, začasni izvršni odbor, ki ga sestavljajo predstavniki držav JVE, vodje projektov in predstavniki mednarodnih vladnih in nevladnih organizacij. Naloga tega telesa je spremljanje, uresničevanje sprejetih projektov, priprava in dopolnjevanje strategije delovne skupine, določitev kriterijev za sprejem novih projektov in pobud ter organizacija sestankov. Vzpostavljajo se kampanje za ozaveščanje ljudi o multietnični družbi in demokratičnem državljanstvu skozi javne dogodke, prireditve za mlade in izmenjave mladih, kulturne programe, seminarje, delavnice, športne prireditve, znanstvene raziskave, internetno komunikacijo. Vzpostavili so Mednarodni center za medetnične odnose in manjšine v JVE (Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja) in Centre za človekove pravice (v Sarajevu, Mostarju, Prištini, Podgorici, Beogradu), kjer potekajo seminarji, delavnice, usposabljanja, učenje, raziskave, dokumentiranje o človekovih pravicah.

b) Delovna skupina za vračanje beguncev se seveda osredotoča na vračanje in reintegracijo beguncev in razseljenih ljudi na njihove domove, kar pa je oteženo zlasti zaradi neustreznih življenjskih pogojev (stanovanjska problematika, zaposlovanje, izobraževanje) in problemov z lastnino. Na zahtevo Visokega komisarja ZN za begunce je posebni koordinator Pakta stabilnosti vzpostavil Pobudo za regionalno vračanje³⁹ (*»Regional Return Initiative«*), ki podpira izvajanje sporazumov, sprejemanje zakonodaje in ustanavlja primerne mehanizme.

³⁹ V okviru te pobude je bila ustanovljena Skupina za upravljanje (*»Steering Group«*), ki ji predseduje Soren Jessen-Petersen, sodpredseduje pa UNHCR. Vključuje vse glavne agencije, države z begunci in države donatorke ter Svetovno banko. Redno obiskujejo države regije in tako nadzirajo izvajanje obvez.

Ugotovili so, da je potrebno izboljšati ekonomske in socialne pogoje⁴⁰ za vračanje beguncev in da še vedno obstajajo ovire za prosto odločanje beguncev o vrnitvi, kljub temu da se jih je že precej vrnilo. Problem beguncev je tako v veliki meri povezan z ekonomsko, socialno in osebno varnostjo (opomba: v povezavi s to pobudo glej tudi točko 5.3.1. o dosežkih Pakta stabilnosti).

BIH, Hrvaška in ZRJ so se pod okriljem Pakta stabilnosti odločile za skupno rešitev problema 1.25 milijona beguncev in razseljenih oseb.⁴¹ 27. junija 2001 je nastala Agenda za regionalno ukrepanje v zvezi z begunci in razseljenimi osebami (»*AREA, Agenda for Regional Action for Refugees and Displaced Persons*«), ki predstavlja zemljevid za mednarodno pomoč in aktivnosti ter zagotavlja delovni in časovni okvir za reševanje mnogih problemov povezanih z begunci, kot so stanovanjska in lastninska problematika, državljanstvo, pokojnine, socialne pravice, izmenjava informacij, pravna pomoč, razminiranje in gospodarska obnova v naslednjih treh letih. Kot primer ukrepov navajam izgradnjo stanovanjskih enot, stanovanjske kredite, sprejetje primerne zakonodaje, bilateralne in multilateralne pristope ... Vsaka od treh držav je v okviru te agende razvila nacionalni akcijski načrt. V letu 2001 se je na Hrvaško vrnilo približno 90.000, v BIH pa 23.000 beguncev (internet vir 18 in *Agenda for Regional Action for Refugees and Displaced Persons 2001*).

c) Delovna skupina za dobro upravljanje se zavzema za zagotavljanje politične svobode in razvoj administrativne kulture, s čimer bi se povečala učinkovitost, transparentnost in spoštovanje administracije in lokalne uprave. Tako bi se državljanom povrnilo zaupanje v državne organe. Potrebno je izvesti decentralizacijske reforme, okrepiti učinkovitost lokalnih avtoritet in vzpodbujati vključevanje državljanov v politične procese na lokalni ravni.

č) Delovna skupina za izobraževanje in mladino je na nek način tesno povezana z Delovno skupino za človekove pravice in manjšine, saj poskuša doseči, da bi izobraževalne institucije podpirale in širile vrednote kot so solidarnost, sodelovanje in strpnost multikulturne in multietnične družbe. Za takšne cilje si prizadevajo v več delovnih skupinah, ki jim predseduje

⁴⁰ UNHCR je v skladu z delovanjem Pobude Pakta stabilnosti za regionalno vračanje med drugim pripravil tudi listino na temo pokojnin in invalidskih zavarovanj beguncev in razseljenih oseb, saj so ugotovili, da to predstavlja velik problem. V nekdanji socialistični Jugoslaviji je namreč vsaka izmed šestih republik imela svoje zakone in institucije, ki so se ukvarjale s pokojninami. Obstajal pa je državni zakon, ki je vsem državljanom zagotavljal enako minimalno pravico in urejal pravice ljudi, ki so se preselili iz ene republike v drugo. Razpad Jugoslavije in vojne, ki so sledile, pa so ustvarile pravne luknje in nesigurnosti glede pravic beguncev in razseljenih oseb do njihovih pripadajočih pokojnin in drugih naslovov iz pokojninskih skladov nekdanje Jugoslavije. V tej listini so identificirane nekatere pomanjkljivosti v obstoječih zakonodajah BIH, ZRJ in Hrvaške ter podana primerna priporočila. (internet vir 20).

⁴¹ Priloga številka 4 prikazuje število beguncev in razseljenih oseb po posameznih državah v letu 2001 in letu 2002.

Svet Evrope in se ukvarjajo s šestimi prioritetskimi področji: razvoj politik in izboljšanje šolskega sistema, večje izobraževanje, poklicno izobraževanje, mladi, izobraževanje za demokratično državljanstvo in upravljanje različnosti, zgodovina in njeno poučevanje. Pomembno je predvsem razumevanje ljudi, da je vsak človek drugačen in da ima pravico biti drugačen. Izobraževanje torej prispeva k stabilni in uspešni civilni družbi. Dolgoročni cilj te delovne skupine je vključitev JVE v evropsko izobraževalno okolje, za kar bo potrebnih mnogo ukrepov.

Eden izmed takšnih ukrepov, ki ga je delovna skupina predlagala decembra 2002, je Pobuda za izobraževalno reformo v JVE v skladu z asociacijsko-pridružitvenim sporazumom in pridružitvenim sporazumom. Cilj pobude je povezati proces reforme nacionalnih izobraževalnih procesov v JVE z evropskimi standardi (internet vir 64).

d) Delovna skupina za enake možnosti spolov,⁴² ki ji predseduje OVSE, ima za glavni cilj enakost in sorazmerno udeležbo žensk v javnem življenju in političnih procesih. Za enega najuspešnejših projektov velja projekt »Ženske zmorejo I« (*»Women Can Do It I«*), ki ženske poučuje za vlogo lokalnih in državnih političark. Vpeljali so ga na Madžarskem, Romuniji in Moldaviji. »Ženske zmorejo II« pa je projekt, v katerem je sodelovalo že več kot 50 parlamentarnih strank, ki so se udeležile seminarja o načrtovanju večje spolne enakosti v parlamentarnih strankah. V Makedoniji, Srbiji in Črni gori so z glavnimi političnimi strankami dosegli posebne sporazume o kvotah. Projekt »Ženske volivke zmorejo« (*Women Voters Can Do It*) je bil v državah JVE izpeljan pred volitvami in je ozaveščal ženske volivke. Leta 2002 so ustanovili Mrežo županj, projekt, ki se bo nadaljeval do aprila 2004. Gre za enega izmed največjih regionalnih projektov v srednji in vzhodni Evropi, ki se bo razvijal v vseh državah vključenih v Pakt stabilnosti, sodelovale pa bodo tudi Kanada, ZDA, Turčija in zahodnoevropske države. Nastal je z namenom izboljšanja vodstvenih veščin županj pri ustvarjanju regionalnega in mednarodnega partnerstva in sodelovanja pri projektih, ki večajo kakovost življenja žensk in otrok v lokalnih skupnostih. Projekt bo izveden v dveh fazah, prva je pripravljalna, druga izvedbena. V pripravljalni fazi trenutno nastaja podatkovna baza, ki bo vsebovala demografske profile občin, ki jih vodijo županje, profile županj in profile držav, vključenih v območje Pakta stabilnosti. Pripravljalna faza je namenjena ustanavljanju mreže županj v državah/ozemljih Pakta stabilnosti in pripravam na vzpostavitev regionalne Mreže županj. V izvedbeni fazi bo izmed prijavljenih predlogov projektov županj iz območja Pakta

⁴² Ustanovljena je julija 1999 kot posledica Poziva udeleženkam Pakta stabilnosti, ki ga je podpisalo 150 pomembnih predstavnikov nevladnih organizacij, vlad in parlamentov ter političnih aktivistov iz cele JVE in drugod. V njem so pozivali k polni udeležbi žensk v stabilizacijskem procesu (internet vir 39).

stabilnosti izbranih petdeset predlogov, namenjenih izboljšanju kakovosti življenja žensk in otrok. V začetku junija 2003 bo v Romuniji organizirana regionalna konferenca, ki je namenjena ustvarjanju partnerstev med županjami.

V letu 2002 so na Hrvaškem in Srbiji/Vojvodini začeli s kampanjami ozaveščanja javnosti o spolni enakosti, v Zagrebu pa z ustanavljanjem Regionalnega centra za spolno enakost. Mehanizme za enakost spolov so prvič ustanovili v BIH in Bolgariji. Leta 1998 so v BIH, kasneje še na Kosovu, uzakonili posebna pravila o kvotah. V Albaniji se je začela peticija za amandma o kvotah k albanskemu volilnemu zakonu. Po zaslugi te delovne skupine se je delež žensk izvoljenih v nacionalne parlamente že povečal, prav tako tudi delež žensk imenovanih na najvišje izvršne funkcije. Delež žensk izvoljenih na najvišje izvršne funkcije, ki je bil na začetku delovanja 7%, se je povečal na 15% in še narašča (internet vir 23 in 39). Februarja 2003 so v Črni gori ustanovili vladno službo za enake možnosti spolov, v Srbiji in Črni gori pa prvi mehanizem za enake možnosti spolov. Samo še Bolgarija nima takšnega mehanizma (internet vir 71).

e) Delovna skupina za medije je junija 2000 sprejela Listino o svobodi medijev (*»Charter for Media Freedom«*), ki se zavzema za neodvisne in svobodne medije ter izobraževanje novinarjev. Pomembna je predvsem zato, ker priznava svobodo medijev, svobodo izražanja, prosti pretok informacij in odprto razpravo brez vmešavanja političnih avtoritet. To je še posebej pomembno za področje JVE, kjer so politiki z manipuliranjem medijev utirali pot vojni. Nestrpni, sovražni in nasilni govori, predvsem proti manjšinam ali sosednjim narodom so bili dokumentirani v nekdanji Jugoslaviji, Romuniji, Bolgariji, Grčiji, Makedoniji in Albaniji, zato nekateri trdijo, da bi se morali na seznamu haškega Mednarodnega sodišča za vojne zločine na območju nekdanje Jugoslavije pojaviti tudi imena nekaterih novinarjev in predstavnikov stikov z javnostmi.

Oktobra 2001 so sprejeli tudi Strategijo za pomoč medijem (*»Strategy for Media Assistance«*). Področje pomoči pokriva zakonodajo, usposabljanje, javno predvajanje in zasebne televizijske mreže. Finančna pomoč je potrebna ne le za neodvisnost medijev na splošno, ampak tudi za izgradnjo radijskih in televizijskih mrež ter sodelovanje nevladnih organizacij. Medijska svoboda je barometer za druge tipe svobode v posamezni družbi in kazalec razvoja civilne družbe.

V vseh državah JVE so bile ustanovljene tudi nacionalne delovne skupine, ki jih sestavljajo medijski profesionalci, pripadniki civilne družbe in državni predstavniki. Nacionalne delovne skupine so vez med vlada in medijskimi strokovnjaki, ki jim pomagajo pri uveljavljanju Listine o svobodi medijev (internet vir 27).

Internet vir 25 predstavi dosežke te delovne skupine na področju medijske zakonodaje. V Makedoniji je v nastajanju nov zakon o predvajanju, ki bo v parlamentu predstavljen poleti 2003. V Moldaviji so pregledali zakonodajni okvir na področju medijskega predvajanja in tako identificirali potrebne spremembe, predvsem na področju neodvisnosti medijev. V Črni gori poteka oblikovanje Zakona o svobodnem pretoku informacij (*»Freedom of Information Law«*), saj dostop do javnih informacij povečuje transparentnost in predstavlja močno orodje v boju proti korupciji. V državah, ki takšen zakon že imajo, Bolgariji, Romuniji, BIH in Albaniji, pa potekajo aktivnosti, da bi ljudem dejansko zagotovili dostop do takšnih informacij: usposabljanje javnih uradnikov, pomoč pri pravih in nadzoru. V celotni regiji potekajo aktivnosti za izboljšanje in dekriminalizacijo zakonodaje o obrekovanju, ki bi bila v skladu z evropsko zakonodajo. Tako bi se izboljšali delovni pogoji novinarjev, politiki in predsedniki držav pa bi ostali brez posebne zaščite.

f) Delovna skupina za parlamentarno izmenjavo⁴³ je tesno povezana z delovno skupino za dobro upravljanje in delovno skupino za izobraževanje in mladino, saj se zavzema za izobraževanje, sodelovanje in izmenjavo strokovnjakov med parlamenti. To naj bi med drugim vzpodbudilo sprejem zakonodaje, ki ščiti človekove in manjšinske pravice.

Na prvi parlamentarni konferenci Evropske unije in držav Pakta stabilnosti, 17. do 18. septembra 2001, so določili tesno sodelovanje med evropskimi parlamentarnimi institucijami in Paktom stabilnosti. Evropski parlament in parlamentarni skupščini Sveta Evrope in OVSE so se že junija 2001 dogovorili o sponzoriranju parlamentarne dimenzije Pakta stabilnosti v vseh treh delovnih omizjih z ustanovitvijo *parlamentarne trojke* (internet vir 18), ki delovni skupini za parlamentarno izmenjavo pomeni predvsem politično vodstvo in pomoč pri načrtovanju jasnega okvira delovanja. Vsak izmed treh sponzorjev vodi trojko eno leto (prej šest mesecev) in v tem času organizira večji parlamentarni dogodek v sodelovanju s sodelujočimi nevladnimi organizacijami. 14. januarja 2003 je vodstvo prevzel Evropski parlament.

22. in 23. maja 2003 je parlamentarna trojka v Bruslju organizirala četrto konferenco, medparlamentarno konferenco o novi politiki EU do jugovzhodne Evrope, ki so se jo poleg predstavnikov Evropskega parlamenta, parlamentarne skupščine Sveta Evrope in OVSE, udeležili tudi predstavniki nacionalnih parlamentov petindvajsetih držav. Izpostavili so dosežke, ki so bili od leta 1999 doseženi po zaslugi Pakta stabilnosti, hkrati pa opozorili, da je potreben prehod od preprečevanja konfliktov in rekonstrukcije k pospeševanju socialnega in

⁴³ Parlamentarci iz JVE so se začeli sestajati že leta 1998, tako da sta prva dva sestanka potekala pod okriljem Royaumontskega procesa, kasnejši sestanki pa so bili/so organizirani pod okriljem Pakta stabilnosti.

gospodarskega razvoja. Komisar Chris Patten je dejal, da namerava Evropska komisija prenesti izkušnje razširitvenega procesa na balkansko regijo in izdelati akcijske načrte ter letna poročila o napredku. Odločila se je prispevati še 200 milijonov evrov k programu CARDS za obdobje od 2004 do 2006. V zaključkih konference so izpostavili, da bo integracija balkanskih držav v EU trajala še nekaj časa, zato je potrebno stabilizacijsko – pridružitveni proces sedaj še okrepiti (internet vir 75).

g) Szegedski proces⁴⁴ je bil sprva ustanovljen za podporo demokratičnim silam v ZRJ v času Miloševićevega režima. Demokratične spremembe so bile tudi pogoj za njeno sodelovanje v Paktu stabilnosti. V okviru tega procesa je bilo ustanovljenih štirideset partnerstev z mesti in lokalnimi oblastmi, ki jih vodijo opozicijske stranke v Srbiji. Marca 2001 so partnerski program iz Srbije razširili na Makedonijo, BIH in Albanijo.

Junija 2001 so bila prvemu delovnemu omizju na Regionalnem delovnem omizju določena štiri prioriteta področja: medetnični dialog in čezmejno sodelovanje (maja 2002 so v tem okviru določili dve prioriteta področji: nadaljevanje decentralizacije in okrepitve lokalnih vlad ter čezmejno sodelovanje in ustanovitev evroregij), problemi beguncev, mediji ter mladi.

Pakt stabilnosti je zavezan tudi h *krejitvi odnosov s civilno družbo*. Tako je oktobra 2000, DOM1 sprejel Deklaracijo o odnosu med nevladnimi organizacijami in vladami v regiji. Podpisnice bodo med drugim spodbujale razvoj nevladnih organizacij in civilnih pobud, njihovo delovanje v okviru Pakta stabilnosti, sprejem primerne zakonodaje, in odnos med nevladnimi organizacijami in vladami (Stability Pact Declaration on NGO-Government Partnership in SEE 2000).

5.2.3.2. DELOVNO OMIZJE ZA GOSPODARSKO OBNOVO, RAZVOJ IN SODELOVANJE (DOM 2)

Po družbeno – gospodarski situaciji jugovzhodna Evropa močno zaostaja za zahodno Evropo, predvsem zaradi nekdanjega komunističnega režima in posledic, ki so jih pustile štiri vojne v prejšnjem desetletju. Čeprav se gospodarske razmere razlikujejo od države do države, pa so trenutno vse v slabšem gospodarskem položaju kot so bile na začetku tranzicije pred desetletjem (razen Slovenije). Velikost teh držav je relativno majhna, zato je njihov razvoj močno odvisen od mednarodne trgovine in dostopa do evropskih trgov. Tako je eden izmed

⁴⁴ Proces je dobil ime po madžarskem kraju. Pakt stabilnosti je namreč ta proces začel na skupno pobudo z madžarsko vlado.

pomembnih ciljev tega omizja tudi liberalizacija in pospeševanje trgovine z zmanjšanjem in odstranitvijo carin in necarinskih ovir. Verjetno pa je največji problem regije JVE visoka stopnja brezposelnosti, ki nakazuje, da tranzicija še ni končana. Ljudje se zaradi golega preživetja zato zatekajo tudi k delu na črno in kriminalu. Delež neposrednih tujih investicij je nizek zaradi visokega političnega tveganja in korupcije.

Skrb za vzpostavitev poslovnega okolja in novih delovnih mest, razširitev ekonomskih odnosov v regiji in z EU ter za njihovo integracijo v svetovni trgovinski sistem (WTO), vse to naj bi imelo ugoden vpliv na gospodarski razvoj regije. Svetovna banka je marca 2000 v svoji strateški listini Pot do stabilnosti in blaginje v jugovzhodni Evropi (*»The Road to Stability and Prosperity on South Eastern Europe«*) oblikovala srednjeročne in dolgoročne ekonomsko razvojne cilje Pakta (internet vir 1):

- razvoj privatnega sektorja (liberalizacija trgovine med državami jugovzhodne Evrope in Evropsko unijo, izboljšanje poslovnega okolja, izboljšanje finančnega sektorja),
- zmanjšanje revščine in socialni razvoj (pospeševanje socialne kohezije in vključevanja, pospeševanje demokratičnih procesov, socialne zaščite in socialne pomoči),
- razvoj institucij in vladanja (izboljšanje učinkovitosti institucij in administracije, odpravljanje korupcije),
- povečanje investicij v infrastrukturo,
- izboljšanje varstva okolja.

V okviru tega delovnega omizja so bile sprejete naslednje pobude (internet vir 1):

Načrt za razvoj regionalne infrastrukture (transport, energetika, telekomunikacije in oskrba z vodo), ki so ga predstavile Evropska komisija, Evropska investicijska banka in Evropska banka za obnovo in razvoj.

Novembra 2002 so ministri za energetiko iz Albanije, BIH, Bolgarije, Grčije, Makedonije, Romunije, Turčije in Srbije in Črne gore v Atenah podpisali Memorandum razumevanja, s katerim so utrli pot regionalnemu trgu za elektriko, ki naj bi ga do leta 2005 povezali z notranjim trgom za elektriko Evropske unije. Ta proces je sedaj znan kot atenski proces. Avstrija, ki je memorandum sprva podpisala kot opazovalka, je decembra 2003 postala polnopravna članica memoranduma. Hrvaška je storila isto februarja 2003. Evropska komisija in Pakt stabilnosti sta konec marca 2003 organizirala teden energetike v Rimu. Potekalo je več sestankov raznih vodilnih in koordinacijskih teles, ki so bili ustanovljeni v okviru atenskega procesa. Na Evropsko komisijo so naslovili prošnjo za razširitev Memoranduma razumevanja na ves energetski trg (elektrika, plin). 3. junija 2003 pa je na Dunaju potekal sestanek

svetovalcev za energetiko, kjer so države, ki sodelujejo v atenskem procesu obvestili o vseh reformah, ki jih morajo izpeljati, da bi bile njihove domače zakonodaje in finančne strukture v skladu z evropsko (internet vir 71).

Februarja 2003 je v Luksemburgu potekal sestanek o regionalni infrastrukturi v JVE, ki ga je organizirala Evropska investicijska banka. Glavni poudarek je bil dan vmesnemu poročilu glede študije o regionalni balkanski infrastrukturi - transportu, ki želi razviti investicijski načrt za regionalno transportno mrežo in tako pospešiti nadaljnje investicijske projekte v JVE. Končno poročilo o tej študiji bo predstavljeno junija letos (internet vir 64).

V skladu s sprejemom investicijskega sporazuma (*»Investment Compact«*) februarja 2000, so države JVE začele z reformami za uveljavitev tržnega gospodarstva in reformami za boljše investicijske razmere. Glede na poročilo Evropske banke za obnovo in razvoj se je število tujih neposrednih investicij v JVE v zadnjih letih povečalo in v letu 2001 doseglo 3 milijarde evrov, kar pa je še vedno za povprečjem srednje in vzhodne Evrope. Za preteklo leto so bila pričakovanja podobna. Trajnostni razvoj je močno odvisen tako od tujih kot domačih investicij, zato je potrebno investicijsko okolje izboljšati. Tako so julija 2002 ministri za gospodarstvo iz držav JVE podpisali Deklaracijo o skupnih načelih in dobrih praksah pri pridobivanju novih investicij v JVE (*»Declaration on Common Principles and Best Practices on Attracting Investment to SEE«*) ter s tem dali jasen signal investitorjem, da se JVE odpira in postaja resen tekmeč za mednarodne investicije. Strinjali so se, da je potrebno ustvariti boljše investicijsko okolje z jasnimi in stabilnimi predpisi, da so zato potrebne zakonodajne in administrativne reforme, transparentnost nacionalnih politik, zakonov in administrativnih praks, zaščita lastninskih pravic, vključujoč intelektualno lastnino, pravična in enaka zaščita domačih in tujih investicij ... (internet vir 31 in Declaration on Common Principles and Best Practices on Attracting Investment to SEE 2002). Februarja letos so donatorske države v Parizu potrdile svojo podporo strategiji in delovnemu programu za 2003/2004, kot ga je novembra 2002 sprejela projektna skupina investicijskega sporazuma. Prav tako so zagotovile svojo finančno podporo za naslednji dve leti (internet vir 64).

Evropska banka za obnovo in razvoj razvija strategijo za promocijo privatnega sektorja, predvsem majhnih in srednje velikih podjetij ter tistih, ki se usmerjajo v izvoz.

Januarja 2000 so Evropska unija, ZDA, Kanada, Japonska in države JVE ustanovile Svet za poslovno svetovanje (*»Business Advisory Council«*), ki si prizadeva za izboljšanje investicijskega okolja v državah regije ter pomaga pri uresničevanju investicijskega sporazuma. Sestavljen je iz dvajsetih visokih poslovnih predstavnikov držav regije in držav donatork.

Delovna skupina, ki jo vodi Evropski svet, pomaga pri razvoju in uresničevanju okoljskega programa. Ustanovila je Regionalni okoljski obnovitveni program (*RERP*, »*Regional Environmental Reconstruction Programme*«), za katerega so najpomembnejši cilji regionalno sodelovanje na področju okolja, trajnostni razvoj, razvoj civilne družbe, ki je okoljsko ozaveščena, razvoj okoljskih institucij in politik, zmanjšanje stopnje onesnaženosti okolja, odprava vojne škode v ZRJ in predvsem podpora državam regije pri izpolnjevanju njihovih obvez v stabilizacijsko – pridružitvenem procesu (internet vir 31). Prizadeva si za ozaveščanje in izobraževanje ljudi o zaščiti okolja. Program polno deluje in je od donatorjev pridobil že več kot 100 milijonov evrov za izvedbo približno stotih trenutnih projektov (internet vir 32).

Pobuda za E-jugovzhodno Evropo se osredotoča na razvoj primerne okolja za informacijsko družbo, razvoj e-vlade, e-trgovine in e-izobraževanja. Albanija, BIH, Hrvaška, Makedonija, Moldavija in ZRJ so konec oktobra 2002 v Beogradu sprejele Agendo za razvoj informacijske družbe v JVE, v kateri se priključujejo procesu e-Evropa, ki s ciljem razvoja informacijske družbe zahteva sprejem primernih nacionalnih politik in strategij, sprejem primerne zakonodaje, regionalno sodelovanje in promocijo informacijske družbe. Delovna skupina za e-JVE nadzira izvajanje te agende (e-SEE Agenda for the Development of the Information Society). 4. februarja 2003 je bil v Skopju sestanek delovne skupine, kjer so pregledali dosednji napredek. Začela se je priprava skupnih smernic za razvoj informacijske družbe. Države podpisnice agende morajo do 1. novembra 2003 sprejeti nacionalne strategije za razvoj informacijske družbe in ustanoviti telesa, pristojna za razvoj informacijske družbe. Maja letos je bila v Beogradu organizirana delavnica o razvoju informacijske družbe na podlagi e-evropskih izkušenj in praks (internet vir 64).

Pomemben je tudi Memorandum o liberalizaciji in pospeševanju trgovine, ki so ga države JVE podpisale 27. junija 2001 v Bruslju. Njegov glavni cilj je dokončanje mreže enaindvajsetih prostotrgovinskih sporazumov med sedmimi državami regije (Albanija, BIH, Bolgarija, Hrvaška, Makedonija, Romunija, Srbija in Črna gora)⁴⁵ do konca leta 2002, kar bo ustvarilo petinpetdeset milijonski trg potrošnikov, boljše investicijske pogoje za zasebne naložbe in gospodarsko rast. Ti prostotrgovinski sporazumi morajo biti v skladu s pravili Svetovne trgovinske organizacije in obvezami, ki jih imajo podpisnice do EU (Memorandum of Understanding on Trade Liberalisation and Facilitation 2001). Ko sta se BIH in Bolgarija 18. februarja 2003 v Sarajevu dogovorili o tekstu prostotrgovinskega sporazuma med državama, je to pomenilo formalen zaključek skupaj enaindvajset takšnih sporazumov. Busek

je ob tem dejal, da »je to verjetno nov svetovni rekord v hitrosti dokončanja potrebnih pogajanj. Sedaj pa je na vrsti čas za implementacijo, promocijo in rešitev sporov, kar zahteva med drugim tudi spremembo filozofije in praks iz preteklosti ter tehnično pomoč državam JVE« (internet vir 43). Od enaindvajsetih sporazumov jih je dvanajst že v veljavi in trgovina med temi državami že v precejšnji meri poteka brez carin, enajst sporazumov pa je v procesu ratifikacije (štirje so že podpisani, sedem pa jih še morajo, in sicer med Albanijo in BIH, Albanijo in Bolgarijo, Albanijo in Srbijo in Črno goro, BIH in Romunijo, Bolgarijo in BIH, Bolgarijo in Srbijo in Črno goro, Romunijo in Srbijo in Črno goro). Pričakuje se, da bo do sredine tega leta večina od enaindvajsetih sporazumov že v veljavi in da bo skupni trg JVE začel delovati, kar bo vsekakor pritegnilo (tuje) investitorje (internet vir 44 in 71). Ena izmed prioritet tega delovnega omizja za leto 2003 je identifikacija in ukinitvev necarinskih trgovinskih ovir, saj lahko takšne ovire povzročijo spore med državami. Njihova ukinitvev pa bo pripomogla tudi k temu, da bodo lahko države polno izkoristile prednosti sklenitve prostotrgovinskih sporazumov in tako izboljšale investicijsko klimo v regiji (internet vir 64).

V okviru tega omizja je nastala tudi Pobuda o savskem bazenu skozi katero se BIH, Hrvaška, Slovenija in Srbija in Črna gora dogovarjajo o ponovni ustanovitvi mednarodne plovne poti⁴⁶ po reki Savi in njenimi pritoki ter trajnostnem razvoju savskega bazena skozi regulacijo uporabe, zaščite in upravljanja vode in povezanih resursov, zaščito okolja in njegove biološke pestrosti. S pismom o nameri, podpisanim novembra 2001 v Sarajevu, so se te štiri države zavezale k ustanovitvi Mednarodne komisije savskega bazena do poletja 2002 in uresničevanju zgoraj omenjenih ciljev (internet vir 22 in 38). Ta komisija je bila ustanovljena 3. decembra 2002 v Kranjski gori, ko so ministri štirih držav podpisali okvirni sporazum o savskem bazenu. Njena naloga je pripraviti načrt upravljanja s savskim bazenom in usklajevati aktivnosti kot so plovba, trajnostno upravljanje z vodami, hidroelektrika in zaščita okolja. Lahko bo tudi izdajala razna pravila, na primer za varno plovbo. Takšen integriran pristop upravljanja z reko je eden prvih na svetu in bi lahko služil kot model za bazene ostalih rek v JVE. Busek je ob ustanovitvi komisije dejal, da »je Sava postala združevalna sila« (internet vir 42). Na Ministrstvu za zunanje zadeve sem dobila podatek, da

⁴⁵ Priključila se je tudi Moldavija, vendar z daljšim časovnim okvirom.

⁴⁶ Na konferenci na Dunaju so konec maja 2002 predstavniki trinajstih držav iz hidrološkega bazena Donave, med njimi tudi iz Slovenije, evropske komisije, SECI pobude, ustanovili neformalni »proces podonavskega sodelovanja«. Tok reke Donave je s svojima pritokoma Savo in Tiso namreč pomembna naravna povezava med severom in jugovzhodom Evrope. Eden najpomembnejših kratkoročnih ciljev je tako popolna obnovitev plovbe po Donavi, srednjeročna pa izgradnja pristanišč in modernizacija železniških povezav in infrastrukture. Ker ne želijo podvajati oblik sodelovanja, ki že obstajajo v okviru dela evropske komisije in Pakta stabilnosti, ne bodo ustanavljali novih formalnih organov, ampak bodo srečanja potekala na ravni konferenc zunanjih ministrov sodelujočih držav (Drčar Murko 2002).

je ta pobuda že prešla v okvir SECI pobude (Pisarna Nacionalnega koordinatorja PS in SECI 2003).

Akademski svet kritizira Pakt stabilnosti zaradi pomanjkanja strategij, ki bi zmanjšale revščino. Čeprav so cilji Pakta stabilnosti zelo ambiciozni, pa ni bilo zasnovano nobeno delovno omizje za socialni razvoj. Vendar Pakt stabilnosti ne zanemarja pomena socialne komponente, ampak je v okviru drugega delovnega omizja oktobra 2000 ustanovil Pobudo za socialno kohezijo (*»Initiative for Social Cohesion«*), ki si prizadeva za enak dostop vseh ljudi do socialnega varstva, zdravstvene oskrbe, stanovanja, zaposlitve, izobrazbe in poklicnega usposabljanja. (Oliveira 2001:62-63).

5.2.3.3. DELOVNO OMIZJE ZA VARNOSTNA VPRAŠANJA (DOM 3)

To omizje se skozi svoji podomizji ukvarja s povečanjem notranje in zunanje varnosti. Cilj je zagotoviti transparentnost in predvidljivost ter pospešiti regionalno sodelovanje na tem področju. Strinjam se s trditvijo avtorjev Grizolda, Verglesove in Fišerja (2000:11), da vsakršno sodelovanje med državami regije prispeva k boljšemu varnostnemu ozračju. Lahko rečem, da je njegov osrednji cilj ustvariti novo varnostno kulturo in to skozi tri glavne ukrepe (Oliveira 2001:65-66):

- a) izgradnja nacionalnih ekspertiz vojaške in obrambne narave skozi izobraževanje, sodelovanje in usposabljanje,
- b) prihodnje vključevanje držav JVE v preprečevanje mednarodnih konfliktov in upravljanje konfliktov, vključno s humanitarnimi akcijami in akcijami, ki podpirajo mir,
- c) reforma varnostnega sektorja, kar vključuje transparentnost, načrtovanje obrambe in vojaške porabe, demobilizacijo, razoroževanje, pretvorbo vojaške v civilno industrijo in reintegracijo odvečnega vojaškega osebja na delovni trg.

5.2.3.3.1. PODOMIZJE ZA VARNOST IN OBRAMBO

Ukvarja se predvsem z naslednjimi področji (internet vir1):

- izmenjava vojaških informacij, obveščanje o vojaških aktivnostih, prepoved namestitve težkega orožja, obveščanje o ukinitvi posebnih operacijskih enot, nadzor režimov (med drugim tudi skozi RACVIAC center (*»Regional Arms Control Verification and*

Implementation Assistance Center)⁴⁷ v Zagrebu, ki sta ga v okviru DOM 3 Pakta stabilnosti kot projekt hitrega začetka ustanovili Hrvaška in Nemčija),

- sodelovanje in delitev informacij o aktivnostih povezanih z minami med državami regije, ki so z njimi »okužene« in ostalimi članicami Pakta; V tem okviru deluje »Reay skupina« (*»Reay Group, the Regional Mine Action Group«*), ki pa se ne osredotoča na razminiranje regije JVE, saj že obstoja več organizacij, ki so pri tem uspešne. Mine predstavljajo stalno grožnjo ljudem, saj ostanejo skrite in eksplozivne. Tako predstavljajo oviro produktivni rabi zemlje, gradnji cest in druge infrastrukture, gospodarskemu napredku, postkonfliktni obnovi, vračanju beguncev in trajnostnemu razvoju regije.

Pakt stabilnosti podpira Ottawsko konvencijo.⁴⁸ Večina držav JVE je ob četrti obletnici te konvencije uničila preostale zaloge protipehotnih min.⁴⁹ Samo še Srbija in Črna gora se mora pridružiti Ottawskemu procesu. Kot je izjavil posebni koordinator pa že obstaja politično zagotovilo, da se bo to zgodilo takoj, ko bodo domače parlamentarne okoliščine to dopuščale (internet vir 26).

- razvoj skupnega regionalnega pristopa za boj proti prevelikemu in nenadzorovanemu kroženju osebne in lahkega strelnega orožja v regiji; pri tem Pakt stabilnosti gradi na že obstoječih procesih NATA, Evropske komisije, OVSE in OZN. Cilj so predvsem ukrepi

⁴⁷ V okviru tega projekta, ki podpira cilje DOM 3 predvsem na področju nadzora orožja in drugih varnostnih zadev, sodeluje trenutno dvajset držav. RACVIAC predstavlja forum za redne pogovore in sodelovanje v JVE ter tudi mednarodni forum za usposabljanje osebja na področju nadzora orožja. Naloga RACVIAC-a je tudi pospeševanje izpolnjevanja sporazumov o nadzoru orožja, ki so jih države sprejele. Usmeritve RACVIAC-a določa mednarodna svetovalna skupina oziroma kratko MAG (*»Multinational Advisory Group«*), ki jo sestavlja po en predstavnik vsake države, ki priskrbi stalne uslužbenke (vojaške ali civilne; trenutno jih je skupno enainštirideset) RACVIAC-a (šestnajst držav daje na razpolago osebje), ali finančno podpira operacije RACVIAC-a (ostale države), ali ga kako drugače podpira. Doslej se je MAG sestel sedemkrat, naslednji sestanek je septembra v Zagrebu. Letni program za letošnje leto obsega šest seminarjev in sedem tečajev usposabljanja ter veliko dodatnih izobraževalnih aktivnosti in sestankov povezanih z nadzorom orožja (internet vir 66). Tako je med drugim na primer od 31.marca do 3.aprila 2003 v Turčiji potekal seminar »Terorizem, grožnja stabilnosti v regiji«, sredi aprila 2003 je na Hrvaškem potekalo usposabljanje z naslovom »Organizacija obiska v letalski bazi«, v začetku maja 2003 pa je v Zagrebu potekal seminar o osebne in lahkega strelnem orožju (internet vir 69).

⁴⁸ Ottawska konvencija iz leta 1999, s formalnim imenom Konvencija o prepovedi uporabe, skladiščenja, proizvodnje in transferja protipehotnih min, izraža obvezo podpisnic, da v štirih letih po pristopu h konvenciji uničijo vse protipehotne mine, razen omejenega števila za vojaške vaje. 1.marca 2003 je bila četrta obletnica Ottawske konvencije, ki jo je ratificiralo ali k njej pristopilo 131 držav. 55 držav je doslej skupno uničilo več kot 30 milijonov protipehotnih min po celem svetu (internet vir 26). S to konvencijo je bila prvič do zdaj popolnoma prepovedana ena vrsta konvencionalnega orožja.

⁴⁹ Kot konkreten primer uspešnega uničenja takšnega orožja lahko navedem Albanijo, kjer je skupna kanadsko-albanska enota uničila odvečne zaloge protipehotnih min albanske vojske, skupna nemško-albanska enota pa je uničila 40.000 enot lahkega orožja v zasebni lasti (Oliveira 2001:65).

na področju nacionalne zakonodaje, ki bi zagotavljali večjo kontrolo uporabe, prodaje in lastnine takšnega orožja ter večjo transparentnost njegovega uvoza, izvoza in tranzita.

Maja 2002 so v Beogradu ustanovili SEESAC (*»South Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons«*) (pod nadzorom UNDP), ki bo regionalnim akterjem pomagal z nasveti pri načrtovanju in izvajanju projektov za zmanjšanje tega orožja ter služil kot forum za izmenjavo informacij. Nastal je v okviru regionalnega implementacijskega programa, ki se zavzema za projekte na področju preprečevanja in boja proti ilegalni trgovini z orožjem, razoroževanja, demobilizacije in reintegracije bivših vojakov v civilno proizvodnjo, upravljanja z orožjem, transparentnosti orožja, javnega ozaveščanja, zakonodajnih in administrativnih kapacitet, zbiranja in uničevanja orožja⁵⁰ (internet vir 36).

7. maja 2003 pa je bil podpisan Memorandum o razumevanju med RACVIAC in SEESAC, katerega cilja sta vzpostavitev učinkovitega sodelovanja med organizacijama na področju zmanjšanja števila osebnega in lahkega strelnega orožja ter nelegalne trgovine s takšnim orožjem in s tem izognitev podvajanja določenih aktivnosti. Sodelovanje bo potekalo skozi izmenjavo informacij, ozaveščanje javnosti in promocijo dialoga, regionalne seminarje, delavnice in usposabljanja, izgradnjo kapacitet ter regionalno harmonizacijo zakonodaje, vključujoč zakonodajo o izvozu orožja (internet vir 69, internet vir 70 in Memorandum of Understanding between RACVIAC and SEESAC 2003).

V okviru tega podomizja je bila ustanovljena tudi Pobuda za preprečevanje in pripravljenost na naravne nesreče (*»Disaster Preparedness and Prevention Initiative«*), ki za vsako državo analizira naravna tveganja in pregleda nacionalne načrte pripravljenosti na naravne nesreče. 5. junija 2002 so v Bukarešti sprejeli Deklaracijo o sodelovanju pri preprečevanju in pripravljenosti na naravne nesreče, v kateri podpirajo sprejem primerne zakonodaje in okoljskih regulativ ter meddržavnih sporazumov. Pakt stabilnosti tako ponuja državam JVE okvir regionalnega sodelovanja z namenom hitrega in učinkovitega odziva, ter pri tem povezuje države regije z organizacijami vojaškega in civilnega značaja. To so predvsem NATO, Rdeči križ, UNDP in države donatorke. Konkreten primer delovanja te pobude je mednarodna vojaško – civilna vaja boja proti gozdnim požarom na Hrvaškem maja

⁵⁰ Internet vir 46 med drugim prikazuje tudi podatke o zbranem in uničenem lahkem orožju v treh državah JVE med leti 2000 in 2002. V Albaniji so zbrali 170.000 kosov takšnega orožja in ga uničili 150.000 v sodelovanju z ZDA, Nemčijo, Norveško in UNDP. V Bolgariji so uničili 78.000 kosov in v Jugoslaviji 52.000 kosov. Kot konkreten primer uspešnega uničenja takšnega orožja lahko navedem Albanijo, kjer je skupna kanadsko-albanska enota uničila odvečne zaloge protipehotnih min albanske vojske, skupna nemško-albanska enota pa je uničila 40.000 enot lahkega orožja v zasebni lasti (Oliveira 2001:65).

2002, imenovana »Krotitev zmaja - Dalmacija 2002«, ki je potekala v okviru programa Partnerstvo za mir zveze NATO in Pakta stabilnosti. V vaji je sodelovalo 19 držav, tudi Slovenija, in razne organizacije (Oliveira 2001:67, Declaration on Cooperation in Disaster Preparedness and Prevention in South Eastern Europe 2002 in internet vir 63). 16. januarja 2003 je bil na RACVIAC centru delovni sestanek projekta »Usposabljanje za upravljanje z naravnimi nesrečami za JVE«, na katerem so sprejeli program za leto 2003. To je štiriletni program, ki ga bosta izvajali predvsem Slovenija in Hrvaška. V lanskem letu so izvedli šest usposabljanj (ki so jih organizirale Hrvaška, Romunija in Slovenija), v letošnjem pa načrtujejo sedemnajst usposabljanj. Projekt, ki se že odvija, je projekt skupne protipožarne enote BIH – Hrvaška – Srbija in Črna gora. Sestavljena je iz osmih ekip iz treh sosednjih držav, ki bodo do jeseni 2003 oblikovale skupno odzivno enoto kot pomoč pri gašenju požarov na obalnem področju (internet vir 64, 71 in 74).

V okviru obrambne reforme je Pakt stabilnosti vzpostavil sinergijo med specializiranimi agencijami in državami regije JVE. Tako na primer NATO in Svetovna banka sodelujeta z Romunijo, Bolgarijo in BIH pri reintegriranju vojakov v civilno delovno silo. Takšno usposabljanje je zajelo že 5000 pripadnikov vojaškega osebja, sedaj pa ga širijo tudi na Hrvaško, Albanijo in Srbijo in Črno goro. Pakt stabilnosti in NATO pa sodelujeta z Romunijo, Bolgarijo, Hrvaško in Srbijo in Črno goro tudi na področju zapiranja in preoblikovanja vojaških baz. (internet vir 37).

5.2.3.3.2. PODOMIZJE ZA PRAVOSODJE IN NOTRANJE ZADEVE

Ukvarja se predvsem z naslednjimi področji (internet vir 1):

- šolanje in usposabljanje policistov, regionalno sodelovanje policije z obmejno policijo,
- prizadevanja držav regije za boj proti korupciji v okviru Antikorupcijske pobude⁵¹ (»SPAI, Stability Pact Anti Corruption Initiative«), boj proti organiziranemu kriminalu v

⁵¹ V njenem okviru si Albanija, BIH, Hrvaška, ZRJ, Makedonija, Moldavija in Romunija prizadevajo za vzpostavljanje potrebne zakonodaje, izgradnje institucij in razvoj civilne družbe. Bolgarija sodeluje kot opazovalka. Sprejeta je bila februarja 2000. Pisarno regionalnega sekretariata naj bi do konca junija 2003 odprli v Sarajevu, operativna pa naj bi bila s septembrom 2003. Za leto 2003 so v okviru te pobude pripravili enajst projektov, ki so se že začeli izvajati (internet vir 74).

okviru Pobude za boj proti organiziranemu kriminalu⁵² (*SPOC, »Stability Pact Fight against Organised Crime Initiative«*) in preprečevanje trgovine z ljudmi⁵³ v okviru triletnega načrta Delovne skupine proti trgovini z ljudmi. Sodelovanje širokega spektra mednarodnih akterjev, kot so Svet Evrope, OECD, UNHCR, Evropski svet, Svetovna banka, Interpol in OVSE, nam kaže večdimenzionalno naravo in medsebojno povezanost teh groženj. Obe pobudi vsebujeta cel kup ukrepov za sprejem primerne in učinkovite zakonodaje, vzpostavitev primernih institucij in praks. Pri tem je zelo pomembno neodvisno sodstvo, ločeno od političnih vplivov, in učinkovit kazenski sistem.

V to podomizje spada tudi Pobuda za azil in migracije (*»Asylum and Migration Initiative«*), ki vzpostavlja nacionalne akcijske načrte in je ustanovila Odbor za upravljanje, podporno enoto in pet državnih ekip, ki pomagajo pri izgradnji potrebnega pravnega okvira in kapacitet, ustanovljen pa je bil tudi začasni sekretariat na Dunaju (v povezavi s to pobudo glej točko dosežki Pakta stabilnosti!).

5.3. OCENA DELOVANJA PAKTA STABILNOSTI

5.3.1. DOSEŽKI PAKTA STABILNOSTI

Veliko dosežkov, kot je na primer uspešna mediacija posebnega koordinatorja glede romunsko-bolgarskega spora o donavskem mostu, in dosežke posameznih delovnih omizij, delovnih skupin in pobud v okviru Pakta stabilnosti sem predstavila ali pa vsaj omenila že v okviru predstavitve posameznih delovnjakov njegove strukture, nekaj pa jih izpostavim še v naslednjih vrsticah.

Kot že rečeno so na prvi regionalni donatorski konferenci za JVE marca 2000 v Bruslju zbrali več kot 2.4 milijarde evrov za financiranje 244 projektov hitrega začetka

⁵² V Bukarešti je bil pred kratkim ustanovljen njen sekretariat v okviru SECI Centra za boj proti transnacionalnemu organiziranemu kriminalu in korupciji. To je bila ena izmed idej, ki jih je Busek predstavil na Londonski Konferenci o organiziranem kriminalu novembra 2002. Predlagal je še ustanovitev Združenja policijskih akademij JVE ter sodelovanje Europol in Centra za boj proti transnacionalnemu organiziranemu kriminalu in korupciji (internet vir 33). Več o SPOC pobudi tudi v Potočnik, Sabina (2002: 54-69). Moldavija je izrazila pripravljenost za organizacijo konference o ukradenih avtomobilih jeseni letos, pod okriljem pakta (internet vir 74).

⁵³ Na tretjem regionalnem ministrskem forumu delovne skupine za preprečevanje trgovine z ljudmi, ki je bil decembra 2002 v Tirani, so predstavili pristop, ki se osredotoča na žrtve trgovine z ljudmi, ki onemogoča, da bi v nekaterih primerih žrtve takoj deportirali nazaj v njihove države, ampak se jim podeli začasno podaljšano bivanje v držav ter omogoči hitrejša zaslišanja in sodne postopke. Pri tem se jim podeli poseben legalni status, ki jih razlikuje od kriminalcev. Namreč 50% žrtev trgovine z ljudmi, ki se jih vrne v domačo državo, je takoj ponovno vključenih v trgovino z ljudmi (internet vir 64)!

(»Quick Start Package«) vseh treh delovnih omizij. Večino projektov so predlagale države regije JVE in večina projektov je vključevala več kot eno državo. Vrednost projektov je bila ocenjena na 1.8 milijarde evrov in tako je konferenca preseгла pričakovanja za več kot 600 milijonov.⁵⁴ V roku enega leta se je začelo 82% projektov, v začetku leta 2002 pa kar 97%. Na drugi regionalni donatorski konferenci oktobra 2001 v Bukarešti pa so zbrali še 3 milijarde evrov, predvsem za infrastrukturne projekte (2,4 milijarde evrov) in za probleme beguncev (0,5 milijarde evrov). V skladu z mandatom Pakta stabilnosti so ta sredstva namenjena projektom dveh, treh ali več držav, saj tako v proces regionalnega sodelovanja vključijo vlade posameznih držav JVE. Zbrane donacije seveda ne predstavljajo zadostnih sredstev za obnovo JVE, zato je ta denar namenjen za strateške projekte, katerih glavna cilja sta privabiti ključne zasebne investitorje in pospeševati reforme (internet vir 18). Skupna bilateralna in multilateralna pomoč jugovzhodni Evropi je leta 1999 znašala približno 6 milijard evrov, tako leta 2000 kot leta 2001 pa je prekoračila 6.6 milijarde evrov (internet vir 1).

Boj proti terorizmu kot cilj Pakta stabilnosti lahko zasledimo tako v njegovem ustanovnem dokumentu kot sarajevski deklaraciji, po terorističnem napadu na ZDA pa so Albanija, Bolgarija, BIH, Hrvaška, Makedonija, Moldavija, Romunija, Turčija in ZRJ 26.oktobra 2001 na regionalni konferenci v Bukarešti sprejele še Deklaracijo o prispevku držav JVE k mednarodnemu boju proti terorizmu. V njej podpisnice obsojajo vsa teroristična dejanja, metode in prakse kot kriminalna ter se odločijo za poglobitev medsebojnega sodelovanja v pobudah DOM 3, kot so SPOC pobuda, Policijska pobuda ... Med drugim se odločijo tudi za delitev informacij o teroristih in terorističnih organizacijah z Europolom, Interpolom in Kriminalističnim centrom SECI-ja, za izmenjavo strokovnjakov in za uskladitev domače zakonodaje o izročitvi in pregonu v skladu z evropskimi standardi (Declaration on the Contribution of the Countries of South Eastern Europe to the International Fight against terrorism 2001).

16. decembra 2002 so se na regionalnem omizju v Thessalonikih odločili združiti dve pobudi v eno, in sicer *Pobudo za regionalno vračanje* iz DOM 1 in *Pobudo za azil in migracije* iz DOM 3. Tako je nastala Pobuda za migracije, azil in regionalno vračanje

⁵⁴ 47 držav in 36 mednarodnih organizacij je skupaj prispevalo več kot 2.4 milijarde evrov, največ je prispevala Evropska komisija (530 milijonov evrov) in različne mednarodne finančne institucije (894 milijonov evrov); države članice Evropske unije (552 milijonov evrov), ZDA (80 milijonov evrov). Donatorji so 430 milijonov evrov namenili projektom v okviru DOM1, več kot milijardo in 830 milijonov evrov projektom v okviru DOM2, približno 81 milijonov projektom DOM3 ter več kot 5 milijonov evrov pa vzporednim iniciativam vseh treh delovnih omizij. Od tega sta bili kar dve tretjini sredstev namenjeni infrastrukturnim projektom. Od skupno zbrane vsote je med 70 in 80% nepovratnih sredstev, ostalo pa so krediti in posojila (Kovačič in Kunstič 2001:197).

beguncev (»*MARRI, Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative*«), ki sedaj spada v okvir DOM 3 in pokriva naslednja področja: azil, legalne migracije, ilegalne migracije, upravljanje z mejo, vstopne politike in vize, vračanje in nastanitev beguncev in razseljenih oseb. Pravica beguncev in razseljenih oseb do vrnitve in do njihove lastnine je osnova za trajen mir v regiji! Vendar pa je potrebno ustvariti tudi druge pogoje za trajno vrnitev, kot so zaposlitev in izobraževanje. Ovire, ki ostajajo, niso povezane le z donacijami, ampak so tudi politične narave. V mesecu juniju 2003 naj bi dokončali pripravo regionalnega akcijskega načrta (internet vir 24 in 74).

V okviru SPOC pobude lahko navedem nekaj dosežkov, ki so jih v njenem okviru dosegle posamezne države regije do junija 2002.⁵⁵ V Albaniji je prišlo do znatnih dosežkov pri izboljšanju že obstoječe zakonodaje na področju organiziranega kriminala. Hrvaška, BIH, Srbija in Črna gora so podpisale sporazum o preprečevanju ilegalnih migracij. Na Hrvaškem so sprejeli nove amandmaje zakona o preprečevanju pranja denarja. Makedonija razvija strategijo o integriranem mejnem upravljanju v skladu s stabilizacijsko - pridružitvenim sporazumom, nov člen o kaznovanju trgovine z ljudmi je integrirala v kazensko pravo in oblikovala je osnutek zakona o zbiranju nezakonitega orožja. Črna gora je sprejela zakon o zvodništvu in osnutek zakona o korupciji. Romunija je sprejela zakon proti ilegalnim migracijam in zakonodajo za zaščito osebnih podatkov ter podpisala sporazum proti ilegalnim migracijam s Hrvaško, Moldavijo in Ukrajino (Potočnik, Sabina 2002:66-67).

EU, NATO, OVSE in Pakt stabilnosti sodelujejo na pobudo NATO pakta v posvetovalni skupini, ki deluje pod okriljem Pakta stabilnosti, z namenom razvoja jasnega in dogovorjena pristopa k varnosti in upravljanju meja na Zahodnem Balkanu. Vojaške grožnje so potihnile, vendar so jih zamenjale nove grožnje – trgovina z orožjem, trgovina z ljudmi, čezmejni organizirani kriminal. Varovane in učinkovito upravljane meje so zato bistvenega pomena v boju proti tem novim oblikam groženj. 22. in 23. maja 2003 so tako v Ohridu na konferenci predsednikov vlad in ministrov, ki so jo podprle EU, OVSE, NATO in Pakt stabilnosti, sprejeli Skupno platformo, deklaracijo o načelih povezanih z upravljanjem meja.

Zahodni Balkan se je s tem, ob pomoči partnerskih organizacij⁵⁶, obvezal k nadaljnjim reformam, ki bodo omogočile odprte, a varovane meje, pri tem pa bo upošteval standarde EU.

⁵⁵ O svojih dosežkih na področju boja proti organiziranemu kriminalu so poročale 4. junija 2002 v Bukarešti na sestanku Skupine za upravljanje, ki deluje v okviru SPOC pobude.

⁵⁶ EU bo še naprej podpirala razvoj mehanizmov za upravljanje meja v posameznih državah in na ravni regije v skladu z njenimi standardi, predvsem skozi program CARDS. NATO se bo osredotočil na dele regije, kjer se

Glavni cilj, odprte in varovane meje, je potrebno doseči v okviru nadzora meja s strani primerne civilne avtoritete (posebne policijske enote) na podlagi načel demokratičnega nadzora, učinkovitosti in primerne implementacije. Ta načela so v platformi podrobneje prikazana, predstavljeni pa so tudi instrumenti za doseg ciljev. V platformi se poziva k oblikovanju dokumenta (*»Way Forward Document«*), ki bi določil konkretne ukrepe in roke za doseg ciljev, sprejetih na ohridski konferenci. Ohridska konferenca predstavlja pomembno nadaljevanje Londonske konference o boju proti organiziranemu kriminalu (internet vir 71, 73 in Common Platform on the Ohrid Regional Conference on Border Security and Management 2003).

Bodo Hombach, nekdanji posebni koordinator Pakta stabilnosti, je prejel prestižno nagrado Združenja davčnih zavezancev Evrope za leto 2002 za finančno upravljanje Pakta stabilnosti, saj si je uspešno prizadeval za učinkovito porabo javnih fondov in transparentno in stroškovno učinkovito operacijo za pomoč državam JVE. Pakt stabilnosti se jim zdi zelo uspešen pri pridobivanju pomembnih donatorjev in njihovi zavezanosti k strogim pravilom o razporeditvi teh finančnih sredstev (internet vir 29).

Po mnenju svetovalk v pisarni Nacionalnega koordinatorja za Pakt stabilnosti in SECI pobudo je bistveni dosežek Pakta stabilnosti prav gotovo v tem, da je dosegel ponovno vzpostavitev sodelovanja med državami JVE na multilateralni ravni. Velik uspeh je dosegel tudi na gospodarskem področju, kjer so države JVE v zelo kratkem času podpisale prostotrgovinske sporazume, ki dopolnjujejo stabilizacijsko asociacijske sporazume.

5.3.1.1. DOSEŽKI PO POSAMEZNIH DRŽAVAH/PODROČJIH

Kot sem že omenila, se osredotočam na področje nekdanje skupne države Jugoslavije.

5.3.1.1.1. MAKEDONIJA

zaradi izjemnih razlogov začasno nahajajo vojaške enote, ki pomagajo pri nadzoru meja. OVSE se bo osredotočil na civilne aspekte usposabljanja in svetovanja mejni policiji, pomoči pri izgradnji institucij in promociji čezmejnega bilateralnega sodelovanja. Pakt stabilnosti bo skrbel za kontinuiteto dela svetovalne skupine, ki se bo osredotočila na civilno - vojaško sodelovanje. Pri tem lahko pomaga RACVIAC center in novi delovni skupini v okviru Pobude za migracije, azil in regionalno vračanje beguncev (Common Platform on the Ohrid Regional Conference on Border Security and Management 2003:4-5).

Makedonija je v Paktu stabilnosti polnopravna in aktivna udeleženka v vseh treh delovnih omizjih že od njegove ustanovitve leta 1999. V njegovem okviru se trudi za dolgoročno stabilnost regije in njeno vključevanje v evropske integracije. Bila je prva od držav regije, ki je z EU podpisala stabilizacijsko - pristopni sporazum 9. aprila 2001. Kriza, ki je v Makedoniji izbruhnila v začetku leta 2001, je zavrla izvajanje nekaterih projektov pod okriljem Pakta stabilnosti, saj ni bil zastavljen kot mehanizem za upravljanje kriz, ampak kot dolgoročno orodje za preprečevanje konfliktov. Določeno je bilo, da bo Pakt stabilnosti pomagal pri izvajanju Ohridskega sporazuma.

Na prvi regionalni donatorski konferenci je bilo približno 100 milijonov evrov namenjenih za infrastrukturne projekte v Makedoniji in 40 milijonov evrov za regionalne projekte, ki podpirajo demokratizacijo in človekove pravice v JVE, vključujoč Makedonijo. Na drugi regionalni donatorski konferenci pa so Makedoniji namenili še dodatnih 60 milijonov evrov za infrastrukturne projekte.

Med glavne aktivnosti Pakta stabilnosti v Makedoniji po posameznih omizjih sodijo (internet vir 34):

DOM 1: Pakt stabilnosti pomaga Makedoniji pri izboljšanju medetničnih odnosov skozi revizijo in implementacijo zakonodaje, ki ne bi bila diskriminatorna in bi bila v skladu z mednarodnimi standardi (vključujoč okvirno konvencijo za zaščito manjšin in evropsko listino za zaščito regionalnih in manjšinskih jezikov).

Delovna skupina za medije se ukvarja s preoblikovanjem osnutka medijske zakonodaje, Makedonija pa ima na tem področju koristi tudi v okviru projektov novinarskega profesionalizma, usposabljanja in regionalnega sodelovanja med medijskimi organizacijami. Do poletja 2003 naj bi v parlamentu predstavili nov zakon o predvajanju, ki je trenutno še v snovanju.

Pakt stabilnosti podpira kulturne in izobraževalne programe za otroke in mladino (pa tudi odrasle), na primer otroški televizijski program »*Nashe malo*« v makedonskem, albanskem, turškem in romskem jeziku, ki deluje kot pilotski model izobraževalnega televizijskega programa, ki se ukvarja z medetničnimi odnosi.

Delovna skupina za enake možnosti spolov je dosegla, da so voditelji dvanajstih največjih političnih strank podpisali deklaracijo o podpori ženskim kandidatkam na županskih volitvah. Število ženskih svetnic se je povečalo iz 105 na 164, prvič so bile izvoljene tri županje in ena izmed njih je albanske narodnosti. Junija 2002 je bila uvedena parlamentarna kvota, ki zahteva 30% minimum za moške in ženske na vseh strankarskih listah. V pripravi je zakon o enakih možnostih. V letu 2002 je potekalo usposabljanje za več kot 200 žensk v

okviru desetih parlamentarnih skupin in projekt, ki bi pritegnil ženske na volitve in s tem končal tako imenovane družinske volitve.

Makedonija je marca 2001 gostila konferenco parlamentarnih predsednikov JVE in aktivno sodelovala pri osnovanju Proceduralnega okvira za parlamentarno izmenjavo, ki so ga sprejeli vsi udeleženci. Makedonija sodeluje pri programih usposabljanja parlamentarnega osebja in programih izmenjave v okviru štirih projektov hitrega začetka Pakta stabilnosti.

DOM 2: Makedonija je od samega začetka predsedovala Delovni skupini za liberalizacijo in pospeševanje trgovine, v okviru katere je bil junija 2001 sprejet Memorandum o liberalizaciji in pospeševanju trgovine. Makedonija je že podpisala vse prostotrgovinske sporazume z drugimi državami JVE. Kot predsedujoča je imela pomembno vlogo pri pogajanju z državami JVE o memorandumu in izpolnjevanju njegovih obvez.

Makedonija je aktivna udeleženka programa investicijskega sporazuma od njegovega sprejema, predvsem na področju dveh regionalnih pobud, in sicer o majhnih in srednjih podjetjih ter o podpori in zakonu o konkurenci. Na področju majhnih in srednjih podjetij sta OECD in Evropska banka za obnovo in razvoj pripravili pregled razvoja in lastništva takšnih podjetij, ki vsebuje tudi priporočila o prioritetnih potezah na področju razvoja institucij, izboljšanja poslovnega in finančnega okolja ter izgradnje finančnih kapacitet. Makedonija je skupaj s Slovenijo in Romunijo ena izmed organizatorik regionalne pobude zakona o konkurenci, ki se zavzema za večjo konkurenco, strukturne reforme in sodelovanje na tem področju. Makedonija je na tem področju še bolj na začetku, zato ji bo ta program pomagal pri pridobivanju izkušenj članic OECD in drugih držav, kot sta Slovenija in Bolgarija, ki sta na tem področju že precej napredovali.

Na področju razvoja privatnega sektorja pomagajo Makedoniji z devetimi programi Evropske banke za obnovo in razvoj, za katere so donatorji na prvi regionalni donatorski konferenci namenili 350 milijonov evrov.

Makedonija je od marca 2000 do septembra 2001 sopredsedovala delovnemu omizju za okolje. Dokončan je bil en projekt UNEP-a, »povojna ocenitev škode«. Trije drugi projekti (na primer članstvo in sodelovanje v evropski agenciji za okolje), ki vključujejo Makedonijo, so se začeli, za en projekt se je začelo zbiranje donacij.

Pakt stabilnosti podpira pet infrastrukturnih projektov v Makedoniji: nadgradnja obstoječe infrastrukture na mejnem prehodu Blace s Kosovom, izboljšanje obvoznice v Skopju, izboljšanje dveh cestnih odsekov blizu Grčije, izboljšanje dobave vode in

infrastrukture odpadnih vod v več makedonskih občinah. Pred kratkim je bil v okviru pakta za Makedonijo sprejet še en projekt, in sicer projekt nadgradnje civilne aviacije.

V okviru pobude za e-JVE poskuša vzpostaviti digitalno omrežje med vladnimi strukturami in podjetji. Od konca junija 2001 je sopedsedujoča v tej pobudi.

Makedonija sodeluje tudi v pobudi za socialno kohezijo, kjer se osredotoča na socialno varstvo, zdravstvo in socialni dialog.

DOM 3: V okviru antikorupcijske pobude aktivno uvaja nove ukrepe za boj proti korupciji. Ratificirala in podpisala je več mednarodnih konvencij, začela je s procesom združevanja multilateralnih pravnih instrumentov, ki vsebujejo antikorupcijska določila, zavzema se za krepitev vladavine prava, transparentnost poslovnih operacij in za razvoj civilne družbe.

V okviru pobude za boj proti organiziranemu kriminalu je ratificirala evropsko konvencijo o izročitvi in konvencijo o skupni pomoči pri kriminalnih zadevah.

V pobudi za azil in migracije sodeluje v skupini držav s Švedsko, Norveško, Dansko in Bolgarijo.

Je aktivna članica pobude za policijsko sodelovanje, kjer sodeluje pri raznih usposabljanjih in vajah.

Prav tako aktivno sodeluje pri ad hoc skupinah za reformo varnostnega sektorja in pri ad hoc skupini za terorizem.

5.3.1.1.2. KOSOVO

Mednarodna skupnost upravlja s Kosovom skozi UNMIK, ki je tudi predstavnik Kosova v Paktu stabilnosti. Z oblikovanjem vlade Pakt stabilnosti pozdravlja večje sodelovanje Kosova v njegovi delovni strukturi, tudi v tistih zadevah, ki so v pristojnosti nove vlade. Tudi konstitutivne komponente, to so OZN, OVSE in Evropska komisija, mednarodne administracije Kosova so udeleženske Pakta stabilnosti.

Večina kapitala za Kosovo je zbranega direktno in ne preko regionalnih projektov, ki vključujejo dve ali več držav, kot je to običajno za Pakt stabilnosti. Zadnja donatorska konferenca za Kosovo je bila 25. in 26. februarja 2001 v Bruslju. Finančna podpora, ki jo dobi Kosovo pod okriljem regionalnega dežnika Pakta stabilnosti, je tako manjša kot direktno financiranje. Glede na velikost populacije pa dobi Kosovo približno enako podporo kot ostale prejemnice v JVE.

Tudi tukaj predstavim aktivnosti Pakta stabilnosti po posameznih omizjih (internet vir 35). Nekateri od omenjenih projektov so, kljub drugače večinoma direktnem pristopu za Kosovo, regionalnega značaja:

DOM 1: V okviru delovne skupine za enake možnosti spolov poteka projekt »žensko vodstvo za demokratične socialne spremembe v državah naslednicah Jugoslavije«, ki ženske podpira pri iskanju ekonomskih in političnih vodstvenih pozicij na demokratičnem Kosovu.

Na področju človekovih pravic in manjšin potekajo štiri projekti. Na Kosovu je bila vzpostavljena nova institucija varuha človekovih pravic, ki je že operativna.

Z namenom dobrega upravljanja so bili vzpostavljeni trije projekti. Eden izmed njih je projekt »povojno ukrepanje: izgradnja demokracije in izziv drugačnosti v JVE«.

V okviru delovne skupine za izobraževanje in mladino poteka na Kosovu devet projektov. Večina donacij je bila namenjena projektu »prispevek stabilnosti v JVE skozi krepitev lokalnih in regionalnih struktur za izobraževanje odraslih«.

V regijo je bilo lansiranih enajst projektov na področju medijev, da bi se razvili neodvisni, svobodni in pluralistični mediji. Med njimi tudi Evropski center za medijsko predvajanje.

DOM 2: V novembru 2000 je bil končan infrastrukturni projekt »nujne obnove cest«, ki je z izboljšanjem glavnega cestnega omrežja pripomogel h gospodarskemu razvoju Kosova. Do konca prejšnjega leta pa naj bi bila končana tudi že prej omenjena nadgradnja obstoječe infrastrukture na mejnem prehodu z Makedonijo, Blace.

DOM 3: Glavna prioriteta tega delovnega omizja je zmanjšanje lahkega orožja v regiji. Na Kosovu sta že UNMIK in KFOR začela z obširnim pristopom zmanjševanja tega orožja. DOM 3 zato išče načine sodelovanja z UNMIK-om na tem področju in glede varnostnih vprašanj na splošno.

5.3.1.1.3. SRBIJA IN ČRNA GORA

Ker je Srbija in Črna gora, takrat še ZRJ, postala polnopravna udeleženka Pakta stabilnosti šele 26. oktobra 2000, ni bila deležna donacij, ki so izvirale iz prve regionalne donatorske konference. Zato sta Svetovna banka in Evropska komisija za to državo organizirali posebno donatorsko konferenco, 29. junija 2001 v Bruslju. Dan prej, 28. junija 2001 pa je ZRJ oziroma današnja Srbija in Črna gora tudi prvič sodelovala na zasedanju

najvišjega upravljalnega telesa Pakta stabilnosti, regionalnem omizju, kot polnopravna udeleženka. Pakt stabilnosti je že pred demokratičnimi spremembami v Beogradu podpiral demokratično opozicijo in neodvisne medije skozi Szegedski proces, v katerem je, kot že rečeno, dajal podporo mestom v Srbiji, ki jih je vodila takratna demokratična opozicija. Do oktobra 2001 je ZRJ oziroma Srbija in Črna gora ponovno vzpostavila stike z vsemi sosednjimi državami in mednarodnimi organizacijami.

Projekti Pakta stabilnosti v Srbiji in Črni gori po posameznih omizjih (internet vir 41 in 47):

DOM 1: V okviru delovne skupine za medije poteka preobrazba srbskih medijev v skladu z Listino Pakta stabilnosti o svobodi medijev. V Črni gori oblikujejo zakon o prostem pretoku informacij.

Srbija in Črna gora se je skupaj z BIH in Hrvaško pod okriljem Pakta stabilnosti junija 2001 odločila za sprejem Agende za regionalno ukrepanje v zvezi z begunci in razseljenimi osebami, ki jo sestavlja serija bilateralnih pobud med Srbijo in Črno goro, BIH in Hrvaško. Ukrepi se nanašajo na vprašanja povezana z lastnino, stanovanjsko problematiko, pokojninami, socialno blaginjo ... Države so pripravile svoje nacionalne akcijske načrte in potrebno je zagotavljati finančno pomoč donatorjev, da lahko begunci ob primerni pomoči sploh ostanejo na svojih mestih, kamor se vračajo.

V okviru delovne skupine za človekove pravice in manjšine sodeluje Srbija in Črna gora v številnih regionalnih projektih, kot je na primer kampanja Povezana različnost (*»Link Diversity«*), katere cilj je zavedanje o vrednosti multietnične in multikulturne družbe ter demokratičnega državljanstva. Trije projekti Sveta Evrope so namenjeni dvigu zavezanosti države k obstoječim mednarodnim standardom o pravicah manjšin z bilateralnimi sporazumi o sodelovanju na področju zaščite narodnih manjšin, revizije ustave in praks s ciljem odstranitve diskriminatornih vidikov.

Srbija in Črna gora sodeluje z nevladnimi organizacijami s področja človekovih pravic v programu, ki ga vodi Mednarodna helsinška federacija za človekove pravice, in se zavzema za izboljšano delovanje organizacij s področja človekovih pravic, za izboljšan regionalni in lokalni nadzor ter izmenjavo informacij na lokalni in regionalni ravni. Na univerzi v Beogradu je bil ustanovljen Center za človekove pravice, ki se povezuje z drugimi podobnimi centri po nekdanjih jugoslovanskih republikah.

Februarja 2003 so v Črni gori ustanovili prvi vladni mehanizem za enake možnosti spolov, ki raziskuje položaj žensk v črnogorski družbi in usmerja vse aktivnosti povezane z enakostjo

spolov. Prvi takšen mehanizem so istočasno ustanovili tudi v Srbiji, kjer so v maju 2003 ustanovili še prvo vladno telo za enake možnosti spolov (internet vir 71).

DOM 2: Srbija in Črna gora sodeluje med drugim v Svetu za poslovno svetovanje, infrastrukturnih projektih (ceste, železnice, energetika, telekomunikacije in plovna pot po Donavi; pred kratkim sprejeta še projekt modernizacije letalske navigacije in projekt enregetike II), okoljskih projektih (trije projekti hitrega začetka, ki se na Kosovu ukvarjajo s posledicami konflikta, se izvajajo tudi v Srbiji), pobudi za razvoj privatnega sektorja, investicijskem sporazumu ter je skupaj z ostalimi državami podpisala Memorandum o liberalizaciji in pospeševanju trgovine. Skupaj s Slovenijo, Hrvaško in BIH sodeluje tudi v Pobudi o savskem bazenu.

DOM 3: ZRJ se je priključila vsem pobudam v okviru tega omizja. Tukaj je potrebno izpostaviti področje zmanjšanja lahkega orožja v JVE, kjer so Srbija in Črna gora, Albanija, Moldavija in Romunija že izvedle nekatere bilateralne projekte. Dne 12. aprila 2003 je bilo po osrednjem televizijskem dnevniku televizije Slovenija prikazano zbiranje in uničevanje orožja v Smederovu, kjer so uničili že 35.000 kosov orožja. Pomemben pa je seveda tudi SEESAC v Beogradu.

5.3.1.1.4. HRVAŠKA

Hrvaška je zelo aktivna udeleženka Pakta stabilnosti. 26. in 27. maja 2003 je gostila zasedanje regionalnega delovnega omizja. Projekti Pakta stabilnosti na Hrvaškem po posameznih omizjih (internet vir 40) so:

DOM 1: Projekti hitrega začetka so enakomerno razporejeni po sektorjih tega omizja, pa vendar je največ denarja namenjenega begunski problematiki, v okviru katere potekajo trije projekti, ki bodo kmalu zaključeni. Tudi Hrvaška je v okviru AREA agende razvila svoj nacionalni akcijski načrt.

V okviru delovne skupine za medije poteka sedem regionalnih projektov, ki se izvajajo brez posebnih problemov, tudi v sklopu izobraževanja poteka sedem regionalnih projektov, ki se ravno tako izvajajo brez posebnih problemov, vsi štirje projekti hitrega začetka na področju parlamentarne izmenjave vključujejo Hrvaško, na področju človekovih pravic in manjšin poteka sedem regionalnih projektov, v okviru delovne skupine za enake

možnosti spolov pa na Hrvaškem potekajo trije regionalni projekti, ki se izvajajo brez posebnih problemov in bodo kmalu zaključeni.

DOM 2: Hrvaška sopedreduje temu delovnemu omizju, v katerem aktivno sodeluje v regionalnem okoljskem obnovitvenem programu, ki poteka v okviru delovne skupine za okolje, in v pobudi za socialno kohezijo. Od začetka pa do konca junija 2001 je sopedredovala pobudi za e-JVE.

V okviru projektov hitrega začetka na področju infrastrukture potekajo na Hrvaškem naslednji projekti: projekt cestnega koridorja Vb, kjer nastajajo problemi zaradi lastništva zemlje; projekt železniškega koridorja Vc; projekt odpadnih voda v Reki, ki je v zadnji fazi; projekt lažjega transporta v JVE na področju trgovine; projekt okoljske študije o Jadranskem morju, kjer je nastala zamuda zaradi umika prvotnega donatorja, vendar so že uspeli najti novega (donator je Italija, vodilna agencija pa Evropska investicijska banka). Pred kratkim sta bila v okviru pakta sprejeta še dva projekta za Hrvaško, in sicer, kontrola zagrebškega letalskega prometa in projekt obnove hrvaških avtocest.

Na področju razvoja privatnega sektorja pomagajo Hrvaški z devetimi programi Evropske banke za obnovo in razvoj, za katere so donatorji na prvi regionalni donatorski konferenci namenili 350 milijonov evrov, med katerimi sta najpomembnejša dva, in sicer programi za pospeševanje trgovine ter garancija za politično tveganje. V okviru delovne skupine za liberalizacijo in pospeševanje trgovine je pomemben Memorandum o liberalizaciji in pospeševanju trgovine, ki je bil sprejet konec junija 2001. Hrvaška pa seveda sodeluje tudi v pobudi o savskem bazenu.

DOM 3: Hrvaška je predsedovala delovnemu omizju od januarja 2001 in se je v času sopedredovanja trudila za še večje sodelovanje Pakta stabilnosti, NATO pakta ter Partnerstva za mir.

Podomizje za varnost in obrambo: Hrvaška aktivno sodeluje v Pobudi za preprečevanje in pripravljenost na naravne nesreče ter je celo njena vodilna država, saj je skupaj z Italijo, ZDA, NATO, OZN, Mednarodnim odborom Rdečega križa in Bolgarijo članica operacijske skupine. Hrvaška je zaradi hudih požarov v poletnih mesecih zadnjih let predlagala ustanovitev regionalnega centra za naravne nesreče v Divuljah/Splitu. V okviru te pobude so na Hrvaškem maja 2002 izvedli tudi že omenjeno skupno vojaško – civilno vajo boja proti gozdnim požarom.

Glede na to da je Hrvaška še vedno posejana z zemeljskimi minami, aktivno sodeluje v forumu za sodelovanje na področju akcij povezanih z minami v okviru »Reay skupine«. Decembra 2000 je bil v Zagrebu sestanek te skupine, na katerem so določili njene usmeritve za prihodnost: testiranje novih tehnologij, usposabljanje in uničenje zalog.

Od oktobra 2000 deluje v Zagrebu že omenjeni RACVIAC center, bilateralni nemško – hrvaški projekt, za katerega je Nemčija zagotovila donacijo v višini 6 milijonov takratnih mark za tri leta. Prvi seminar, ki so ga organizirali januarja 2001 je nosil naslov Vojaški stiki in programi za vojaško sodelovanje v JVE.

Na področju obrambne reforme mora hrvaško ministrstvo za obrambo zagotoviti strukture za civilen nadzor nad vojsko in transparenten vojaški proračun.

Hrvaška je prispevala veliko sredstev iz lastnega proračuna za reguliranje problema prevelikega in nenadzorovanega kroženja lahkega orožja ter za razvoj okolju prijazne metode uničenja njegovih odvečnih zalog in ilegalnega lahkega orožja. Februarja 2000 so predstavili takšno metodo, ki se je kvalificirala kot visoko učinkovita in kvalitetna.

Podomizje za pravosodje in notranje zadeve: Hrvaška je imenovala svojega predstavnika za sodelovanje v antikorupcijski pobudi, v letu 2001 pa je Hrvaška šest mesecev predsedovala pobudi za boj proti organiziranemu kriminalu. V času svojega sopredsedovanja je Hrvaška podpirala ustanovitev upravljalnega odbora za azil in migracije, ki je nato na svojem prvem sestanku, še v času sopredsedovanja Hrvaške in EU, sprejel pobudo za azil in migracije. Sestavili so pet državnih skupin, Hrvaška je v skupini z Nemčijo, Avstrijo in Slovenijo. Hrvaška je takrat v sodelovanju z UNHCR, OVSE in Svetom Evrope osnovala tudi nov nacionalni zakon o azilu.

Hrvaška je sopredsedovala tudi policijskemu forumu, katerega prvi dve usposabljanji (trgovina z ljudmi in trgovina z drogami) so izvedli na Hrvaškem.

5.3.1.1.5. BOSNA IN HERCEGOVINA

V okviru prvega delovnega omizja poteka v BIH osemindeset projektov, v okviru drugega šest projektov in v okviru tretjega pet projektov. Stanje po posameznih omizjih je sledeče (internet vir 48):

DOM 1: Tudi BIH je na področju beguncev, v okviru AREA, razvila svoj nacionalni akcijski načrt. Ta problem je zanj še posebej aktualen, saj je bilo od 1.000.000 beguncev in razseljenih oseb kar 700.000 Bošnjakov.

Na medijskem področju poteka osem regionalnih projektov, na področju izobraževanja in mladine enaintrideset regionalnih projektov, na področju človekovih pravic in manjšin osem regionalnih projektov, na področju parlamentarne izmenjave štirje regionalni projekti, na področju enakosti spolov trije regionalni projekti in na področju dobrega upravljanja štirje regionalni projekti.

DOM 2: BIH sodeluje v pobudi o savskem bazenu, kjer je (bila) tudi sopredsedujoča, in v pobudi za socialno kohezijo. V BIH potekata tudi dva regionalna projekta za trgovinsko zavarovanje (politično zavarovanje tveganja in podpora B&H strokovnjakom). V okviru regionalnega projekta deluje v BIH mikro podjetniška banka (*»Micro Enterprise Banks«*) in je podpisnica Memoranduma o liberalizaciji in pospeševanju trgovine. V okviru infrastrukturnih projektov potekajo v BIH naslednji: projekt cestnega koridorja Vc, projekti obnove mostov, projekt obnove električne napeljave, projekti obnove glavnih cest, projekt obnove železnic.

DOM 3: Nekaj pobud v okviru tega delovnega omizja se osredotoča zgolj na BIH, nekaj pa jih ima regionalni značaj.

V okviru ***podomizja za varnost in obrambo*** potekajo usposabljanja odvečnega vojaškega osebja. BIH aktivno sodeluje v Pobudi za preprečevanje in pripravljenosti na katastrofe in v aktivnostih povezanih z minami (prvi sestanek te pobude je bil maja 2000 v Sarajevu).

V okviru ***podomizja za pravosodje in notranje zadeve*** pa BIH sodeluje v antikorupcijski pobudi in pobudi za boj proti kriminalu ter sodeluje v projektu multinacionalnega policijskega usposabljanja (usposabljanje kriminalističnih policistov in delovne skupine za boj proti drogam) in projektu, ki ji zagotavlja tehnično pomoč pri zakonodajnih reformah in usposabljanja javnih uslužbencev.

5.3.2. KRITIKA PAKTA STABILNOSTI

Zaradi odločilne vloge donatorjev pri izbiri projektov, prioritetni seznam, kakor jih določijo delovne skupine, niso najpomembnejši. Države donatorke se v skladu s svojimi zunanjepolitičnimi usmeritvami in interesi odločajo, katere projekte bodo financirale in katere ne. Tako se odločajo tudi za financiranje projektov mimo prioriternih list, zato pogosto projekti na prioriternih listah ne dobijo potrebne podpore (Lajh 2002:28-29). Glede na to da so bile prioriterni liste vzpostavljene v skladu z nadaljnjim razvojem in stabilizacijo regije JVE,

vsekakor ni dobro, da ti na koncu ne dobijo potrebne finančne podpore za izvedbo. Verjetno pa lahko v tem sistemu najdemo tudi pozitivni del, in sicer v tem, da se na ta način ohranja potrebne donatorje ter se tako vsaj nekaj postori za razvoj regije, pa čeprav ti projekti morda niso prvi na prioritetni listi. Pakt stabilnosti je tako le posrednik med tistimi, ki posamezne projekte izvajajo in tistimi, ki jih finančno podpirajo. Vsekakor bi bilo bolje za države regije JVE, če bi se pri tem bolj upoštevalo njihove potrebe in želje. Tudi predstavniki pisarne Nacionalnega koordinatorja za Pakt stabilnosti so mnenja, da ima interes donatorjev pri določitvi projektov preveliko vlogo in da je v tem smislu potrebno večje posvetovanje z državami regije JVE, saj ni pomemben le regionalni, ampak tudi nacionalni vidik, ki nam pove, kaj dejansko posamezne države regije potrebujejo (Pisarna Nacionalnega koordinatorja PS in SECI 2003).

Kar se tiče prve regionalne donatorske konference ima Lajh (2002: 32-33), kljub temu da jo označi kot »največji dosežek Pakta stabilnosti, saj je že sama priprava regionalnih projektov pripomogla k izboljšanju sodelovanja med državami jugovzhodne Evrope in hkrati obljube razvitih držav spremenila v dejanja«, pomisleke, ko pravi, da številna obljubljenih finančna sredstva sploh niso prišla v regijo ali pa so prišla z zamudo, kar je zaviralo dosego zastavljenih ciljev in strategij. Meni tudi, da so bili dejanski zneski finančne pomoči regiji že a priori precej manjši, kot je bilo predstavljeno, saj so del denarja porabili za razne ekspertize – glede na dejstvo, da so številni projekti zasnovani kot programi ekspertne pomoči.

V tem okviru lahko na primer predstavim konkretno kritiko na področju delovne skupine za medije (DOM 1). Na regionalni donatorski konferenci v Bruslju so trinajstim medijskim projektom namenili donacije v višini 12 milijonov evrov. Problem je nastal, ker med izvajalci ni lokalnih medijskih institucij. Tako je direktor Albanskega medijskega instituta poslal protestno pismo koordinatorju Pakta stabilnosti, v katerem poudarja, da medijski strokovnjaki iz regije niso bili v zadostni meri vključeni v proces formiranja Pakta stabilnosti in da se zdi, da imajo prednost projekti, ki izvirajo iz zahodnih organizacij. Odločno zastopa stališče, da morajo imeti lokalne organizacije pomembno vlogo pri izgradnji lokalnih kapacitet (internet vir 55).

V povezavi s socialno komponento, sem že omenila, da ga nekateri kritizirajo, ker nima delovnega omizja pristojnega za socialni razvoj, glede na to, da revščina in druge socialne komponente predstavljajo ogromen problem za regijo JVE.

Belič (2000:23-31) se v svojem strokovnem članku osredotoči na povsem drug vidik Pakta stabilnosti. Meni, da bi morali pri določitvi ciljev Pakta stabilnosti bolj poudariti pomen prehoda držav JVE v informacijsko družbo in ne le vzpostavitev tržnega gospodarstva, saj

poteka v Evropski uniji zelo hiter prehod v informacijsko družbo, ki jo še pospešuje iniciativa e-Evropa. Glede na to, da je končni cilj vključitev držav JVE v evropske strukture, je pomembno, da se ta regija razvija tudi na področju informacijske družbe, da ne bo ponovno preveč zaostajala za ostalo Evropo. Pri tem se mi zdi pomembno poudariti, da v okviru drugega delovnega omizja Pakta stabilnosti že poteka pobuda za e-JVE.

Zanimiva je tudi kritika Karla Lamersa (2002), zunanjepolitičnega strokovnjaka parlamentarne frakcije nemške CDU in poznavalca Balkana, ki precej kritizira osebnost prvega posebnega koordinatorja pakta Boda Hombacha in tudi samo vlogo posebnega koordinatorja, ko pravi, da je ta novinec in balkanski laik, ki ima lahko zgolj vlogo posrednika, saj nima v paktu na voljo nikakršnih operativnih sredstev in je povsem odvisen od dobre volje držav donatoric in od zaupanja držav prejemnic. Poleg tega meni, da je metoda omizij povsem nepregledna, vsebina pakta pa preobsežna, saj zajema vse, od medijev do orožja. Meni, da je Pakt stabilnosti le še povečal »neproduktivni kaos evropske navzočnosti v JVE«. Zadovoljen pa je z izbiro Erharda Buska za naslednika Boda Hombacha, saj je priznan strokovnjak za Balkan. Sedaj naj bi bil pravi čas za reformo pakta. Potrebno je jasno določiti prioritete in ne poskušati storiti vsega hkrati. Potrebno je preprečiti križanje pristojnosti, pripraviti kriterije učinkovitosti, povezati razne strukture in omogočiti transparentnost financ. Na koncu pravi, da je potrebno pakt spremeniti v evropski pakt, saj mu le EU lahko zagotovi potrebno politično težo.

Na internet strani Balkan Reporta (<http://www.rferl.org/balkan-report/2003/01/2-170103.html>) so predstavljene kritike Pakta stabilnosti, da paktu ni uspelo izpolniti zadanih ciljev. Tako menijo Mark Wheeler, direktor bosanskega projekta mednarodne krizne skupine v Sarajevu, Gjerji Buxhuku, direktor »*Institute for Effective Policy Making*« v Tirani, Gergana Noutcheva, analitičarka Centra za študij evropskih politik, ki doda tudi nekaj pohvalnih besed, predvsem o prostotrgovinskih sporazumih. Pomembno pa je predvsem to, da je predstavljen odgovor na te očitke s strani posebnega koordinatorja pakta Erharda Buseka, ki se kritik seveda otepa in predstavi svoje poglede na delo Pakta stabilnosti. Na kritiko, da sta Pakt stabilnosti in njegovo delo nevidna, je odvrnil, da »ni najpomembnejša vidnost, ampak stabilnost! To ni pakt vidnosti, ampak Pakt stabilnosti in če pogledamo situacijo v JVE, je ta zelo stabilna v primerjavi s situacijo izpred dveh, treh let«. Doda, da pakt trenutno izvaja 46 projektov, veliko od teh je infrastrukturnih, s skupno vrednostjo 2,6 milijarde evrov. Na primer čisti se reko Donavo v Novem Sadu, kjer se tudi ponovno gradi most, most se gradi tudi med Vidinom in Calafatom v Bolgariji in Romuniji, gradi se avtocesto med Bukarešto in Černo vodo, modernizira se letališče v Sofiji in pristanišče v Durresu, Albaniji, modernizira

se železniške postaje in izboljšuje električno napeljavo. »Za izpeljavo velikih projektov je potreben čas,« pravi Busek, in dodaja, da »pakt vidi svojo vlogo pri pripravi držav JVE na možno članstvo v EU in vzpodbujanju regionalnega sodelovanja«. Pakt pa sodeluje tudi pri pripravah na balkanski vrh EU, ki bo junija 2003 v Thessalonikih, Grčiji (internet vir 65).

Po mnenju predstavnikov pisarne Nacionalnega koordinatorja za Pakt stabilnosti je problem Pakta stabilnosti v pomanjkanju finančnih sredstev, saj pakt sam nima lastnega proračuna, ampak večji del finančnih sredstev pridobi na podlagi donatorskih konferenc, nekaj pa tudi s pomočjo posameznih donatorjev. Države donatorke, nečlanice EU, kot je Slovenija, se srečujejo s problemom lobiranja za svoje projekte in problemom formalnega prijavljanja teh projektov, saj glede tega ne obstajajo jasni, temveč precej ohlapni kriteriji, poleg tega morajo te države po večini same izpeljati svoje projekte, medtem ko članice EU svoje projekte financirajo na podlagi skupnih dogovarjanj. Nadaljnji problem vidijo v pravnih preprekah, ki obstajajo v samih državah regije. Kot enega izmed problemov Pakta stabilnosti so izpostavili tudi premajhno razumevanje donatorjev glede projektov iz delokroga prvega delovnega omizja, zaradi njihove dolgoročne narave. Pakt stabilnosti je bil zastavljen kot dolgoročen projekt s širokim spektrom delovanja, kar je oslabilo njegove možnosti, da pokaže otipljive rezultate. Menijo, da bi bilo potrebno določiti ozek spekter kratkoročnih in srednjeročnih ciljev. Vsekakor pa se ne strinjajo z večkrat slišanim mnenjem nekaterih, da je Pakt stabilnosti že dokončal svoje poslanstvo. Projekti v njegovem okviru namreč še vedno tečejo, možno pa je, da bodo njegove aktivnosti v okviru DOM 1 in DOM 3 počasi prešle na mednarodne organizacije kot sta Svet Evrope in OVSE, pakt sam pa se bo osredotočil na neposredno gospodarsko pomoč državam JVE. Obstaja možnost, da bo EU prevzela neposredno financiranje držav regije prek lastnih programov v okviru CARDS-a, programa pomoči Evropske unije (Pisarna Nacionalnega koordinatorja PS in SECI 2003).

6. SLOVENIJA IN OBNOVA JUGOVZHODNE EVROPE

Slovenska nacionalna varnost in gospodarski razvoj sta kljub osamosvojitvi odvisna tudi od varnosti, demokratičnega razvoja in gospodarske stabilnosti na območju JVE. Zato je, poleg naraščanja gospodarske navzočnosti na trgih JVE, pri prizadevanjih mednarodne skupnosti za stabilizacijo tega območja zelo pomemben tudi prispevek RS. ».../P/rav ta prostor je tisti del Evrope, kjer se Slovenija skupaj s svojimi strateškimi partnerji mora uveljavljati kot pomemben mednarodni dejavnik« (Deklaracija o zunanji politiki RS 1999).

Tako je Vlada RS 10. oktobra 2002 sprejela dokument »Primerna zunanja politika - temeljne prvine zunanje politike RS ob vključevanju v evroatlantske povezave« in v njem kot enega izmed bistvenih obzorij, kamor so usmerjeni pogledi slovenske zunanje politike navedla tudi obzorje sosednjih držav in držav jugovzhodne Evrope. Pravi, da naša država v njem uresničuje pomembne politične in gospodarske interese. Poznavanje razmer v regiji predstavlja veliko prednost RS, ki je lahko koristna tudi za evropske partnerje. V prihodnje bi se slovenska politika v okviru skupne zunanje in varnostne politike morala osredotočiti predvsem na področje JVE in Sredozemlja (Primerna zunanja politika: temeljne prvine zunanje politike Republike Slovenije ob vključevanju v evroatlantske povezave 2002).

Torej območje JVE vsekakor predstavlja eno izmed prioritete slovenske zunanje politike, kjer lahko naša država nastopa kot posrednik znanja o regiji, kot tudi kot posrednik lastnih izkušenj in znanja državam v JVE. Tako Lajh (2002: 35) meni, da lahko Slovenija »... zaradi svoje geografske lege in kulturnih in jezikovnih prednosti nastopa kot povezovalni dejavnik med JVE in 'Zahodom'«. Tudi Vukadinović (2002:122) pravi, da nekateri menijo, da je lahko »Slovenija s svojim razvojem zgled drugim državam v JVE«.

6.1. VKLJUČEVANJE SLOVENIJE V DELO PAKTA STABILNOSTI

Kljub temu, da je bilo sprva čutiti skepticizem⁵⁷ ob vstopanju RS v Pakt stabilnosti zaradi strahu, da nas bo ponovno priklenil na Balkan in izenačil z jugovzhodno Evropo, pa so se hkrati pojavila mnenja, da bi Sloveniji z zunanjepolitičnega vidika škodilo, če bi zavrnila

⁵⁷ Tudi slovensko javno mnenje ni bilo preveč naklonjeno Paktu stabilnosti, saj je po raziskavi Ninamedie avgusta 1999 dvajset odstotkov prebivalstva menilo, da je pakt samo nov poskus oživljanja Jugoslavije, 47% se s tem ni strinjalo, kar 32% pa je bilo neodločenih. Podobno je 22% menilo, da predstavlja pakt grožnjo Sloveniji, 32% pa ga je videlo kot priložnost za našo državo. Tudi v raziskavi javnega mnenja Politbarometra, julija 1999, je komaj 30% Slovencev podpiralo aktivno vlogo Slovenije v paktu, več kot 50% pa je bilo proti aktivnosti Slovenije v paktu. Aktivno vlogo so podpirali predvsem tisti z univerzitetno izobrazbo (Grizold in Prezelj 2001).

sodelovanje v Paktu stabilnosti. Predstavniki RS so zato zastopali stališče, da bo Slovenija v Paktu stabilnosti delovala na strani donatorik kot srednjeevropska država. Slovenska vlada je, po konferenci predsednikov držav oziroma vlad o Paktu stabilnosti julija 1999 v Sarajevu, slovensko udeležbo vendarle ocenila kot pozitivno ter naložila Ministrstvu za zunanje zadeve in tedanjemu Ministrstvu za ekonomske odnose in razvoj, da nadaljujeta z aktivnostmi, povezanimi z določili Pakta stabilnosti (internet vir 8). Danes se politiki in gospodarstveniki strinjajo, da je vključevanje v Pakt stabilnosti nujno, saj ima naša država koristi le od stabilne in razvojno perspektivne regije JVE.

Po podatkih pisarne Nacionalnega koordinatorja za Pakt stabilnosti je Slovenija na donatorski konferenci, ki je bila konec marca 2000 v Bruslju, predlagala skupno triintrideset projektov, od tega osem v okviru DOM 1, v okviru DOM 2 kar dvaindvajset in tri v okviru DOM 3 (Pisarna Nacionalnega koordinatorja PS in SECI 2003).

Slovenija sodi, da je potrebno okrepiti učinkovitost in gospodarsko razsežnost Pakta stabilnosti za JVE, zato tudi aktivno sodeluje v vseh treh delovnih omizjih Pakta stabilnosti. Vendar pa po besedah ministra za zunanje⁵⁸ zadeve Dimitrija Rupla »Slovenija zaradi svoje fizične omejenosti ne more sodelovati pri vseh projektih in pobudah bodisi Pakta stabilnosti bodisi Pobude za sodelovanje v JVE (SECI), vendar pa jim želi dati kvaliteten prispevek« (internet vir 57). Slovenija sodeluje v Paktu stabilnosti na donatorski strani in skuša skupaj z drugimi državami na podlagi svojih posebnih (zgodovinskih) izkušenj prispevati zlasti na področju zagotavljanja pravic narodnostnih manjšin ter obnavljanju in krepitvi gospodarskega sodelovanja v regiji.

Ministrstvo za zunanje zadeve vodi zunanje politično koordinacijo Pakta stabilnosti, resorna ministrstva pa pokrivajo posamezna področja delovanja.⁵⁹ Slovenija je z vključitvijo v Pakt stabilnosti imenovala Nacionalnega koordinatorja za Pakt stabilnosti za JVE, ki s svojim osebjem skrbi za nemoten potek aktivnosti, ki jih Slovenija izvaja v okviru Pakta stabilnosti. Nanj se obrača in naslavlja informacije bruseljski urad Pakta stabilnosti. Predstavniki pisarne se udeležujejo sestankov delovnih skupin in omizij ter o tem poročajo drugim službam v RS. V okviru delovne skupine za človekove pravice in manjšine DOM 1, ki jo RS vodi ob sodelovanju s Svetom Evrope, pa je delo širše in zahtevnejše. Vključuje organizacijo dveh

⁵⁸ Prvotno so bili sestanki organizirani v Sloveniji, sedaj pa jih organizirajo v sami regiji, in sicer enega v Zagrebu in enega v Beogradu.

⁵⁹ Na začetku delovanja Pakta stabilnosti, je vlada RS (s prvim sklepom 17.novembra 1999) vodenje dejavnosti pakta v Sloveniji poverila trem ministrstvom: takratnemu ministrstvu za znanost in tehnologijo, takratnemu ministrstvu za ekonomske odnose in razvoj in ministrstvu za zunanje zadeve. 7. februarja 2001 pa je z novim sklepom uveljavila reorganizacijo Pakta stabilnosti na ravni Slovenije in Ministrstvo za zunanje zadeve je postalo osrednji organ ter prevzelo skrb za vse koordinacijske aktivnosti vseh treh delovnih omizij.

delovnih sestankov skupine letno, kjer vodje projektov poročajo o implementaciji projektov in se določajo prioritete za naprej. Slovenija poleg organizacije določa tudi izhodišča delovne skupine, piše zapisnike s sestankov in v Bruselj pošilja poročila o napredku pri izvajanju projektov. V pisarni Nacionalnega koordinatorja za Pakt stabilnosti in SECI pobudo na Ministrstvu za zunanje zadeve je zaposlenih pet ljudi, nacionalni koordinator pa je trenutno gospod Janez Premože.⁶⁰ Glavna problema slovenske organiziranosti na ravni Pakta stabilnosti sta po njihovem mnenju prehitel pretok kadrov in dejstvo, da je pri nas Pakt stabilnosti trenutno v senci evroatlantskih povezav. V prihodnosti bodo projekti Pakta stabilnosti lahko postali osnovni gradnik slovenske razvojne pomoči državam JVE (Pisarna Nacionalnega koordinatorja PS in SECI 2003).

Tudi Škoda (2000:49) v svojem strokovnem članku kot slabost Slovenije pri vključevanju v Pakt stabilnosti vidi predvsem omejene finančne sposobnosti naše države in kadrovske omejenosti, omenja pa tudi nezadostno vključenost slovenskih predstavnikov v strukturo Pakta stabilnosti. Kljub omenjenim pomanjkljivostim pa lahko Slovenija po njegovem tudi marsikaj ponudi, predvsem strokovnjake in izkušnje na področju transformacije in približevanja evropskim strukturam, pa tudi izobraževanje na vseh področjih in štipendije za (po)diplomski študij v Sloveniji, različne programe za razvoj podjetništva, malih in srednjih podjetij, obnovo v vojni porušeni objektov.

V letu 2000 so bili za projekte v Paktu stabilnosti za JVE namenjeni štirje milijoni evrov, leta 2001 dva milijona evrov, leta 2002 približno 2,4 milijona evrov, za leto 2003 pa je predvidenih približno 2,2 milijona evrov. Temu je potrebno prišteti še sredstva, ki jih za sodelovanje v Paktu stabilnosti namenjata Ministrstvo za obrambo in Ministrstvo za notranje zadeve (internet vir 2 in Primerna zunanja politika: temeljne prvine zunanje politike Republike Slovenije ob vključevanju v evroatlantske povezave 2002). Poleg proračunskih in drugih finančnih sredstev pa obstoji še vrsta drugih storitev, ki jih ponujajo posamezna ministrstva in vladne službe, kot je organiziranje seminarjev, usposabljanje posameznikov iz regije in zagotavljanje ekspertnega znanja (Lajh 2002:41).

Slovenija deluje v okviru vseh šestih prioriteten usmeritev pakta za letošnje leto (mediji, lokalna demokracija, trgovina in naložbe, izgradnja infrastrukture/energetika, populacijski premiki, organizirani kriminal), razen na področju medijev in lokalne demokracije.

⁶⁰ Pri imenovanju nacionalnih koordinatorjev za Pakt stabilnosti ni nekega posebnega ključa, ampak je to predvsem stvar notranje fluktuacije osebja Ministrstva za zunanje zadeve.

V slovenske aktivnosti v okviru Pakta stabilnosti se ne vključujejo le resorna ministrstva, ampak tudi Gospodarska zbornica Slovenije (GZS), Slovenska izvozna družba (SID), Borza, Pospeševalni center za malo gospodarstvo (PCMG). Po podatkih, ki sem jih dobila v pisarni Nacionalnega koordinatorja za Pakt stabilnosti, je GZS lani v sodelovanju z angleško ambasado organizirala seminar za države bivše Jugoslavije o vključevanju v EU, marca letos pa seminar na temo e-poslovanja. Za gospodarske zbornice držav JVE si želi organizirati tudi seminar na temo »Organizacija delovanja gospodarske zbornice«. V informacijski sistem, v katerem sodelujejo na slovenski strani GZS in PCMG s svojo mrežo Business Support Network, želi vključiti vse zbornice držav nekdanje Jugoslavije s ciljem pospeševanja gospodarskega sodelovanja vseh gospodarskih subjektov. Na sestanku predsednikov gospodarskih zbornic območja nekdanje Jugoslavije, ki je bil decembra 2002 v Ljubljani, pa je bil izražen interes za bolj aktivno udeležbo zbornic v delu Poslovno svetovalnega sveta Pakta stabilnosti oziroma SECI pobude (Pisarna Nacionalnega koordinatorja za PS in SECI 2003). »Slovenska izvozna družba tekoče spremlja rizičnost v posameznih državah Pakta stabilnosti in temu primerno prilagaja politiko zavarovanja do njih« (Kos 2000:59).

Če poskušamo Slovenijo primerjati z drugimi donatorkami, je najlažje primerljiva z državami kandidatkami za članstvo v EU, ki bodo v EU vstopile maja 2004. Te države občutijo pri sodelovanju v Paktu stabilnosti podobne probleme kot Slovenija, ravno zaradi nečlanstva v EU, saj težje pridobivajo sponzorje za svoje projekte. Slovenija v primerjavi z Madžarsko, ki se je proslavila le z Szegedskim procesom v okviru DOM 1, Pakt stabilnosti pokriva dosti širše. Poljska, Češka in Slovaška v Paktu stabilnosti sodelujejo bolj na deklarativni ravni kot s kakšnimi konkretnimi projekti. Te tri države bi na primer lahko prenesle svoje tranzicijske izkušnje državam JVE, ampak je naša država primernejši kandidat za takšne nasvete, saj dobro pozna razmere v regiji, njeno zgodovino in jezike. Slovenija je v primerjavi z ostalimi kandidatkami za EU najbolj aktivna v Paktu stabilnosti, saj sodeluje aktivno v vseh treh delovnih omizjih, tudi s svojimi projekti (Pisarna Nacionalnega koordinatorja za PS JVE in SECI 2003).

6.1.1. DELOVNO OMIZJE ZA DEMOKRATIZACIJO IN ČLOVEKOVE PRAVICE

Republika Slovenije je v skladu z dosedanjimi sklepi vlade RS, sklepi Državnega zbora RS o vlogi RS v Paktu stabilnosti za JVE z dne 28.9.1999 in Deklaracijo o zunanji politiki RS, ki jo je Državni zbor RS sprejel 16.12.1999, aktivno izvajala naloge

sopredsdujoče Delovnemu omizju za demokratizacijo in človekove pravice v obdobju 1.1.2001 do 1.6.2001. V tem času je RS financirala ali sofinancirala deset projektov,⁶¹ nekaj med njimi je bilo večletnih, in organizirala trinajst pomembnejših mednarodnih dogodkov in srečanj. Zavzemala se je za krepitev povezav med posameznimi delovnimi skupinami v okviru DOM 1 in večje vključevanje pomembnih dejavnikov političnega in civilnega življenja v proces Pakta stabilnosti ter nevladnih organizacij in posameznikov (internet vir 6).

V času sopredsedovanja DOM 1 je Slovenija posvetila posebno pozornost spoštovanju človekovih pravic in varstvu manjšin, vzpostavitvi dialoga med različnimi verskimi skupnostmi in izboljšanju medetničnih odnosov. Zavzela se je tudi za vračanje beguncev, neodvisnost medijev, delovanje lokalne uprave in lokalne samouprave, razvoj izobraževalnih struktur s prenosom znanja in vzpostavljanjem povezav med mladimi, enakost med spoloma, ter v povezavi z vsemi navedenimi tudi za vključevanje nevladnega sektorja v aktivnosti PS JVE. Internet vir 2 kot najpomembnejša dogodka v okviru sopredsedovanja Slovenije DOM I navaja srečanje nevladnih organizacij⁶² (12. maj 2001, Brdo pri Kranju) in četrto srečanje Delovnega omizja za demokratizacijo in človekove pravice⁶³ (14. – 15. maj 2001, Portorož).

Kot je v nagovoru na srečanju vodij delovnih skupin DOM 1, februarja 2001 na Brdu pri Kranju poudaril zunanji minister RS dr. Dimitrij Rupel, je Slovenija v obdobju 1992-1999 pomagala 100.000 bosanskim beguncem. Humanitarna pomoč je znašala več kot 100 milijonov dolarjev. Po NATO operaciji pa je pomagala tudi 3000 beguncem s Kosova (internet vir 54).

Delovna skupina za človekove pravice in manjšine

Republiki Sloveniji je bilo na prvem zasedanju Delovnega omizja za demokratizacijo in človekove pravice zaupano vodenje Delovne skupine za človekove pravice in manjšine,

⁶¹ Ti projekti so: Mednarodni center za medetnične odnose in manjšine v JVE, Mednarodna univerza – podiplomska šola ekonomije za srednjo in jugovzhodno Evropo, projekt Romi v procesu evropskih integracij, Mreža za demokracijo, človekove pravice in varstvo etničnih in verskih manjšin v JVE, Mariborska pobuda, Oblikovanje in krepitev mladinskih struktur v JVE, Regionalni center odličnosti za obvladovanje javne porabe, vzpostavitev Centra za psihosocialno pomoč otrokom v povojnem obdobju, odprtje pisarne Delovne skupine za enake možnosti v Ljubljani, Projekt o postavitvi podatkovne baze o potencialnih partnerjih iz držav JVE za sodelovanje v multilateralnih projektih v okviru programa »EU Youth« (Lajh 2002:43).

⁶² Na srečanju so pregledali prispevke nevladnih organizacij v okviru aktivnosti DOM 1, pregledali in ocenili so implementacijo listine o nevladnih organizacijah, podali so predloge za večjo vključenost nevladnega sektorja v aktivnosti Pakta stabilnosti.

⁶³ Glavni namen tega srečanja je bil doseči konsenz glede strateških prioritet in prihodnjega dela DOM 1. Pregledali so opravljeno delo posameznih delovnih skupin in podali smernice glede nadaljnih aktivnosti. Za prioriteta področja so določili vrnitev beguncev, medije, medetnične odnose in čezmejno sodelovanje ter izobraževanje in mladino.

katere sosponsor je Svet Evrope. Delovno skupino vodi dr. Mitja Žagar, direktor Inštituta za narodnostna vprašanja. Najpomembnejši dogodek v okviru te delovne skupine⁶⁴ je bila Mednarodna konferenca o medetničnih odnosih in manjšinah, ki jo je RS organizirala v sodelovanju s Svetom Evrope, 16. in 17. marca 2000. Sprejeti dokumenti, Skupna izjava in Akcijski program ter seznam predlaganih projektov, ki temeljijo na poročilu posebne delegacije Sveta Evrope, skupaj s prispevki udeležencev na konferenci, predstavljajo osnovo za delovanje delovne skupine, ki svoje aktivnosti prilagaja razvoju in potrebam držav JVE in sprejetim usmeritvam Pakta stabilnosti za JVE (internet vir 2).

Projekti »hitrega začetka«, ki jih RS izvaja v okviru te delovne skupine so (internet vir 2):

- »Mariborska pobuda« je triletni projekt poglobljanja medetničnega in medreligijskega dialoga (od marca 2001 do decembra 2003), je prispevek verskih skupnosti k spravi, spoštovanju različnosti, demokraciji, človekovim pravicam, varstvu manjšin, sodelovanju in stabilnosti v JVE. Predlog projekta je pod pokroviteljstvom vlade RS pripravila delovna skupina mednarodne nevladne organizacije ISCOMET⁶⁵ v sodelovanju z Evropskim centrom za etnične, regionalne in sociološke študije Univerze v Mariboru (ECERS). ISCOMET je glavni koordinator Mariborske pobude.⁶⁶ Program Mariborske pobude sestavlja sklop dvanajstih dejavnosti, ki jih bo ISCOMET mreža, ki predstavlja organizacijski okvir za izvajanje Mariborske pobude, organizirala do decembra 2003 v državah JVE.

Glavni cilj Mariborske pobude je prispevati k spravi, strpnosti in sodelovanju med narodi, spoštovanju različnosti, demokraciji, človekovim pravicam in spodbujanju verskih svoboščin in pravic, zaščititi verskih manjšin, sodelovanju in stabilnosti v JVE.

⁶⁴ Delovna skupina je oblikovala neformalno telo, Začasni izvršni odbor, ki ga sestavljajo predstavniki držav JVE, vodje projektov in predstavniki mednarodnih vladnih in nevladnih organizacij. Njegova naloga je spremljanje dela skupine, uresničevanje sprejetih projektov, priprava strategije skupine, določitev kriterijev za sprejem novih projektov in pobud ter organizacija sestankov.

⁶⁵ ISCOMET ima okoli 230 članov iz skoraj vseh evropskih držav, ZDA in Izraela. To je edina nevladna organizacija s sedežem v Sloveniji, ki uživa posvetovalni status pri Svetu Evrope. Vodi in usmerja jo Mednarodni programski svet. Predsednik ISCOMET-a, profesor doktor Silvo Devetak, pa je tudi predsednik programskega sveta. Sedež mednarodnega programskega sveta in organizacijskega odbora je na sedežu ISCOMET-a v Mariboru.

⁶⁶ Od 23. do 25. februarja 2001 je na Bledu potekala ISCOMET-ova tretja mednarodna konferenca Demokracija, človekove pravice in zaščita pripadnikov etničnih in verskih manjšin, ki se jo je udeležilo več kot 150 strokovnjakov, aktivistov gibanj za človekove pravice in mirovnih gibanj, pripadnikov manjšin, dostojanstvenikov pogloblitnih verskih skupnosti, državnih uradnikov in predstavnikov vlad držav JVE, kot tudi predstavnikov zainteresiranih mednarodnih vladnih in nevladnih organizacij. Tukaj je bila Mariborska pobuda uradno predstavljena in začeta. Sprejeli pa so tudi Blejsko deklaracijo o demokraciji, človekovih pravicah in zaščiti pripadnikov etničnih in verskih manjšin v JVE, v kateri pozivajo k ohranitvi miru, razvoju procesa demokratizacije, spoštovanju in zaščiti manjšin in spoštovanju verskih svoboščin in pravic (glej Blejska deklaracija 2001).

Prva aktivnost v okviru te pobude je bila izjemno uspešna konferenca, ki je potekala 14. in 15. decembra 2001 v Beogradu. Tukaj so se prvič v zgodovini zbrali predstavniki vseh cerkva in verskih skupnosti v nekdanji ZRJ ter ugledni intelektualci. Od 31. maja do 1. junija 2002 je v Temišvaru, v Romuniji potekala okrogla miza z naslovom »Demokracija in religija - romunska izkušnja«, ki predstavlja nadaljevanje mariborske pobude. Razprava »je bila namenjena vprašanju o mogočem prispevku verskih skupnosti, ki živijo in delujejo v Romuniji, k spravi, spoštovanju različnosti, demokraciji, človekovim pravicam, zaščiti manjšin, sodelovanju in stabilnosti v JVE« (Poročilo ISCOMET-a 2002).

- »Romi v procesih evropske integracije« je dolgoročen triletni skupni projekt treh držav: Avstrije, Slovenije in Hrvaške. Namenjen je izboljšanju položaja Romov in je vsebinsko usmerjen v prikaz modelov izobraževanja za Rome v treh sosednjih državah. Med konferenco, ki jo je organizirala Zveza Romov Slovenije, 'Evropa, Slovenija in Romi' (Ljubljana, februar 2002) so projektni partnerji odgovorili na temeljni cilj prve faze: predstavitev položaja Romov v Sloveniji, Avstriji in na Hrvaškem. Pobudo za projekt je dal Svet Evrope, podpira ga avstrijska vlada, nosilec projekta je Inštitut za narodnostna vprašanja iz Slovenije.⁶⁷

Rezultati projekta bi lahko bili vključeni v izobraževalne modele sodelujočih držav in uporabljeni v procesu oblikovanja mednarodnih standardov. Širši cilj projekta je predstaviti možnosti oblikovanja izobraževalnega modela za Rome kot posebne skupine, ki bi odseval njihove potrebe, predvsem glede znanja jezika, ki je uporabljen v izobraževalnem sistemu. Socialni cilj takšnega modela je prispevati k integraciji Romov, vendar ne z namenom odtujitve njihovega jezika in kulture (Report of the Special Coordinator of the QSP 2001:40).

- Mednarodni center za medetnične odnose in manjšine deluje v okviru Inštituta za narodnostna vprašanja. Osredotoča se na problematiko medetničnih odnosov v etnično pluralnih družbah JVE, s poudarkom na izboljšanju položaja manjšin ter na zagotavljanju pravic pripadnikov manjšin, v skladu z obstoječimi mednarodno pravnimi standardi. Ena ključnih nalog je oblikovanje mreže različnih raziskovalnih

⁶⁷ Prva delavnica za usposabljanje delavcev iz centrov za zaposlovanje je potekala v Novem mestu, oktobra 2001. Zaključne ugotovitve delavnice so bile, da je potrebno odpraviti nepismenost romske populacije in zagotoviti osnovnošolsko izobraževanje in razne tečaje za usposabljanje tako za otroke kot za odrasle. Predstavniki romske skupnosti so poudarili, da je potrebno tudi večinski narod seznaniti z njihovo kulturo in tradicijo, da jih bo le-ta lažje razumel in sprejemal. Sprejeli so dvanajst priporočil za izboljšanje zaposlovanja Romov in kako lahko konkretno pri tem pomagajo centri za zaposlovanje (Report on teh Workshop I – Slovenia 2001).

ustanov ter sodelovanje in izmenjava strokovnjakov iz regije in drugih držav, ki sodelujejo v Paktu stabilnosti.

Delovna skupina za izobraževanje in mladino

V okviru te skupine Slovenija izvaja nekatere projekte, kot na primer projekt z naslovom »Tematski pregled politik izobraževanja v JVE«, v okviru Mreže za sodelovanje v izobraževanju v JVE, ki ga izvaja Center za študij edukacijskih strategij v Ljubljani in KulturKontakt iz Avstrije. Cilj tega projekta je podpora reformam sistemom izobraževanja v državah JVE z zbiranjem in objavljanjem ključnih dokumentov in informacij o ekspertih in institucijah. Projekt Mreža za sodelovanje v izobraževanju v JVE je nastal na podlagi že obstoječega predhodno razširjenega graškega procesa.

Andragoški center Slovenije pa izvaja projekt z naslovom »Izobraževanje odraslih v JVE« in je del projekta »Prispevek k stabilnosti v JVE preko krepitev lokalnih in regionalnih struktur izobraževanja odraslih«, ki ga izvaja Inštitut za mednarodno sodelovanje Zveze ljudskih univerz iz Bonna (internet vir 2).

V preteklem letu je bil kot nov projekt sprejet »Projekt izobraževanja za demokratično državljanstvo: od načrta do učinkovite prakse«, ki poteka v okviru CEPS-a (Center for Educational Policy Studies).

Delovna skupina za enakost spolov

To delovno skupino, ki ima sedež v Zagrebu, vodi Sonja Lokar. Njen glavni cilj je spodbujanje participacije žensk v politiki.

18. februarja 2003 je v Ljubljani potekalo delovno srečanje Mreže županj, ki se ga je udeležila tudi Danica Simšič, županja Mestne občine Ljubljana.

Slovenija je razvila več projektov sodelovanja z državami JVE, ki bi lahko postali del prvega delovnega omizja Pakta stabilnosti (The Activities of the RS within the SP for SEE 2003:2-5):
- *Program za psihosocialno usposabljanje učiteljev*, ki je od 1. junija 2002 do 1. aprila 2003 potekal v okviru Ustanove SKUPAJ – Regionalnega centra za psihosocialno dobrobit otrok. Njegov namen je izboljšati psihosocialno delovanje šole, ustvariti varno in spodbujajoče okolje za učence in omogočiti osnovno psihološko in psihosocialno pomoč travmatiziranim

otrokom in otrokom s posebnimi potrebami. Program se osredotoča na usposabljanje strokovnjakov (učiteljev, zdravstvenih delavcev, trenerjev), ki se ukvarjajo z otroki, potrebnimi pomoči.

- *Razvoj demokracije in zaščita človekovih pravic skozi prostovoljno delo mladih* je triletni projekt, ki ga ravno tako izvaja Ustanova SKUPAJ – Regionalni center za psihosocialno dobrobit otrok. Glavni cilj projekta je razvoj družbenih in šolskih prostovoljnih dejavnosti mladih, ki bodo civilno družbo vzpodbudile k zaščiti človekovih pravic, in vzgojiti mlade v duhu odgovornih in aktivnih državljanov na področju človekovih pravic. Oktobra 2002 je potekalo uspešno poletno usposabljanje mladih prostovoljcev iz Kosova, BIH in Slovenije.

- Projekt »*Razvoj malih in srednjih podjetij v JVE kot možnost za vračanje beguncev*« (več pri možnih projektih Slovenije v okviru DOM 2).

- *Program štipendiranja za študente iz JVE*, ki ga že od leta 1999 pa do vključno letošnjega leta izvaja Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Štipendije je na leto, od šolskega leta 1999/2000 naprej, prejelo med dvajset do trideset študentov iz JVE, kar pomeni skupaj med 80 in 120 študentov.

- *Projekt avtomatizacije in povezave knjižnic JVE v kontekstu razvoja izobraževanja in medetničnega dialoga* je projekt brez časovne omejitve, ki ga izvaja IZUM (Inštitut informacijskih znanosti Maribor).

6.1.2. DELOVNO OMIZJE ZA GOSPODARSKO OBNOVO IN RAZVOJ

Leta 2000, ko je bilo zanj še pristojno Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj, je bila Slovenija v okviru tega omizja na podlagi izdelane Strategije vključevanja Republike Slovenije v gospodarsko obnovo JVE (1999) še zelo aktivna. Ministrstvo je oblikovalo tri prioriteta področja svojega delovanja: a) pomoč pri izgradnji institucij, b) gospodarsko sodelovanje in projekti obnove pomembnih objektov in infrastrukture, c) humanitarni projekti. Po preoblikovanju Ministrstva za ekonomske odnose in razvoj v Ministrstvo za gospodarstvo je interes Slovenije na ekonomskem področju Pakta stabilnosti precej upadel. Poglavitni razlog za to naj bi bila precej okrnjena finančna sredstva (Lajh 2002:44 in Strategija vključevanja Republike Slovenije v gospodarsko obnovo JVE).

Republika Slovenija je leta 2001 v višini 200.000 ameriških dolarjev sofinancirala projekt hitrega začetka SEED (»*South Eastern Europe Development Facility*«).

V okviru delovne skupine za trgovino znotraj regije aktivno sodeluje slovenska strokovnjakinja.

V okviru tega delovnega omizja je Slovenija skupaj z BIH, Hrvaško in ZRJ 3. decembra 2002 v Kranjski gori podpisala Okvirni sporazum o savskem bazenu, ki je v letošnjem letu prešla v okvir pobude SECI. Slovenija v njenem okviru vodi delovno skupino za rehabilitacijo in razvoj.

V delovni skupini za e-Evropo sodeluje RS s strokovnjakom za telekomunikacije.

Slovenija aktivno sodeluje v Pobudi za socialno kohezijo. Novembra 2002 sta v Sloveniji potekali dve delavnici s tega področja: »Seminar o preoblikovanju pokojninskih sistemov v JVE« in »Izboljšanje socialnega razvoja z izboljšanjem duševnega zdravja v skupnosti«. Projekt o duševnem zdravju bo izvajan v vseh sodelujočih državah Pakta stabilnosti, koordinirala pa ga bo Bosna in Hercegovina.

Slovenija je tudi v okviru drugega delovnega omizja razvila več projektov sodelovanja z državami JVE, ki bi lahko postali del tega omizja Pakta stabilnosti (The Activities of the RS within the SP for SEE 2003:27-10):

- *Center za razvoj financ* je ustanovila slovenska vlada v sodelovanju s finančnimi ministri Albanije, Hrvaške, BIH, Srbije in Črne gore, Makedonije z namenom praktičnega usposabljanja za sodelujoče države, izmenjave izkušenj, tehnične pomoči in podpore pri izvajanju njihovih javnih finančnih reform. Sedež centra je v Ljubljani. Prva delavnica v okviru tega centra je bila organizirana oktobra 2001 na temo proračunskih reform. Od takrat dalje naj bi bila mesečno organizirana vsaj ena delavnica, do sedaj jih je bilo dvanajst. Na njih so obravnavali reformo proračunskega in zakladniškega sistema, vlogo in pomen računovodstva, reformo plačilnega prometa in problematiko sive ekonomije. Center je zelo uspešen, saj je po besedah predstavnikov pisarne Nacionalnega koordinatorja za Pakt stabilnosti zelo prilagojen potrebam držav JVE. Tako pridobiva na mednarodnem slovesu in ima potencial, da postane vodilni javni finančni center v JVE (Pisarna Nacionalnega koordinatorja PS in SECI 2003).

- Pospeševalni center za malo gospodarstvo izvaja projekt »*Razvoj podjetništva in malih in srednjih podjetij v JVE kot priložnost za vračanje beguncev*«. Ta projekt poteka v sodelovanju s Srednjeevropsko pobudo, njegov cilj pa je zagotoviti pogoje za integracijo držav JVE v širše evropske strukture in pogoje za razvoj podjetništva. Vključuje tudi problematiko beguncev in njihovo ponovno vključitev v družbo, predvsem zaposlovanje, ki je temelj njihove dolgoročne reintegracije na področje, ki so ga nekoč zapustili.

- *Projekt informacijske povezave borznih trgov v JVE* je omejen na dve leti. Projekt je v prvi fazi izvajanja, njegov glavni cilj pa je ustanovitev javnih informacijskih centrov. Izvajalska agencija je Ljubljanska borza.
- *Projekt sofinanciranja usposabljanja strokovnjakov in menedžerjev v slovenskih podjetjih* je časovno omejen na eno leto. Ciljne države so Srbija in Črna gora, BIH in Makedonija.
- *Projekt ustanovitve in delovanja finančnega sistema zavarovanja posojil* je omejen na dve leti, izvajalska agencija je Slovenska izvozna družba.
- *Projekt organiziranja konferenc, seminarjev, delavnic ...v času enega leta, v organizaciji Ministrstva za gospodarstvo RS.*
- *Projekt sofinanciranja razvoja institucij* je časovno omejen na eno leto in se izvaja v okviru Ministrstva za gospodarstvo RS.

6.1.3. DELOVNO OMIZJE ZA VARNOSTNA VPRAŠANJA

Slovenija deluje v vseh pobudah tega delovnega omizja. Na sedmem sestanku tretjega delovnega omizja, ki je bilo 26. maja 2003 v Dubrovniku, je prevzela vlogo naslednje predsedujoče temu omizju in napovedala aktivnejšo vlogo v obeh podomizjih (internet vir 74).

Podomizje za varnost in obrambo:

Slovenija (Ministrstvo za obrambo in Ministrstvo za zunanje zadeve) je aktivna v okviru RACVIAC-a in je za čas od julija 2002 do julija 2004 sekondirala eno osebo. Od septembra 2002 do septembra 2003 pa brigadir slovenske vojske predseduje mednarodni posvetovalni skupini RACVIAC-a. Cilj projekta je pomoč državam JVE pri izvajanju nadzora orožja in razoroževanja (The Activities of the RS within the SP for SEE 2003:10-11). Med 8. in 10. aprilom 2003 je Ljubljana gostila petdeset predstavnikov iz devetnajstih držav na sedmem, zadnjem srečanju⁶⁸ MAG-a, kjer so obravnavali srednjeročno strategijo RACVIAC-a za obdobje 2003 - 2006, financiranje RACVIAC - a po letu 2003⁶⁹ in načela zaposlovanja oseb v RACVIAC-u (internet vir 68).

Na področju minskih aktivnosti je Slovenija ustanovila Mednarodni sklad za razminiranje in pomoč žrtvam min, ki je kasneje v okviru Pakta stabilnosti svoje aktivnosti iz

⁶⁸ Naslednje srečanje MAG-a bo med 22. in 26. septembrom v Zagrebu.

⁶⁹ Tri leta je Nemčija pokrivala večji del operativnih stroškov RACVIAC-a (na podlagi 7.člena bilateralnega sporazuma med vladama R Hrvaške in Zvezne republike Nemčije) (internet vir 67).

BIH razširil tudi na druge zainteresirane države, Hrvaško, Kosovo, Albanijo, Makedonijo in ZRJ. ITF ima svoj sedež v posvetovalno – načrtovalni skupini Reay skupine. S Paktom stabilnosti je ta sklad dobil vlogo osrednjega humanitarnega dejavnika v JVE (več o tem v nadaljevanju poglavja).

Slovenija je aktivna tudi na področju zmanjšanja osebne in lahkega orožja, predvsem v okviru OSCE. Slovenija je izpolnila svoje obveznosti sredi leta 2001. 27. januarja 2000 je slovenska vlada sponzorirala delavnico o osebem in lahkem orožju, ki je potekala v Ljubljani. Udeleženci so podali več predlogov za uničenje takšnega orožja v JVE, Slovenija pa je predlagala ustanovitev sklada za uničenje odvečnega orožja po modelu sklada za razminiranje (The Activities of the RS within the SP for SEE 2003:12 in internet vir 2).

Podomizje za pravosodje in notranje zadeve

Ministrstvo za pravosodje RS skupaj s Pravnim inštitutom Kosova organizira seminarje in izvaja programe za usposabljanje sodnikov iz Kosova. V sodelovanju s hrvaškim Ministrstvom za evropske zadeve pa podaja svoje znanje in izkušnje o harmonizaciji slovenske zakonodaje z zakonodajo EU (The Activities of the RS within the SP for SEE 2003:12).

Uprava za civilno zaščito in reševanje Slovenije sodeluje v pobudi za preprečevanje in pripravljenost na naravne nesreče in je podpisnica Deklaracije o sodelovanju pri preprečevanju in pripravljenosti na naravne nesreče. Slovenija skupaj z oddelkom za civilno zaščito Ministrstva za notranje zadeve Republike Hrvaške izvaja »Projekt usposabljanja za področje preprečevanja naravnih nesreč in priprave nanje v JVE«. Projekt se je začel v lanskem letu in bo trajal vse do leta 2005. Slovenija in Hrvaška bosta v tem času organizirali seminarje na področju upravljanja z nesrečami, sodelovanja na civilno – vojaški ravni, reševanja, usposabljanja ljudi ... z namenom harmonizacije potreb in možnosti izobraževanja in usposabljanja za pripravljenost na naravne nesreče, z namenom razvoja učinkovitih strokovnih znanj in tehnik za izvajanje civilne zaščite in z namenom izboljšanja znanja o sodelovanju v mednarodnih akcijah v primeru večjih nesreč. V okviru tega projekta sta bila organizirana dva seminarja, po en v Sloveniji in na Hrvaškem. Novembra 2002 pa je bila na Igu organizirana »Mednarodna konferenca o varstvu pred neeksplozivnimi bojnimi sredstvi v JVE« ((The Activities of the RS within the SP for SEE 2003:12-13).

Organizirani kriminal v JVE je za Slovenijo določen problem, predvsem zaradi njene geografske lege. Tako je Slovenija pogosto tranzitna pot za trgovino z drogo, orožjem in ljudmi, ilegalne migracije, poleg tega pri nas kradejo avtomobile in jih prodajajo v JVE. V

Sloveniji delujejo tudi albanske organizirane kriminalne združbe. ».../V/endar pa se te dejavnosti ne pojavljajo v velikem obsegu, gre le za manjše sledi organiziranega kriminala, zato po besedah Hasoviča (2002), Slovenija ni ogrožena s strani organiziranega kriminala« (Potočnik, Sabina 2002:72). RS je doslej podpisala osemnajst bilateralnih sporazumov za boj proti organiziranemu kriminalu, nekaj pa jih je še v pripravi. Takšne sporazume ima podpisane in ratificirane z vsemi državami JVE, razen z BIH (Potočnik, Sabina 2002:74). »Slovenija sodeluje v Paktu stabilnosti, vendar gre pri tem bolj za politično-deklarativno sodelovanje, sodelovanje na načelni ravni, kjer potekajo pogovori o pripravljenosti za sodelovanje, zavzetosti v boju zoper organizirani kriminal, a ni dejavnosti, ki bi potekale na operativnem nivoju« (Hasovič v Potočnik, Sabina 2002:75).

Slovenija je dejavna v pobudi proti organiziranemu kriminalu, sodelovala pa je tudi v Usmerjevalnemu odboru antikorupcijske pobude.

Na področju preprečevanja trgovine z ljudmi je Slovenija novembra 2001 ustanovila Medresorsko delovno skupino, ki jo sestavljajo predstavniki vladnega in nevladnega sektorja, vodi pa jo nacionalni koordinator. Skupina se ukvarja s problemom trgovine z ljudmi v Sloveniji in je pripravila svoj akcijski plan, katerega prva faza je začetek projekta nacionalne baze podatkov in ustanovitev »varne hiše« za tujce (žrtve trgovine z ljudmi). Nevladne organizacije pa bodo sodelovale na področju psihosocialne pomoči žrtvam. Skupina bo pripravila tudi akcijo ozaveščanja državljanov. Ministrstvo za pravosodje RS pa je že pripravilo osnutke amandmajev h kazenskemu pravu, ki se nanaša tudi na področje trgovine z ljudmi. Ministrstvo za notranje zadeve je skupaj z Ministrstvom za zunanje zadeve in Delovno skupino Pakta stabilnosti za preprečevanje trgovine z ljudmi 28. marca 2003, v Portorožu organiziralo sestanek te Delovne skupine. Glavni poudarek je bil dan problematiki trgovine z otroci in zaščiti žrtev – prič trgovine z ljudmi. Izpostavili so tudi problem statusa žrtev trgovine z ljudmi, saj jih velikokrat obravnavajo kot ilegalne priseljence in jih pošljejo nazaj v njihovo državo, kjer je velika možnost, da ponovno postanejo žrtve trgovine z ljudmi, ali pa jih obravnavajo kot kriminalce in jih zaprejo. Žrtve trgovine z ljudmi bi morali zaščititi in jim nuditi primerno pomoč, zato so se s tem pozivom obrnili na vlade držav JVE in EU. Sprejeli so dokument »posebni zaščitni ukrepi za žrtve trgovine z ljudmi (The Activities of the RS within the SP for SEE 2003:14 in internet vir 71).

Aktivna je tudi na področju policijskega usposabljanja, s svojim lastnim modelom usposabljanja, ki je ponavadi bilateralnega značaja (The Activities of the RS within the SP for SEE 2003:14).

V okviru pobude za azil in migracije je Slovenija sodelovala z Avstrijo in Nemčijo pri

»twinning projektu«, ki je bil namenjen vzpostavitvi Nacionalnega akcijskega načrta in stabilizaciji razmer na področju azila, migracij in kontrole državnih mej v Republiki Hrvaški v skladu z zakonodajo EU. Projekt prehaja – po sprejetju nacionalnega načrta – v svojo drugo fazo in se bo nadaljeval po principu PHARE – twinning programov. Predstavniki RS so se decembra 2002 udeležili Regionalnega srečanja o sodelovanju z JVE za stabilizacijo migracijskih gibanj (internet vir 2).

6.2. VLOGA SLOVENIJE PRI OBNOVI JUGOVZHODNE EVROPE

Vloga Slovenije vsekakor ni zanemarljiva, saj kot najstabilnejši in najnaprednejši del nekdanje Jugoslavije, ki se bo kmalu priključil evropskim in evroatlantskim povezavam, po svojih zmožnostih, tako na bilateralni ravni (različne oblike usposabljanj in izgradnje institucij), kakor tudi skozi različne druge mehanizme (Pakt stabilnosti za JVE, Mednarodni sklad za razminiranje in pomoč žrtvam min, Regionalni center za psihosocialno dobrobit otrok »Skupaj«), že nekaj let namenja razvojno pomoč za države JVE. »Republika Slovenija je v letih 2000 in 2001 po grobih ocenah namenila več kot štiri milijarde SIT na letni ravni za aktivnosti in projekte, ki jih po namenu porabe sredstev lahko definiramo kot sredstva porabljena za razvojno in humanitarno pomoč. Večina sredstev je bila porabljena skozi bilateralne projekte pomoči predvsem državam JVE za pomoč beguncem, aktivnosti humanitarnega deminiranja, izgradnjo kapacitet in demokratizacijo, ekonomsko obnovo in rehabilitacijo in podobno« (internet vir 9).

Slovenija podpira politiko EU do regije in lahko svoje izkušnje z vključevanjem v EU, od prilagajanja pravnega reda do pogajanj za Evropski sporazum o pridružitvi in pogajanj za članstvo v EU, prenaša na države JVE (kot sem že prikazala, pomaga Hrvaški na področju sodstva) in jim pomaga pri njihovi integraciji v EU.

Veliko projektov, ki jih Slovenija izvaja, sem predstavila že pri predstavitvi aktivnosti Slovenije po posameznih omizjih Pakta stabilnosti, kot projekte, ki bi lahko bili vključeni v strukturo Pakta stabilnosti, saj je Slovenija sprožila postopek za njihovo vključitev. Ti projekti oziroma dejavnosti še ne spadajo v okvir Pakta stabilnosti, tako da jih lahko obravnavam tudi kot dodatne aktivnosti, poleg teh v okviru Pakta stabilnosti, Slovenije pri obnovi JVE.

Zunanji minister dr. Dimitrij Rupel je na »Regionalni konferenci o alternativnem reševanju sporov za JVE« novembra 2002 v Ljubljani med drugim dejal, da je »Slovenija že večkrat izrazila svojo odločenost, da aktivno sodeluje v pobudah mednarodne skupnosti na področju alternativnega reševanja sporov v JVE. Državam v regiji smo pripravljene nuditi

pomoč in z njimi deliti svoje izkušnje, pri čemer se zelo zavzeto angažira tudi Okrožno sodišče v Ljubljani. Slovenija zagovarja stališče, da morajo tudi države JVE dobiti priložnost za vključitev v evroatlanstke povezave. Perspektiva JVE ni v večnem redefiniranju odnosov med etničnimi skupnostmi, kar poraja vedno nove in nove etnične spore. Perspektiva je samo v vključitvi vseh narodov JVE v EU. Širitev območja varnosti in stabilnosti na jugovzhodni del Evrope je v interesu celotne mednarodne skupnosti« (internet vir 51).

»RS sodeluje v okviru mirovnih akcij za stabilizacijo razmer v JVE s približno 140 osebami, ki delujejo v mednarodnih vojaških in policijskih enotah⁷⁰ ter misijah OVSE v regiji. Svojo prisotnost v BIH smo septembra lani okrepili z dodatnim vodom vojaške policije. Ministrstvo za obrambo RS je 15.1.2003 v severni del BIH napotilo največji kontingent Slovenske vojske (86 vojakov in častnikov). Enota bo sodelovala v mirovni operaciji »*Joint Forge*« (internet vir 3).

Eden najpomembnejših novjših dosežkov na področju konvencionalnega orožja je že omenjena Ottawska konvencija o prepovedi protipehotnih min. Slovenija⁷¹ je bila med državami, ki so bile najdejavnejše pri sklenitvi te konvencije in je svoje dejavnosti še dodatno okrepila z ustanovitvijo Mednarodnega sklada za razminiranje in pomoč žrtvam min, ki ga predstavim v naslednji točki. Po mojem mnenju ta sklad predstavlja enega najpomembnejših prispevkov Slovenije pri obnovi JVE, saj je ključen dejavnik pri razminiranju ozemlja te regije. Dejstvo je, da šele ozemlje očiščeno min predstavlja tisto osnovo, na kateri se lahko ponovno živi, giblje in gradi.

Slovenija je v sodelovanju z nevladno organizacijo Slovenska filantropija in mestom Ljubljana ustanovila že omenjeno ustanovo »Skupaj«, Regionalni center za psihosocialno dobrobit otrok, s katerim želi prispevati k psihosocialni dobrobiti in izboljšanju duševnega zdravja otrok, prizadetih zaradi oboroženih spopadov na območju JVE. Družbena sprava v regiji je namreč v veliki meri odvisna od psihosocialnega profila mlade generacije. Tako Slovenija nudi svoje strokovno znanje in izkušnje s področja duševnega zdravja otrok,

⁷⁰ Skupaj z drugimi državami sodeluje v SFOR-ju, KFOR-ju in UNMIK-u.

⁷¹ Republika Slovenija je nasledila status pogodbenice Konvencije o prepovedi in omejitvi uporabe določenih vrst konvencionalnega orožja in njenih treh izvernih protokolov: (I) o prepovedi uporabe orožja, katerih delov ni mogoče odkriti, (II) o prepovedi ali omejitvi uporabe min, min presenečenja in drugih naprav ter (III) o prepovedi zažigalnih orožij. Kasneje je bil sprejet še dodatni protokol IV o prepovedi laserskega oslepljujočega orožja in spremenjeni protokol II o minah. Republika Slovenija je tudi pogodbenica vseh najpomembnejših mednarodnih konvencij o neširjenju jedrskega orožja in prepovedi drugih vrst orožja za množično uničevanje. Bila je med prvimi podpisnicami Konvencije o prepovedi kemičnega orožja, nasledila je status pogodbenice Konvencije o prepovedi biološkega orožja, ratificirala je tudi Pogodbo o celoviti prepovedi jedrskih poskusov. Na področju osebnega in lahkega orožja je bil sprejet Akcijski program, ki je opredelil ukrepe za učinkovitejši nadzor in preprečevanje nezakonite trgovine s tem orožjem. Slovenija aktivno sodeluje v implementaciji Akcijskega programa (internet vir 52).

dobrega poznavanja razmer, kulture in tradicije regije ter želi združiti razpoložljive resurse mednarodne skupnosti v dobrobit otrok. Center skrbi za razvijanje in izvajanje programov za psihosocialno pomoč, organizacijo konferenc in seminarjev na področju psihosocialne pomoči, oblikovanje in vzdrževanje baze podatkov o strokovnih institucijah, vladnih in nevladnih organizacijah ter posameznih strokovnjakih na področju psihosocialne pomoči, povezovanje obstoječih sorodnih centrov iz JVE in zainteresiranih mednarodnih partnerjev v mrežo, izmenjavo izkušenj. Kot primere delovanja tega centra lahko navedem primer strokovnega obiska ravnateljev osnovnih in srednjih šol iz Tuzle in kantona Zenica – Doboju, v aprilu 2001 (sredstva je prispevalo Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, SOROS in Slovenska filantropija), konferenco z naslovom »Psihosocialna pomoč otrokom v povojnem obdobju«, v maju 2001 (za katero je sredstva prispevalo Ministrstvo za zunanje zadeve v okviru Pakta stabilnosti za JVE), dva seminarja za učitelje na Kosovu na temo pomoč učiteljev travmatiziranim otrokom, ki sta potekala avgusta in septembra 2001 (sredstva je prispevalo Ministrstvo za zunanje zadeve), dva seminarja za učitelje in prostovoljce za pomoč travmatiziranim otrokom v BIH in Makedoniji, v decembru 2001 (sredstva je prispevalo Ministrstvo za zunanje zadeve), pomoč partnerskemu centru v Tetovem, v Makedoniji (internet vir 53). Februarja letos je pod nadzorstvom ustanove Skupaj v Gradačcu v BIH potekal tridnevni modularni program, namenjen prosvetnim in zdravstvenim delavcem, ki ga je financirala švedska vlada (Z.L. 2003).

Republika Slovenija že več let strokovno pomaga pri prenosu znanja, poklicnem usposabljanju, izobraževanju, štipendiranju, pri gradnji institucij ter sodeluje pri gospodarskih naložbah in prenovi objektov. Ministrstvo za gospodarstvo izvaja in sofinancira projekte s področja gospodarske obnove in razvoja na osnovi strategije RS za sodelovanje z državami JVE, kar zajema sodelovanje pri izgrajevanju institucij tržne ekonomije (borza vrednostnih papirjev, preoblikovanje carine, izobraževanje in usposabljanje strokovnjakov, pomoč pri pridobivanju strokovnih kadrov in zagotavljanje strokovne in finančne podpore razvoju podjetništva). Slovenija s svojimi projekti pomaga pri razvoju malih in srednjih podjetij (internet vir 2).

V okviru bolj specializirane oblike sodelovanja, ki jo predstavlja SECI, pa Slovenija aktivno sodeluje v multilateralnih oblikah regionalnega boja proti organiziranemu kriminalu in projektih za krepitev pravne države na območju JVE. V SECI ima Slovenija svoje predstavnike. V njenem sklopu je bil v Sloveniji junija 2001 ustanovljen SECI Center za komercialno arbitražo in mediacijo v Ljubljani. Nadalje so slovenski strokovnjaki s področja elektroenergetike vključeni v projekt medsebojnega povezovanja elektroenergetskih sistemov

držav JVE in njihovega integriranja v evropski elektroenergetski sistem. Slovenija sodeluje v projektu usposabljanja in koordinacije regulacije telekomunikacij v državah JVE, kot osnove za pospeševanje investicij (internet vir 2).

Slovenska podjetja v regiji JVE uspešno poslujejo ter investirajo in so trenutno med najpomembnejšimi investitorji v BIH in v Srbiji in Črni gori.

6.3. MEDNARODNI SKLAD ZA RAZMINIRANJE IN POMOČ ŽRTVAM MIN

Mine predstavljajo v JVE in po svetu velik problem, saj naj bi bilo v svetu postavljeno med 40 in 100 milijonov neeksplodiranih min, ki vsakih 20 minut terjajo človeško življenje ali pa človeka hudo telesno poškodujejo. Vsako leto tako ubijejo 25000 ljudi. Mine ne izbirajo svojih žrtev, ampak ubijajo ali poškodujejo tako vojake kot civiliste, slednji morajo na minsko onesnaženem ozemlju živeti tudi po prenehanju vojaških sovražnosti. Tako mine ostanejo dolgotrajen in tih sovražnik vsem lokalnim prebivalcem, onemogočajo vrnitev beguncev in razseljenih oseb na njihove domov ter zavirajo gospodarski razvoj regije. Ocenjeno je bilo, da je bilo na območje Balkana ob razpadu Jugoslavije položenih⁷² čez dva milijona min⁷³ in drugih neeksplodiranih eksplozivnih teles. Slovenija je, da bi prispevala k čimprejšnji stabilizaciji razmer v JVE, pred petimi leti ustanovila ITF.

Posledice min lahko razdelimo na neposredne, kamor spadajo stroški razminiranja, stroški rehabilitacije žrtev ter same žrtve, in posredne, kamor uvrščamo zaviranje rekonstrukcije področja, zaviranje vračanja beguncev, zdravstvene posledice (posredne in neposredne), ekonomske posledice (zaviranje oživitve gospodarstva), okoljske posledice (selitve v mesta, tudi vpliv na habitat živali), zaviranje družbene in politične sprave (mine ogrožajo mirovni proces in zavirajo post-konfliktno rekonstrukcijo družbe), varnostne in vojaške učinke. Problem je predvsem v tem, da se kljub mednarodnim pogodbam,⁷⁴ ki prepovedujejo oziroma omejujejo uporabo min in zahtevajo njihovo označevanje na posebnih

⁷² Problem je, da za večino minskih polj na Balkanu ne obstaja dokumentacija oziroma načrti. Mine so bile položene na razmejitvene črte med sprtimi stranmi, predvsem po nabrežinah rek in potokov. Vendar reke tudi poplavlja in odnašajo mine. Problem določitve minskih polj nastane, kjer je fronta tekla po odprtem polju in se je pogosto premikala. Ob vsakem premiku so namreč znova položili nove mine (Praprotnik 2002).

⁷³ Na Balkanu so bile nameščene kopenske mine (protipehotne in protitankovske), razpršilne mine in kasetne bombe. Med protipehotnimi minami so najnevarnejše tako imenovane promovke (PMRO, pehotna mina razpršilno odskočna), ki je »vrhunski dosežek« jugoslovanske vojaške tehnologije (Praprotnik 2002)

⁷⁴ Leta 1980 je bil sprejet Protokol II h Konvenciji o prepovedi ali omejitvi uporabe nekaterih vrst klasičnega orožja za katere se lahko šteje, da imajo čezmerne travmatične učinke (Protokol o prepovedi ali omejitvah uporabe min, min presenečenja in drugih sredstev). Leta 1996 je bil dopolnjen in se je nanašal na notranje konflikte, ampak še vedno je le omejeval in ne prepovedoval uporabo min. Že večkrat omenjena Ottawska konvencija ureja le protipehotne mine.

zemljevidih, mine še vedno pogosto uporabljajo in da je komaj dvajset odstotkov min označenih, osemdeset odstotkov pa še vedno neoznačenih (Veble 2001, predavanje)!

6.3.1. PREDSTAVITEV ITF

Mednarodni sklad za razminiranje in pomoč žrtvam min je ustanovila Vlada Republike Slovenije 12. marca 1998, da bi dejavno prispevala k stabilizaciji poddaytonske Bosne in Hercegovine. V okviru Pakta stabilnosti je skozi prvih pet let obstoja svoje aktivnosti razširil tudi na druge zainteresirane države: iz BIH leta 1999 na Hrvaško, leta 2000 na Kosovo/Srbijo in Črno goro in Albanijo ter leta 2001 v Makedonijo. ITF ima svoj sedež v posvetovalno – -načrtovalni skupini »Reay skupini«. Kot sem že omenila, je s Paktom stabilnosti dobil vlogo osrednjega humanitarnega dejavnika v JVE.

Z vsako državo, v kateri deluje, najprej sklene Memorandum o razumevanju in razminiranju⁷⁵ in upošteva državne prioritete. Večina razminiranja poteka na podlagi razpisanih tenderjev, ki jih ITF objavi v lokalnih časopisih. Ponavadi objavi na leto pet tenderjev za komercialna podjetja za razminiranje in nevladne organizacije. Organizacijo za razminiranje pa se lahko izbere tudi neposredno, glede na želje donatorjev.

Pred začetkom delovanja ITF, marca 1998, ni bilo na tem področju nobenih regionalno nadzorovanih aktivnosti, ampak je imela vsaka država svoj pristop k razminiranju. ITF se je zato najprej povezal z nacionalnimi organizacijami za razminiranje: z BH MAC (*»BH Mine Action Center«*) v Bosni in Hercegovini in centroma za razminiranje obeh entitet v BIH, s CROMAC (*»Croatian Mine Action Center«*) na Hrvaškem, z UN MACC (*»United Nations Mine Action Coordination Center«*) na Kosovu in albanskim AMAE (*»Albanian Mine Action Executive«*). Ta regionalni pristop je vodil k ustanovitvi Sveta za usklajevanje protiminskega delovanja v JVE (*SEEMACC, »South East European Mine Action Coordination Council«*), katerega članice so BH MAC, CROMAC, AMAE, ITF. V okviru tega sveta prihaja do izmenjave informacij in znanja na področju minske aktivnosti v regiji, do zavzemanja za regionalen pristop pri načrtovanju razminiranja in zbiranju sredstev, do izmenjave informacij in znanja na področju izobraževanja ter usposabljanja deminerjev, do izmenjave informacij na področju novih tehnologij razminiranja in zavzemanja za skupne standarde in postopke.

⁷⁵ 11. decembra 1998 je bil podpisan Memorandum o razumevanju med vlado BIH in ITF, 30. septembra 1999 med Hrvaško in ITF, 28. novembra 2000 med Albanijo (z AMAE) in ITF, 16. septembra 2001 med makedonsko vlado in ITF (internet vir 61).

11. februarja 2003 je imel SEEMACC v Beogradu svoje osmo srečanje, na katerem so po Cimperškovih besedah posebno pozornost namenili čiščenju ostankov letalskih bomb in raket po Srbiji, predvsem v Beogradu, kjer so še štiri nedotaknjene lokacije, s katerih bodo kmalu začeli odstranjevati tudi delno eksplodirane bombe in rakete, ki so padle med 78-zračnimi dnevnimi napadi Nata spomladi 1999 (P.P. 2003).

ITF tako v minsko prizadetih državah krepi načelo izgradnje nacionalnih struktur, sposobnih postopno prevzeti odgovornost za razminiranje in izvaja izobraževanje ter skupne projekte. S tem razvija sodelovanje med minsko prizadetimi državami v regiji. V okviru Pakta stabilnosti pa je ITF pridobil vlogo osrednjega dejavnika humanitarnega deminiranja v JVE.

Zelo pomembno področje dela ITF je pomoč in rehabilitacija žrtev min.⁷⁶ Rehabilitacija v Sloveniji poteka na Inštitutu RS za rehabilitacijo, v katerem je bil maja 1998 oblikovan Center za rehabilitacijo žrtev min. Do sedaj je bilo v program rehabilitacije ITF v Centru za rehabilitacijo in na kraju samem vključenih 729 bolnikov. Na centru potekajo tudi razna usposabljanja in do sedaj je bilo po internet viru 60 v tovrstna usposabljanja vključenih že 217 različnih strokovnjakov iz regije JVE.

Posebno pozornost namenja tudi učinkovitemu mednarodnemu informacijskemu sistemu, ki omogoča njegovim partnerjem in donatorjem, da imajo vedno na voljo točne in tekoče podatke o razminiranju v regiji. Tako lahko donatorji nadzorujejo porabo svojih prispevkov. ITF vsa dela oddaja na podlagi javnih razpisov, nadzorstvo finančnega poslovanja pa je v skladu z mednarodnimi standardi in ga vsako leto izvaja neodvisna revizijska hiša (zunanji revizor je hiša PriceWaterhouseCoopers) (internet vir 5 in 10). Med donatorje se uvrščajo naslednje države: Avstrija, Belgija, BIH, Kanada, Hrvaška, Češka, Danska, EU, Francija, Nemčija, Madžarska, Irska, Japonska, Koreja, Kuvajt, Liechtenstein, Luksemburg, Norveška, Katar, Slovaška, Slovenija, Švedska, Švica, Velika Britanija in ZDA; donatorji pa so tudi organizacije, podjetja in posamezniki. ITF podpiše Memorandume o razumevanju tudi z donatorji.

ITF-ov svetovalski odbor sestavljajo njegovi donatorji in se sestaja dvakrat letno ter svetuje o prihodnjih aktivnostih in delovanju ITF-a. ITF-ov upravljalni odbor pa sestavlja

⁷⁶ Nujnost takšne dejavnosti nam pokažejo podatki o žrtvah min po posameznih državah JVE. V BIH so mine med januarjem 1996 in avgustom 2000 ubile 307 ljudi in poškodovale 934, torej je bilo skupno 1241 žrtev min samo v BIH. Na Hrvaškem je bilo takšnih žrtev 1503, od tega so jih mine 372 ubile in 1131 poškodovale. Na Kosovu je bilo v obdobju od junija 1999 do avgusta 2000 žrtev min 484, 101 ubitih in 383 poškodovanih, v Albaniji pa v enakem obdobju 136 žrtev min, 18 ubitih in 118 poškodovanih. Če vse te podatke združimo, ugotovimo, da je bilo 3364 žrtev min, od tega so jih mine 798 ubile in 2566 poškodovale (internet vir 59).

osem članov, štirje iz Slovenije, trije iz BIH in eden iz Hrvaške, ki se sestanejo vsaj štirikrat na leto. Direktor ITF-a je Jernej Cimperšek. Sedež sklada je na Igu pri Ljubljani.

6.3.2. DOSEŽKI ITF

Mednarodni sklad za razminiranje se je skozi petletno delovanje razvil v izredno uspešen in mednarodno priznan mehanizem za odstranjevanje min v JVE. Kot je bilo že povedano, je bil sprva ustanovljen kot agencija za razminiranje BIH, a se je zaradi zelo dobrih rezultatov in nizkih stroškov razširil tudi na druge minsko ogrožene države JVE. V BIH je bilo namreč preko ITF očiščenega več kot polovica do sedaj očiščenega ozemlja. Na Hrvaškem je tretji najpomembnejši akter na področju razminiranja, poleg hrvaške vlade in Svetovne banke. V Albaniji je ITF vodilna agencija za razminiranje, kjer so mine in neeksplozirana eksplozivna sredstva posledica »spill-over učinka« krize na Kosovu leta 1999. Zasluge pa ima tudi pri razminiranju Kosova,⁷⁷ ki je od konca leta 2001 razglašeno za ozemlje očiščeno znanih minskih polj⁷⁸ po mednarodnih standardih. Programi razminiranja uspešno potekajo tudi v Makedoniji, v začetku letošnjega leta pa naj bi začeli z odstranjevanjem neeksploziranih ubojnih sredstev v Srbiji in Črni gori, v okolici Beograda in Niša. Istočasno naj bi začeli z razminiranjem območja med Črno goro in Hrvaško. Najpomembnejši in najprezentativnejši pokazatelj uspešnosti ITF je podatek, da je ITF v regiji JVE doslej razminiral več kot 34,3 milijona kvadratnih metrov kontaminiranega ozemlja (internet vir 5 in 61)!

Izredno pomemben dosežek ITF-a predstavlja cena razminiranja na kvadratni meter, ki se je skozi njegovo delovanje »oblikovala v višini okoli 1,7 EUR-a, kar je radikalna cenovna sprememba glede na delovanje pred nastopom ITF, ko so poglavitni subjekti razminiranja zaračunavali stroške tudi po 25 EUR-ov, hkrati pa so od vloženih finančnih sredstev trgali administrativne stroške v višini med 10 in 14 %, ki pa so pri ITF manj kot 3%« (internet vir 5). Pri svojem delu pa v zadnjih treh letih tudi vse bolj uporabljajo stroje, ki varujejo človeška življenja. Uporabljajo dve vrsti strojev – takšne z verigami, ki tolčejo po zemlji in s tem aktivirajo mine, in takšne, ki zemljo prekopljejo in zdrobijo mine. Vendar so ljudje pri tem delu na žalost še vedno nepogrešljivi, saj morajo potem, ko svoje opravijo stroji, pregledati

⁷⁷ Razminiranje na Kosovu je vodil UNMACC, ITF pa je z njim sodeloval že od samega začetka. Kosovo je bilo prvo področje, kjer je ITF izvajal vse vrste projektov, ki sodijo v pristojnost centrov za minske aktivnosti: razminiranje, pomoč žrtvam min in programe za minsko ozaveščanje. Slovenija oziroma Ministrstvo za obrambo je na Kosovo poslalo dva strokovnjaka, ki sta pomagala UNMACC-u. To je bil prvi primer sodelovanja predstavnikov Slovenije v operacijah Združenih narodov (internet vir 62).

minsko polje deminerji s svojo opremo. Pri tem pa so jim v veliko pomoč tudi psi, izšolani za iskanje min, ki so zelo zanesljivi (Praprotnik 2002).

Prav gotovo je velik dosežek tudi oblikovanje Centra za rehabilitacijo žrtev min, kjer so pomagali velikemu številu žrtvam min in usposobili ali dodatno izobraževali že veliko strokovnjakov s tega področja. Organizirajo razne delavnice, predavanja in programe tehnične pomoči. V veliko pomoč pri rehabilitaciji žrtev min jim je tudi CAD/CAM (*»Computer Aided Design/Computer Aided Manufacturing«*) oprema, ki so jim jo maja 2001 podarile ZDA preko ITF-a. Ta oprema omogoča natančna merjenja za namestitev umetnih protez človeških udov. V centru pomagajo tudi otrokom, ki so prav gotovo najbolj zaznamovani s to nesmiselno in kruto vojno. Tako so na primer na Debelem Rtiču organizirali rehabilitacijske počitnice za otroke, žrtve min, iz obeh entitet BIH, kjer je najmlajši otrok imel komaj štiri leta!

Rezultati, ki jih Mednarodni sklad dosega z visoko profesionalnostjo in učinkovitostjo, so potrdilo izjemne uspešnosti in pomena slovenskega delovanja v jugovzhodni Evropi. To potrjuje finančna podpora vrste držav. Slovenija mu je ob ustanovitvi namenila 1.3 milijona dolarjev, temu so se takoj pridružile ZDA z 28 milijoni dolarjev, v okviru mehanizma »matching fund«.⁷⁹ Leta 2001 so se tri ministrstva (Ministrstvo za zunanje zadeve, Ministrstvo za zdravstvo in Ministrstvo za obrambo, ki so ITF tudi ustanovila) odločila prispevati vsako po 25 milijonov dolarjev za aktivnosti ITF-a, skupaj 75 milijonov SIT. Do zdaj je ITF s pomočjo 24 držav in EU zbral 103,5 milijona ameriških dolarjev! - ta vsota pa je še obogatena s pomočjo mehanizma »matching fund«, mehanizma podvajanja vsakega vloženega dolarja Združenih držav Amerike, od katerih se pričakuje pomoč tudi v prihodnje.

Evropska unija je ITF-u leta 2000 namenila 2 milijona evrov za razvoj Geografskega informacijskega sistema (GIS) in razminiranje meje med Hrvaško in BIH. Razminirali so predvsem bregove reke Save v BIH in na Hrvaškem, kjer je ITF očistil 174.164 m² onesnaženega ozemlja na Hrvaškem in 252.545 m² onesnaženega ozemlja v BIH, kjer so našli prek 180 min in 20 neeksplozivnih eksplozivnih teles. GIS bo pomagal pri razminiranju regije, saj bo omogočal boljši pregled nad minsko onesnaženim ozemljem JVE in večjo

⁷⁸ Glej prilogo številka 5.

⁷⁹ »Matching fund« - zakon, ki je bil sprejet junija 1998. ITF ima z ZDA podpisan Administrativni sporazum: za vsak dolar, ki ga zbere ITF, dodajo ZDA še en dolar. Leta 1998 so ZDA namenile ITF 28 milijonov dolarjev. ITF je moral v dveh letih sam zbrati isto vsoto. Vendar so ZDA poleg tega na primer marca 2001 namenile še posebno unilateralno donacijo za razminiranje Kosova v višini treh in pol milijonov ameriških dolarjev (takšnih posebnih donacij s strani ZDA je bilo še več).

transparentnost aktivnosti, kar je pomembno predvsem za donatorje. Omogočal bo internetni dostop do minskih zemljevidov, zemljevidov nesreč z minami in zemljevidov očiščenega ozemlja.

Leta 2002 je Evropska unija ITF-u namenila svojo drugo donacijo, v višini dveh milijonov in pol evrov, ki je namenjena predvsem razminiranju mejnega področja med BIH, Hrvaško in Srbijo in Črno goro. Nekaj tega denarja bo namenjenega tudi odstranitvi neeksploziranih eksplozivnih teles v Srbiji in Črni gori, podpori AMAE in za usposabljanje strokovnjakov iz držav JVE na Igu. EU je ITF-u do sedaj torej namenila štiri in pol milijone evrov.

ITF si je zaradi svoje uspešnosti pri razminiranju JVE in transparentnosti svojih aktivnosti na področju razminiranja pridobil ugled in tudi zaupanje donatorjev. K vsemu temu pripomore tudi mednarodno lobiranje njegovih predstavnikov, ki svoje aktivnosti predstavljajo po vsem svetu (predstavitev v ameriškem kongresu, na slovenskem predstavništvu v Parizu na srečanju držav članic frankofonske skupine, poleg tega so večkrat vabljeni na razne ugledne prireditve, donatorske večerje, kjer se med donatorje vpišejo tudi razni zvezdniki ...).

Decembra 2002 je ITF skupaj z Rotary klubom Maribor in Lions klubom Istra organiziral dobrodelno večerjo, ki je potekala v okviru programa »*Adopt-a-Minefield*«, ki vključuje posameznike, lokalne skupnosti in podjetja v boju proti pehotnim minam. Organizacija »*United Nations Association of the USA*« želi s programom, ki deluje v BIH, na Hrvaškem, Afganistanu, Mozambiku in Kambodži, zagotoviti mednarodne sponzorje za posvojitve minskih polj, ki so jih identificirali Združeni narodi ali druge pristojne oblasti v minsko onesnaženih državah. Velik dosežek je tudi, da je ITF z UNOPS (»*United Nations Operation*«) podpisal pogodbo, po kateri ITF izvaja vsa razminiranja v JVE v okviru programa »*Adopt-a-Minefield*«. Tako je bila 1. decembra 2002 organizirana »Noč tisočerih večerij«, katere namen je bil dvigniti ozaveščenost problema minske onesnaženosti v svetu. Na večerji v Ljubljani je več kot sedemdeset udeležencev s kupljenimi vstopnicami in posameznimi donacijami zbralo več kot dva milijona tolarjev, ki so jih namenili za razminiranje dveh vasi na Hrvaškem – Čista Velika in Čista Mala, kjer živijo Hrvati, Srbi in tudi Slovenci (internet vir 58 in 62).

ITF je prejel že več nagrad. Združenje vojnih veteranov je ITF in Inštitut RS za rehabilitacijo nagradil za program rehabilitacije žrtev min. IPRA (*International Public Relations Association*) je oktobra 2000 v sodelovanju z Združenimi narodi podelila nagrado za izjemne dosežke na področju odnosov z javnostmi slovenski agenciji SPEM

Communication Group Porter Novelli, katere naročnik je bil ITF, za projekt »*To Heal the Wound of Earth and Soul*«.

6.3.3. IZZIVI ITF OZIROMA PERSPEKTIVE OBSTOJA ITF

Čeprav je področje JVE močno onesnaženo z minami in dela ne bo kmalu zmanjkalo, pa so se že večkrat pojavljala vprašanja in dvomi glede nadaljnega obstoja ITF-a. Ocenjeno je bilo, da bodo BIH in Hrvaško, ki sta minsko najbolj onesnaženi čistili do leta 2010 (R.P. 2002). Vendar naj bi bile to precej optimistične ocene, drugi dodajajo vsaj še pet let. Za popolno razminiranje samo BIH pa naj bi potrebovali kar 140 let (Praprotnik 2002).

Tako so se razvila tudi razna ugibanja, kam bi se lahko ITF nekoč preusmeril. Glede na uspešnost in razpoznavnost ITF-a nisem nikoli dvomila o nadaljnjem obstoju. Tako so zanimanje zanj pred kratkim izrazile tudi minsko ogrožene države iz drugih regij. »Donatorji so nedavno podprli angažma ITF-a v Zakavkazju (Zakavkazje je izredno onesnaženo s protipehotnimi minami, opomba N.J.) in sicer v Gruziji, Armeniji in Azerbajdžanu, sodelovanje pa je vzpostavljeno tudi pri nekaterih programih protiminskega delovanja v Afganistanu« (internet vir 5).

7. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Dolgo časa je bila zgodba o Balkanu tragedija, ki ji ni bilo videti konca. Položaj v regiji še vedno ni zgleden, je pa vendarle dosti boljši, kot je bil pred desetimi leti. Prvič v zgodovini namreč živijo vsi narodi jugovzhodne Evrope v državah z demokratično ureditvijo (vsaj formalno), nekdanjemu predsedniku ZRJ Slobodanu Miloševiću pa sodijo za zločine. Orožje so nadomestila pogajanja in varnostni položaj v JVE se počasi ureja, vendar še vedno ostaja nepredvidljiv (kar dokazuje na primer atentat na srbskega premiera Zorana Đinđića) ter potreben mednarodne pomoči. Korupcija in organizirani kriminal sta poleg ostalih problemov vsakdanjik. Stabilizacija jugovzhodne Evrope je zahteven in dolgotrajen projekt, mir in stabilnost regije pa v interesu celotne mednarodne skupnosti. Pomemben cilj stabilizacijskega procesa predstavlja vključitev držav regije v evropske in evroatlantske povezave, saj dosednji integracijski procesi kažejo, da je z vključevanjem nestabilnega obrobja v centre stabilnosti in razvoja možno preseči nestabilnosti, ki zavirajo gospodarski, družbeni in kulturni razvoj. Perspektiva je le v vključitvi vseh narodov regije v Evropsko unijo in ne v večnem redefiniranju odnosov med etničnimi skupnostmi. Stabilnost je v veliki meri odvisna od ekonomskega razvoja, zato je potrebno demokratični razvoj v državah JVE podpreti z gospodarsko pomočjo in neposrednimi vlaganji. V večji meri je potrebno v proces stabilizacije vključiti tudi lokalne skupnosti v smislu njihove aktivne udeležbe pri postkonfliktni rehabilitaciji.

Prvo hipotezo, da je bil Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo kljub dejstvu, da deluje šele kratek čas in da je v svojem bistvu načrtovan kot dolgotrajen proces, učinkovit akter pri obnovi jugovzhodne Evrope, lahko delno potrdim, kajti ne morem zaključiti, da je bil povsem uspešen. Situacija v regiji je v zadnjem desetletju namreč katastrofalna, tako varnostno kot gospodarsko in socialno. Takšnih razmer se ne da spremeniti v nekaj letih, potrebne so dolgoročne reforme in pomoč mednarodne skupnosti in tako je bil Pakt stabilnosti tudi zasnovan. Po mojem mnenju so njegove največje zasluge ponovna vzpostavitev stikov in sodelovanja med državami jugovzhodne Evrope, podpis prostotrgovinskih sporazumov med državami regije ter vzpostavljanje infrastrukturnih povezav, največja slabost pa preširoko zadan spekter delovanja in problem financiranja ter s tem vplivanja donatorjev na izvedbo projektov. Zaradi preširoke strukture prihaja tudi do preobilice sestankov, na kar je opozoril celo pakt sam in začel s potrebnimi ukrepi. Popolnoma upravičene so torej tako negativne kot pozitivne kritike, vendar pa se ne morem strinjati, da je Pakt stabilnosti že »passé«. Po mojem

mnenju je potrebno Pakt stabilnosti nadalje razvijati in mu natančneje določiti prioritete in cilje, kjer je nadvse pomembna predvsem kasnejša vključitev držav regije v evropske integracije. Trenutno je s tega vidika pomembno sodelovanje, doseganje dogovorov, prevzemanje zakonodaje, demokratičnih načel ... Evropska unija pa mora za nadaljnjo stabilizacijo regije jugovzhodne Evrope nadaljevati svojo strategijo do nje tudi po veliki širitvi maja 2004. Menim, da bi moral Pakt stabilnosti pomagati državam do njihove integracije v Evropsko unijo, pri tem pa si zastaviti ožji spekter delovanja ter se še bolj povezati z drugimi organizacijami/institucijami, da ne bi prihajalo do nepotrebnega podvajanja dela. Osredotočiti bi se moral predvsem na demokratizacijske procese, nadaljnji gospodarski razvoj in zmanjšanje organiziranega kriminala v regiji, v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi.

Drugo hipotezo, da Slovenija lahko (in že) bistveno pripomore k uspešnosti Pakta stabilnosti za jugovzhodno Evropo pri obnovi jugovzhodnega dela Evrope kljub dejstvu, da je majhna in mlada država, ki sama izhaja iz bivše Jugoslavije, lahko ravno tako delno potrdim. Njen prispevek na tem področju je vsekakor pomemben, kar se kaže skozi njeno delovanje v Paktu stabilnosti za jugovzhodno Evropo in pri deminiranju regije (Mednarodni sklad za razminiranje kot osrednja agencija), investiranju v države regije, njeno pozicijo pomembnega zunanjetrgovinskega partnerja, pozivu državam JVE k sodelovanju z Mednarodnim kazenskim sodiščem za vojne zločine, storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije in sodelovanju Slovenije s tem sodiščem. Dejstvo, da je majhna država in trenutno še nečlanica Evropske unije, ji je zaenkrat po besedah predstavnikov Ministrstva za zunanje zadeve predstavljalo določeno oviro pri sodelovanju v Paktu stabilnosti, predvsem pri lobiranju za projekte in njihovem financiranju. Domnevam, da bo z naslednjim letom, ko bo Slovenija 1. maja 2004 postala članica Evropske unije, njeno delovanje v okviru Pakta stabilnosti lažje in še aktivnejše. Kar se tiče skupne jugoslovanske zgodovine menim, da bi morala Republika Slovenija glede na poznavanje regije, njenih razmer, problemov, kulture in jezika ter glede na njen strateški interes (označitev regije JVE kot enega izmed bistvenih obzorij zunanje politike), vse te prednosti bolje izkoristiti in se proslaviti kot »policy maker«. Verjetno so glavni vzroki, da temu ni tako trije, in sicer prvotni strah v enačenju Slovenije z Balkanom, finančni problemi in dejstvo, da sta trenutno slovenska politika in javnost osredotočena na vstopanje Slovenije v evroatlantske povezave. Glede na to, da bo Slovenija z vstopom v Evropsko unijo postala zunanja meja Evropske unije v odnosu do držav v jugovzhodni Evropi, je to za njo priložnost, da končno postane država, ki bo nekakšna povezovalna nit med Evropsko unijo in regijo jugovzhodne Evrope.

8. SEZNAM LITERATURE

KNJIGE:

- Buzan, Barry (1991): *People, States and Fear: An Agenda for International Security in Post Cold War Europe*. Wheastheaf.
- Bučar, Bojko (1993): *Mednarodni regionalizem – mednarodno večstransko sodelovanje evropskih regij*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (zbirka Znanstvena knjižnica).
- Ferfila Bogomil, Grizold Anton (2000): *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (knjižna zbirka Profesija).
- Grizold, Anton (1999): *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (knjižna zbirka Teorija in praksa).
- Lajh, Damjan (2002): *Pakt stabilnosti: Slovenija – nevladne organizacije (evalvacijska študija)*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
- Lucarelli, Sonia (2000): *Europe and the Breakup of Yugoslavia: A Political Failure in search of a Scholarly Explanation*. Hague, Netherlands: Kluwer Law International.
- Oderlap Karmen (2000): *Strategija vključevanja Republike Slovenije v gospodarsko obnovo Jugovzhodne Evrope*. Ljubljana: Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj: Center Marketing International.
- Vukadinović, Radovan (2002): *Varnost v Jugovzhodni Evropi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (knjižna zbirka Politični procesi in inštitucije).

ČLANKI:

- Barić, Robert, Tatalović, Siniša (2001): *National interests and national security of Croatia*. Draft version.
- Belič, Igor (2000): *Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo in pospešen prehod EU v informacijsko družbo*. *Varstvoslovje*, 2(1), 23-31.
- Clément, Sophia (1999): *External Institutional Frameworks and Subregionalism in South-Eastern Europe*. V Renata Dwan (ur.) *Building Security in Europe's New Borderlands: Subregional Cooperation in the Wider Europe*, 71-94. Eastwest Institute.
- Grizold, Anton (1998a): *Javnost o organiziranju in upravljanju nacionalne varnosti Slovenije*. V Anton Grizold (ur.) *Perspektive sodobne varnosti: Iz obramboslovnih*

raziskav II, 99-111. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (knjižna zbirka Teorija in praksa).

- Grizold, Anton (1998b): Institucionalizacija zagotavljanja mednarodne varnosti. V Anton Grizold (ur.) *Perspektive sodobne varnosti: Iz obramboslovnih raziskav II*, 1-15. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (knjižna zbirka Teorija in praksa).
- Grizold, Anton (2003): Introduction. V Anton Grizold (ur.) *Security and Cooperation in Southeastern Europe*, 9-17. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (knjižna zbirka Varnostne študije).
- Grizold, Anton in Prezelj, Iztok (2001): Slovenia and Security in Southeast Europe. *Defence Review*, spring 2001, 54-55.
- Grizold, Anton, Vergles, Eva in Fišer, Žiga (2000): Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo in Slovenija. *Varstvoslovje*, 2(1), 9-16.
- Kos, Marta (2000): Ekonomski razvoj kot temelj stabilnosti in varnosti v državah JVE. *Varstvoslovje*, 2(1), 56-61.
- Kovačič, Art in Kunstič, Peter (2001): Razvoj slovenskega gospodarstva skozi Pakt stabilnosti za JVE. *Naše gospodarstvo*, 47 (3-4), 193-203.
- Škoda, Bojan (2000): Vključevanje Slovenije v gospodarsko obnovo Jugovzhodne Evrope. *Varstvoslovje*, 2(1), 46-55.
- Žagar, Mitja (2001): Kako bi lahko razklenili začaran krog? (2). *Razprave in gradivo, Inštitut za narodnostna vprašanja*, 38/39, 68-93.
- Appendix I: Royaumont Initiative. V Renata Dwan (ur.) *Building Security in Europe's New Borderlands: Subregional Cooperation in the Wider Europe*, 245-247. Eastwest Institute.
- Appendix J: Southeast European Cooperation Initiative. V Renata Dwan (ur.) *Building Security in Europe's New Borderlands: Subregional Cooperation in the Wider Europe*, 249-252. Eastwest Institute.

PUBLICISTIČNI ČLANKI:

- Drčar Murko, Mojca (2002): Podonavsko sodelovanje. *Delo*, 28.5.:28.
- Jokić, Branko (2003): Tovarne razvaline, polja puščave. *Delo*, 27.2.:14.
- Lamers, Karl (2002): Reformirajte pakt za Balkan. *Delo (iz Die Welt)*, 9.2.:5.
- Potočnik, Peter (2002): Vse poti vodijo v Beograd. *Delo*, 26.11.: zadnja stran.

- P.P. (2003): Začetek čiščenja »min« Nata v Beogradu. Delo, 12.2.:28.
- Praprotnik, Rok (2002): Mine na Hrvaškem in v Bosni; Tiho čakajo na svoje žrtve. Delo, 6.6.:3.
- R.P. (2002): Dela za ITF ne bo zmanjkalo. Delo, 10.10.:20.
- Soban, Branko (2002): Kruh, maslo in propad nacionalizmov. Delo, 20.5.:4.
- Z.L. (2003): Pomoč Slovenije otrokom. Delo, 11.2.:24.
- Žerjavič, Peter (2002): Črna luknja sredi Evrope. Delo, 26.11.:4.

DOKUMENTI:

- Blejska deklaracija (25.2.2001),
http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/blejska_dekl.doc (4.12.2002).
- Cologne document (10.6.1999),
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_file.cgi?prod_id=226&prop_ty p... (10.2.2002).
- Deklaracija o zunanji politiki Republike Slovenije (17.12.1999),
<http://objave.uradni-list.si/bazeul/URED/1999/108/B/525028872.htm> (29.1.2003).
- Primerna zunanja politika: temeljne prvine zunanje politike Republike Slovenije ob vključevanju v evroatlantske povezave (10.10.2002),
http://www.sigov.si/mzz/minister/mnenja/primerna_zunanja_politika.doc (22.1.2003).
- Sarajevo Summit Declaration (30.7.1999),
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_file.cgi?prod_id=228&prop_ty p... (10.2.2002).
- SECI: Statement of purpose (5-6.12.1996),
<http://www.secinet.org/index.php?BPurpose=1> (17.2.2003).
- Stability Pact Declaration on NGO-Government Partnership in South Eastern Europe (27.10.2000),
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_file.cgi?prod_id=237&prop_ty p... (10.2.2002).
- Declaration on the Contribution of the Countries of South Eastern Europe to the International Fight Against Terrorism (26.10.2001),
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?prod_id=71,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?prod_id=71,
(19.7.2002).

- Memorandum of Understanding on Trade Liberalisation and Facilitation, including Statement of Intent by Moldova (27.6.2001),
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1&prod_id=88,
(17.7.2002).
- Agenda for Regional Action for Refugees and Displaced Persons (27.6.2001),
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1&prod_id=88,
(17.7.2002).
- Agenda for Stability (8.6.2000),
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1prod_id=88,
(17.7.2002).
- Strategic Framework and Key Priorities (28.6.2001),
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1prod_id=88,
(17.7.2002).
- Declaration on Cooperation in Disaster Preparedness and Prevention in South Eastern Europe (5.6.2002),
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1prod_id=88,
(17.7.2002).
- Declaration on Common Principles and Best Practices on Attracting Investment to SEE (18.7.2002),
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/recent_additions.cgi=1&limit=10
(19.7.2002).
- e-SEE Agenda for the Development of the Information Society,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_file.cgi?prod_id=6552&prop_ty_pe=en&prop_unit=file_cont (17.2.2003).
- The Activities of the Republic of Slovenia within the Stability Pact for South Eastern Europe (11 February 2003), Aide Memoire. National Coordinator of the Stability Pact for South Eastern Europe, Ministry of Foreign Affairs, Republic of Slovenia.
- Poročilo ISCOMET-a o okrogli mizi »Demokracija in religija – romunska izkušnja, Temišvar, Romunija, 31.maj – 1.junij 2002. Maribor:31.7.2002.
- Report of the Special Coordinator on the Implementation of the QSP, May 2001.
- Memorandum of Understanding between RACVIAC and SEESAC (7.5.2003),
.../MOU_SEESAC.asp&title=Between%20RACVIAC%20and%20SEESAC&mal
(19.5.2003).

- Common Platform on the Ohrid Regional Conference on Border Security Management (22/23 May 2003).

INTERVJU:

- V pisarni Nacionalnega koordinatorja Pakta stabilnosti za jugovzhodno Evropo in SECI pobude. Ministrstvo za zunanje zadeve RS, 7.4.2003. (opomba: imen na željo intervjuiranih ne objavljam)

PREDAVANJA:

- Gligorov, Vladimir (20.9.2002): »Prospects for Economic Stability in the South East Europe«. 10. generalna konferenca EADI (European Association of Development): »Razširitev EU v spremenjenih svetovnih razmerah – izzivi za razvojno sodelovanje v 21. stoletju. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Veble, Eva (24.4.2001): »Razminiranje kot pogoj post-konfliktne obnove Balkana«. Vodja službe za mednarodne odnose pri Mednarodni ustanovi-fundaciji za razminiranje in pomoč žrtvam min. Predavanje na Fakulteti za družbene vede, v okviru predmeta Mednarodne organizacije.

DIPLOMSKA DELA IN MAGISTRSKE TEZE:

- Bruck, David (1998): Europe's Role in Conflict Prevention in the Balkans. Thesis. Bruges, Belgium: College of Europe, Politics and Administrative Department.
- Oliveira, Ana Lucia (2001): Towards a Human Security Perspective: the Case of the Stability Pact for South Eastern Europe. Thesis. Bruges, Belgium: College of Europe, Department of European Political & Administrative Studies.
- Potočnik, Sabina (2002): Pakt stabilnosti v luči boja mednarodne skupnosti proti organiziranemu kriminalu. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

INTERNET VIRI:

- *Internet vir 1*: About the Stability Pact,

http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?prod_id=1806

(31.10.2002).

- *Internet vir 2*: Pakt stabilnosti za JVE,
http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/pakt_stab.html (16.3.2003).
- *Internet vir 3*: Slovenija in JVE,
http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/jugovzhodn_evro.html (19.3.2003).
- *Internet vir 4*: Gospodarsko sodelovanje Slovenije z državami JVE,
http://www.gov.si/mzz/zunanja_poli/gospodarsk_sode.html (25.11.2002).
- *Internet vir 5*: Mednarodni sklad za razminiranje in pomoč žrtvam min,
http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/mednarodni_skla_za_razm_in_pomo_rtvam_min.html (16.3.2003).
- *Internet vir 6*: Delovanje RS v času sopredsedovanja DOM I PS JVE,
http://www.gov.si/mzz/zunanja_poli/delovanje_RS_v_casu_sopr.html (19.3.2003).
- *Internet vir 7*: Poročilo s tretjega srečanja Regionalnega omizja PS JVE,
http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/porocilo_3_srec_JVE.dov (18.1.2002).
- *Internet vir 8*: O delu vlade RS (9.9.1999),
http://www.uvi.si/slo/aktualno/sporocila/data/vlada/1999-09-09_1999-12-04-2022456.html-12 (25.11.01)
- *Internet vir 9*: Mednarodna razvojna in humanitarna pomoč Republike Slovenije,
http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/mednarodna_razvojna_hum_pomoc.html (16.3.2003).
- *Internet vir 10*: CIA World Fact Book,
<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook.html> (3.2.2003).
- *Internet vir 11*: SECI, <http://www.secinet.org/> (17.2.2003).
- *Internet vir 12*: SECI, Structure, <http://www.secinet.org/index.php?BStructure=1> (17.2.2003).
- *Internet vir 13*: Business Advisory Council to SECI
<http://www.secinet.org/index.php?BlSAdvisory=1> (17.2.2003).
- *Internet vir 14*: SECI PRO, <http://www.secinet.org/index.php?BlSsecipro=1> (17.2.2003).
- *Internet vir 15*: SECI Centers, <http://www.secinet.org/index.php?BshowCenters=1> (17.2.2003).
- *Internet vir 16*: Statement and Objectives of the SECI Center,
<http://www.secicenter.org/html/index.htm> (18.2.2003).

- *Internet vir 17*: Varwick, Johannes: The Kosovo Crisis and the European Union: The Stability Pact and its Consequences for EU Enlargement, <http://www.dgap.org/texte/kosovo.htm> (17.1.2003).
- *Internet vir 18*: General about the Stability Pact, http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_file.cgi?prod_id=5710&prop_type... (2.12.2002).
- *Internet vir 19*: Refugee Numbers, UNHCR <http://www.unhcr.ch/cgi-bin/texis/vtx/home/opendoc.pdf?tbl=SUBSITES&id=3c63e0817> (23.2.2003)
- *Internet vir 20*: Pension and disability insurance within and between BIH, the Republic of Croatia and FRY in the context of the return of refugees and displaced persons (junij 2002), <http://www.unhcr.ch> (23.2.2003).
- *Internet vir 21*: Regional Table: Chairman's Conclusion (5.6.2002), http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1&prod_88 (17.7.2002).
- *Internet vir 22*: Stability Pact's Increased Regional Ownership (5.6.2002), http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1&prod_88 (17.7.2002).
- *Internet vir 23*: 2 Years Stability Pact-Its Major Achievements, http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1&prod_88 (17.7.2002).
- *Internet vir 24*: Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative MARRI, http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1&prod_id=50 (28.2.2003).
- *Internet vir 25*: Media Task Force: Achievements in Media Legislation, http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_descs.cgi?prod_id=6695&prop_type... (28.2.2003).
- *Internet vir 26*: SEE well on the Way to Meeting UN Treaty Deadline for Destroying Mines, http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_descs.cgi?prod_id=6724&prop_type... (28.2.2003).
- *Internet vir 27*: Media Task Force, http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1&prod_id=5

(28.2.2003).

- *Internet vir 28*: Education and Youth,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1&prod_id=6
(28.2.2003).
- *Internet vir 29*: press release- 9.7.2002, Bodo Hombach receives 2002 Award of Taxpayers Association of Europe for Financial Management of SP Operation,
<http://stabilitypact.org/> (17.7.2002).
- *Internet vir 30*: press release- 18.7.2002, SEE Ministers Join Forces to Attract More Investments, <http://stabilitypact.org/> (19.7.2002).
- *Internet vir 31*: The Regional Environmental Reconstruction Programme,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/recent_additions.cgi?step=1&limit=10 (18.7.2002).
- *Internet vir 32*: The Regional Environmental Reconstruction Programme for SEE,
<http://www.rec.org/REC/Programs/REREP/Introduction.html> (18.7.2002).
- *Internet vir 33*: Special Co-ordinator at the Conference on Organised Crime, London, 26.11.2002, <http://www.stabilitypact.org/statement021126.htm> (2.12.2002).
- *Internet vir 34*: Press handout(1.6.2002): Stability Pact Activities in FRY Macedonia ,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/recent_additions.cgi?step=1&limit=10 (17.7.2002).
- *Internet vir 35*: Press handout(27.9.2002): The Stability Pact and Kosovo,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_descr.cgi?prod_id=6491&prop_typ... (31.10.2002).
- *Internet vir 36*: Small Arms and Light Weapons,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1&prod_id=47
(2.3.2003).
- *Internet vir 37*: Defence Economics,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypact.cgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1&prod_id=45
(2.3.2003).
- *Internet vir 38*: Sava Basin Initiative,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/cat_descr.cgi?subcat=1&prod_id=5720, (2.3.2003).
- *Internet vir 39*: Gender Task Force Progress Report June 2002,

- http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_file.cgi?prod_id=6301&prop_type=en&p (2.3.2003).
- *Internet vir 40*: press handout: The Stability Pact and Croatia,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_descr.cgi?prod_id=5246&prop_type... (2.3.2003).
 - *Internet vir 41*: press handout(23.10.2001): The Stability Pact and FRY/Serbia,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_descr.cgi?prod_id=5551&prop_type... (2.3.2003).
 - *Internet vir 42*: Four countries, One Region – Ministers Establish Sava River Commission within Stability Pact,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_descr.cgi?prod_id=6632&prop_type... (6.3.2003).
 - *Internet vir 43*: Negotiations on Free Trade in SEE Completed (4.3.2003),
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_descr.cgi?prod_id=6728&prop_type... (5.3.2003).
 - *Internet vir 44*: Facts and Figures Regarding Negotiations on Free Trade Area in SEE (4.3.2003),
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_file.cgi?prod_id=6727&prop_type... (5.3.2003).
 - *Internet vir 45*: Regional Table endorses Working Platform 2003,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_descr.cgi?&prod_id=6657&prop_type... (5.3.2003).
 - *Internet vir 46*: press handout(8.5.2002): Stability Pact & SALW,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_descr.cgi?prod_id=6128&prop_type... (6.3.2003).
 - *Internet vir 47*: press handout(7.3.2002): The Stability Pact and FRY,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_descr.cgi?prod_id=5955&prop_type... (6.3.2003).
 - *Internet vir 48*: press handout(29.11.2001): The Stability Pact and BIH,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_descr.cgi?prod_id=5693&prop_type... (5.3.2003).
 - *Internet vir 49*: South East European Cooperation Process, A Brief History,
http://www.seecp.gov.mk/general_info.htm (2.3.2003).

- *Internet vir 50*: Mariborska pobuda (25.2.2001),
http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/mariborska_pobu.doc (4.12.2002).
- *Internet vir 51*: Pozdravni nagovor zunanjega ministra dr. Dimitrija Rupla na Regionalni konferenci o alternativnem reševanju sporov za JVE (6.11.2002),
<http://www.sigov.si/mzz/govori/02110601.html> (4.12.2002).
- *Internet vir 52*: Mednarodna varnost, OVSE, razorožitev in nadzor oborožitve,
http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/mednrodna_varn_orga.html (4.12.2002).
- *Internet vir 53*: »SKUPAJ« Ustanova – regionalni center za psihosocialno dobrobit otrok,
http://www.sigov.si/mzz/zunanja_poli/skupaj.html (4.12.2002).
 - *Internet vir 54*: Pozdravni nagovor ministra dr. Rupla na srečanju vodij delovnih skupin prvega delovnega omizja Pakta stabilnosti za JVE (12.2.2001),
<http://www.sigov.si/mzz/govori/01021201.html> (4.12.2002).
- *Internet vir 55*: Donacije dobile zahodne institucije,
<http://mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/08/pakt/print/+.html#32> (17.7.2002).
- *Internet vir 56*: Prispevek RS pri uresničevanju evropske politike na področju JVE,
<http://www.sigov.s/mzz/govori/02052101.html> (4.12.2002).
- *Internet vir 57*: Rupel:Stališče Slovenije je, da bi pakt stabilnosti moral postati še bolj aktiven, <http://nato.gov.si/slo/novinarsko-sredisce/sporocila-za-javnost/1419/> (12.8.2002).
- *Internet vir 58*: Nagovor ministra dr. Rupla na dobrodelni prireditvi v organizaciji ITF-a,
http://www.sigov.si/mzz/novinarsko_sred/szj/02120404.html (4.12.2002).
- *Internet vir 59*: Statistics on Mine Victims, <http://www.itf-fund.si/assist/text3a.html> (19.3.2003).
- *Internet vir 60*: Presentation of the Work With Mine Victims,
<http://www.itf-fund.si/assist/text3c.html> (19.3.2003).
- *Internet vir 61*: Results on Demining Activities of ITF,
<http://www.itf-fund.si/demining/text2d.html> (19.3.2003).
- *Internet vir 62*: International Trust Fund-news, <http://www.itf-fund.si/news/text6a.html> (19.3.2003).
- *Internet vir 63*: »Krotitev zmaja-Dalmacija 2002«,
<http://www.nato.gov.si/slo/tema-meseca/tretja-dimenzija/civilno-krizno/sodelovanje-vaje/krotitev-zmaja/> (14.1.2003).
- *Internet vir 64*: Newsletter of the Stability Pact, Issue 17,
<http://www.stabilitypact.org/newsletter17.htm> (17.2.2003).

- *Internet vir 65*: What about the Balkan Stability Pact?, <http://www.frerl.org/balkan-report/2003/01/2-170103.html> (1.4.2003).
- *Internet vir 66*: The Regional Arms Control Verification and Implementation Assistance Centre,
<http://www.racviac.org/lead.asp?language=en&le...index.asp&title=Introduction&main=>
(19.5.2003).
- *Internet vir 67*: Agreement between the Government of the FRG and the Government of the RC on the establishment of RACVIAC,
http://w.../DE_HR_agreement.asp&title=Bilateral%20DEU-HRV%20Agreement&main=
(19.5.2003)
- *Internet vir 68*: MAG Meetings,
<http://www.racviac.org/lead.asp&language=e.../mag.asp&title=MAG&20meetings&main=>
= (19.5.2003).
- *Internet vir 69*: News,
http://www.racviac.org/lead.asp?language=en.../latest.asp_&title=Latest%20News&main=
(19.5.2003).
- *Internet vir 70*: SEESAC Background,
<http://www.undp.org.yu/seesac/index.htm> (19.5.2003).
- *Internet vir 71*: Newsletter, Issue 18 (5.6.2003),
<http://www.stabilitypact.org/doc/newsletter/newsletter/18.doc> (5.6.2003).
- *Internet vir 72*: Regional table: Chairman's Conclusions,
<http://www.stabilitypact.org/doc/regionaltable/032chairmansconclusionsatrt.doc>
(5.6.2003).
- *Internet vir 73*: Speech by Dr. Erhard Busek on 22 May 2003,
<http://www.stabilitypact.org/doc/ohrid/030speechSC.doc> (5.6.2003).
- *Internet vir 74*: Seventh Meeting of Working Table III, Conclusions,
<http://www.stabilitypact.org/doc/regionaltable/cavtatconclusionswt3.doc> (6.6.2003).
- *Internet vir 75*: Interparliamentary Conference on New EU Policy for SEE,
http://www.stabilitypact.org/stabilitypactcgi/catalog/view_descr.cgi?prod_id=6854&pro...
... (6.6.2003).

9. PRILOGE

Priloga A: ZEMLJEVID JUGOVZHODNE EVROPE

Vir: <http://www.stabilitypact.org/brochure/map2.htm> (18. 2.2003)

Priloga B: KRONOLOGIJA RELEVANTNIH DOGODKOV V OKVIRU PAKTA STABILNOSTI ZA JVE

LETO 1999

- junij - na srečanju zunanjih ministrov v Kölnu ustanovijo Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo
- julij - Sarajevski vrh in sprejem Sarajevske deklaracije ter imenovanje Boda Hombacha za posebnega koordinatorja
- september - ustanovno zasedanje regionalnega delovnega omizja: sprejme se delovni načrt Pakta stabilnosti
- Državni zbor RS obravnava vlogo Republike Slovenije v Paktu stabilnosti in začrta strategijo delovanja v okviru Pakta stabilnosti
- oktober - začetek Szegedskega procesa
- Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj in Ministrstvo za zunanje zadeve izdaja javna razpisa za predlaganje projektov v okviru vseh treh delovnih omizij Pakta stabilnosti
- november - Vlada RS sprejme sklep o organiziranosti delovanja Pakta stabilnosti na ravni Slovenije
- december - Vlada RS sprejme Strategijo vključevanja RS v gospodarsko obnovo JVE

LETO 2000

- februar - posredovanje na Donavskem mostu, Vidim – Calafat
- sprejeta anti - korupcijska iniciativa
- sprejeta Listina o dobrih sosedskih odnosih
- marec - regionalna donatorska konferenca v Bruslju
- začetek programa regionalne okoljske rekonstrukcije
- projekti hitrega začetka
- Mednarodna konferenca o medetničnih odnosih in manjšinah (v Sloveniji)
- junij - sprejeta Listina o medijih
- drugo zasedanje regionalnega delovnega omizja: sprejme se Agenda za stabilnost
- september - ustanovljena Delovna skupina proti trgovini z belim blagom
- oktober - sprejeta Pobuda za boj proti organiziranemu kriminalu
- regionalni nadzor nad orožjem in odprtje Regionalnega centra za pomoč na

- področju verifikacije v Zagrebu (RACVIAC)
- ZRJ se pridruži Paktu stabilnosti (26.10.2000)
- sprejeta Listina o partnerstvu med nevladnimi organizacijami in vladnim sektorjem

december - ustanovljen Policijski forum držav JVE

LETO 2001

januar - Slovenija prevzame od Romunije sopredsedovanje delovnemu omizju za demokratizacijo in človekove pravice za polletno obdobje

februar - Vlada RS sprejme sklep o spremembi organiziranosti RS za koordinacijo aktivnosti v Paktu stabilnosti

- sprejet Regionalni ekonomski akcijski plan

marec - širitev Szegedskega procesa

- projekti hitrega začetka: začetek 201. projekta od 244
- začetek projekta Mariborska pobuda

april - sprejeta Iniciativa o migracijah in azilu

maj - ustanovljena delovna skupina za upravljanje z mejo

- srečanje nevladnih organizacij na Brdu pri Kranju
- četrto srečanje Delovnega omizja za demokratizacijo in človekove pravice v Portorožu

junij - Parlamentarna trojka (Evropski parlament, Parlamentarna skupščina OVSE in Sveta Evrope)

- Memorandum o liberalizaciji trgovine v državah JVE
- Agenda za vračanje beguncev

- tretje zasedanje regionalnega delovnega omizja: sprejme se Strateški okvir in ključne prioritete Pakta stabilnosti

- Moldavija se pridruži Paktu stabilnosti

oktober - druga regionalna konferenca o reformah in pomoči v Bukarešti

LETO 2002

januar - dr. Erhard Busek postane novi posebni koordinator Pakta stabilnosti

maj - ustanovljen SEESAC (*South Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons*) v Beogradu

junij - izredno zasedanje regionalnega delovnega omizja

september - brigadir slovenske vojske začel enoletno predsedovanje mednarodni posvetovalni skupini RACVIAC-a

december - Okvirni sporazum o savskem bazenu
- četrto zasedanje regionalnega delovnega omizja

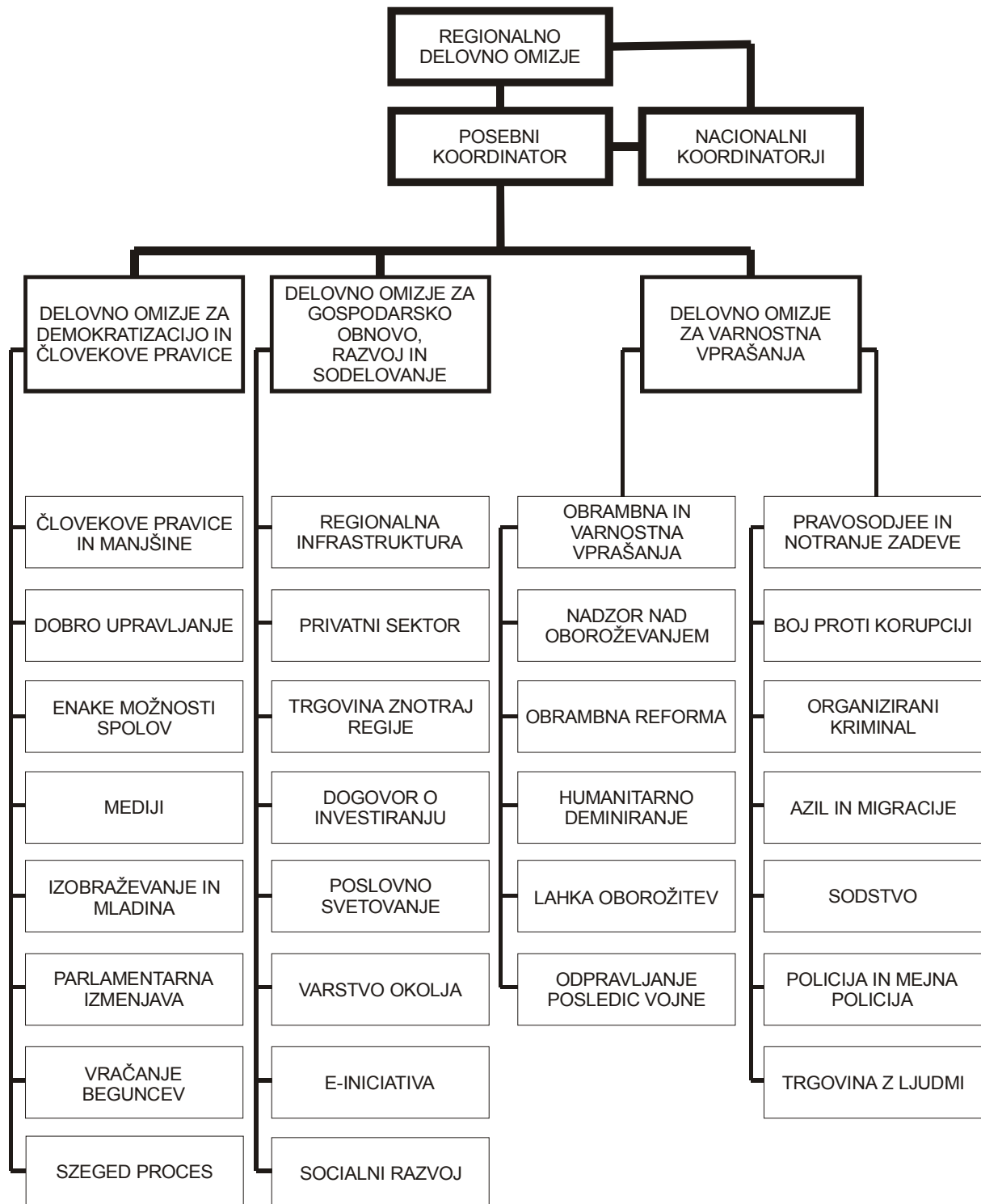
LETO 2003

april - sedmo srečanje mednarodne svetovalne skupine RACVIAC-a v Ljubljani

maj - Memorandum o razumevanju med RACVIAC in SEESAC
- skupna platforma o varnosti in upravljanju meja (Ohrid)
- medparlamentarna konferenca o novi politiki EU do JVE (v okviru »parlamentarne trojke«)
- peto zasedanje regionalnega delovnega omizja in hkrati zasedanje delovnih omizij (Dubrovnik)
- prva ženska parlamentarna konferenca v okviru Procesu sodelovanja v JVE

Vir: prirejeno po Lajh (2002: 71-72) in internet viru 1

Priloga C: STRUKTURA PAKTA STABILNOSTI ZA JUGOVZHODNO EVROPO

Vir: Lajh (2002:23)

**Priloga D: PODATKI O ŠTEVILU BEGUNCEV IN RAZSELJENIH OSEB NA
PODROČJU NEKDANJE JUGOSLAVIJE**

DRŽAVA	MAJ 2001	DECEMBER 2002
ZRJ		
- Število beguncev	400.000	354.200
- Število razseljenih oseb	228.500	261.700
HRVAŠKA		
- Število beguncev	22.000	8.000
- Število razseljenih oseb	32.000	17.400
BIH		
- Število beguncev	55.000	28.100
- Število razseljenih oseb	500.000	377.500
MAKEDONIJA		
- Število beguncev	7.500	2.900
- Število razseljenih oseb		9.400
SLOVENIJA *		
- Število beguncev	(3.000)	
SKUPAJ		
- Število beguncev	490.000	393.200
- Število razseljenih oseb	760.000	666.000
Skupaj beguncev in razseljenih oseb	1,250.000	1,059.200

Vir: Agenda for Regional Action for Refugees and Displaced Persons (2001) in
<http://www.unhcr.ch/cgi-bin/texis/vtx/home/openssl.pdf?tbl=SUBSITES&id=3c63e0817>,
(23.2.2003)

(Opomba: to so približne ocene, s katerimi razpolaga UNHCR)

* Na Uradu za priseljevanje in begunce RS imajo podatke, da je bilo v Sloveniji 31.12.2000 2800 beguncev, 31.12.2001 jih je bilo 2406, za december 2002 pa teh podatkov ne morejo določiti, saj so imele osebe z začasnim zatočiščem v Sloveniji iz področja nekdanje Jugoslavije, večinoma BIH, od avgusta 2002 pa do 25. februarja 2003 čas, da si uredijo trajnejši status v RS. Avgusta 2002 naj bi jih bilo v Sloveniji še nekje med 2050 do 2200.

**Priloga E: PRIKAZ REZULTATOV RAZMINIRANJA ITF-a V JUGOVZHODNI
EVROPI**

DRŽAVA	LETO 1999	LETO 2000	LETO 2001	LETO 2002	SKUPAJ
BIH					
<i>očiščeno ozemlje v m²</i>	3.518.482	3.916.460	3.001.837	2.351.170	12.787.949
<i>število odstranjenih min</i>	1.143	3.321	1.875	920	7.259
<i>neeksplozirana eksplozivna telesa</i>	9.132	1.306	896	521	11.855
HRVAŠKA					
<i>očiščeno ozemlje v m²</i>	482.280	1.703.310	2.797.571	5.137.186	10.120.347
<i>število odstranjenih min</i>	46	235	730	2.135	3.146
<i>neeksplozirana eksplozivna telesa</i>	6	102	195	810	1.113
KOSOVO /ZRJ/					
<i>očiščeno ozemlje v m²</i>		2.622.285	2.740.752		5.363.037
<i>število odstranjenih min</i>		1.711	711		2.422
<i>neeksplozirana eksplozivna telesa</i>		385	847		1232
ALBANIJA					
<i>očiščeno ozemlje v m²</i>		107.978	299.587	128.610	536.175
<i>število odstranjenih min</i>		798	601	1.917	3.316
<i>neeksplozirana eksplozivna telesa</i>		100	156	837	1093
MAKEDONIJA					
<i>očiščeno ozemlje v m²</i>			1.739.257	1.990.112	3.729.369
<i>število odstranjenih min</i>			4	11	15
<i>neeksplozirana eksplozivna telesa</i>			149	90	239
SKUPAJ					
<i>očiščeno ozemlje v m²</i>	4.000.762	8.350.033	10.579.004	9.607.078	32.536.877
<i>število odstranjenih min</i>	1.189	6.065	3.921	4.983	16.158
<i>neeksplozirana eksplozivna telesa</i>	9.138	1.893	2.243	2.258	15.532

Vir: <http://www.itf-fund.si/demining/text2d.html> (19.3.2003)